Татар.
3-3670а

مشهور ایرلر مجموعه سندن ٤ نچی جزء

ابن عربی

ولادتی ٥٦٠ - ١١٦٥ ده. وفاتی ٦٣٨ - ١٢٤٠ ده).

مرتبی: رضاءالدین بن فخرالدین

هی کتبی فلیس تصلح من بع
دی لغیر العطار والاسکافِ
هی اما مزاود للعفا قیـ
ـر و اما بطائن للخفاف

اورنبورغده «وقت» مطبعه‌سی.
ТИПОГРАФІЯ ГАЗ. „ВАКТЪ" ВЪ ОРЕНБУРГѢ.
1912.

Из фондов Российской национальной библиотеки

Из фондов Российской национальной библиотеки

بسم الله الرحمن الرحيم

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِاِخْوانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْاِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا اِنَّكَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ.

مدخل

اسلام عالمنده شهرتلی آدملرڭ بری محیی الدین بن عربی اولسه کرك. فقط اوشبو شهرت کیفیتی مختلف روشده‌در. مزبورنی بعضیلر ملحد وزندیق هم‌ده شیخ اکفر دیه توصیف ایتدیکلری حالده ایکنچیلر بوڭا ولی الله، عارف بالله، عالم ربانی، عامل صمدانی، شیخ اکبر کبی عظمتلی عنوانلر ویررلر.

سلف عصری اوتدیکندن صوڭ، اسلام دنیاسینه ایران خلقی ایله برابر، طبیعتلرنده مرکوز اولان مبالغه وافراطلرده کروب اورنلاشدی. ایکنچی طرفدن ایرانلولر اوزلرینڭ سیاسی مقصدلرینه وسیله تابمق امیدی ایله اهل اسلام آراسینه موضوع حدیثلر، خارق عادتلرگه دائر حکایتلر نشر ایتدیلر. خرافات وکرامات خبرلرینی اورنلاشدرمق طوغروسنده بذل غیرت قیلدیلر. بونڭ نتیجه‌سی اوله‌رق اسلام دنیاسنده ایران مبالغه‌لری اورنلاشدی. بر کره‌سی کوتاره آلمازلق اولان مدح وذملر، قبیح وشریف عنوانلر ارزان آلنوب ارزان صاتلنور اولدی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

«ولی الله»، «المتصرف فی القدرین»، «علامة العالم»، «العالم الربانی»، «مجدد الالف الثانی»، «خلیفة الله فی الارض»، «مظهر العنایة الازلیة»، «مرشد الانام»، «نائب خیر البشر» و........ و..... و...... کبی مدحلر؛ یوزلرندن حیا پردەسینی صالمامش و عقیدەلری حقندە لوح محفوظدن نسخه آلنمامش آدملر حقندە فاسق و فاجر، زندیق و منکر صانع، دهری وکافر........ کبی کلمەلر عادتی توصیفلر جملەسینه کردیلر. الوغلردن کورمکچی کچوکلر، خاصەلردن اورناك آلوب عامیلر بوکبی مبالغەلرگه الفت ایتدیلر، بورچه اولدرمك قدر اولسون اهمیت ویرماز اولدیلر.

عدالت اوزرندە تربیه ایدلمامش بالا، نه قدر مستعد ونه قدر ذکاوت صاحبی اولسەدە اولسون سۇ تربیه سببندن بوزولور واخلاق سیئه صاحبی اولەرق یتشور.

اوشنداق عادتی انسانلرنی غوثلك، قطبلق، بلکه پیغمبرلك حتی- حاشا الله- الاهلق مرتبەلرینه کوتارمك وایکنچی طرفدن محمل صحیح تابمق ممکن شیلرنی بهانه ایدوب کفرلك وزندقەلك درکەلرینه توشرمك کبی افراط و غلولرگه عادت و الفت ایتمش امتلردە هم اوشبو سۇ تربیه ثمرەسی اولەرق بوزلورلر، آرالرندە عدالت حکم سورماز، صداقت دوام ایتماز. اوشبو حکمت ایچون اولسه کرك رسول اکرم، میزانسز مدحلردن منع ایتمش و بر حدیثندە: «من کان منکم مادحا- لامحالة فلیقل احسب فلانا والله حسیبه ان کان یری انه کذلك ولایزکی علی الله احدا» دیمشدر (١).

افرادندە عدالت ایله صداقت اولمامش ملتلرك عقللری طبیعی حاللرندە یاشاماز وبونك سببندندە بوکبی قوملر آراسندن بیوك آدملر ظهور ایتماز. زیرا مبالغه واسرافلرغه عادت ایتمش ملتلردە استقامت

(١) بخاری. ج ٧ ص. ٨٧.

Из фондов Российской государственной библиотеки

افکار اولماز، استقامت افکاردن محروم خلقلر ایچنده عالی طبیعتلی آدملر ظاهر اولماز. بوشی مجرب وتاریخ ایله ثابتدر. تجربه‌ده فاحش خطالر اولماز، تاریخ بالان سویلاماز. ایشته صوڭ وقتارده اسلاملر ایچنده بیوك آدملر و داهیلر یتشمادکینڭ بر سببی اوشبودر.

زیدڭ ولی الله اولمقی‌ده صدیق ویا که زندیق اولمقی‌ده ممکن. الله تعالی نظر صالسه مظهر العنایة الازلیة، غوث العالم و ملجأ بنی آدم اولمقلغی‌ده استبعاد یوق. فقط صاحب شریعت خبری ایرشمادیکنڭ بو شیلرنی بیلمك انسانلر ایچون قولای دگل. انسانلر، کندی ظن وفکرلرینه بنا ایدوب قیلمش حکملرنده بر مرتبه اصابت ایتسه‌لر اون مرتبه خطا قیلورلر. شونڭ اوچون اوزحقلرندن تجاوز ایتمازگه، ضعیف میزانلری ایله، الله تعالی گه خاص اشلرنی اولچاب زحمت چیکمازگه تیوشلی ایدی.

عوام، اوزلرینڭ بیهوده مجلسلرینه اشتراك ایتمامش، سخیف سوزلرینه رضالق کوسترمامش کیمسه‌لرنی سومازلر. آنلرنڭ محبتلرینه مظهر اولمق ایچون مطلقا آنلر کبی غیبت سویلامك وخوض فی الباطل قیلمق، فضول ایله مشغول اولمق لازم. ایشته بونلرنڭ احوال روحیه‌لرندن خبردار اولانلر وبونلره یارانمقنی اخص آمال ایدنلر اوشبونلر نظرلرنده دیندار کورلمك و ثنالرینه مظهر اولمق ایچون باشقه‌لرڭ عقیده‌لرینه مسلط اولورلر، پك کوب صاف کوڭللرنی وپاك وجدانلرنی قورملرغه بوباب کوسترلر، اوزلرینڭ مخالفلرینی تضلیل وتفسیق قیلورلر. بو کبی معامله‌لر، اوشبو آدملر فکرلرینه کوره گویا اسلام دیننی تقویه اولور. بو خودبین ومغرورلر بیلمازلر که بو شیلر، بالعکس جنایت ودین ایله تجارتدر. زیرا هر افراطدن تفریط طوغار وهر بر عقلسز حرکت، عقل اهلینڭ نفرتنه باعث اولور. نهایت اوشبو کبی آدملر سببندن خلقلر دینلردن

محبت آلورلر، قانون سماویلرنی استخفاف قیلورلر. بونڭ گناهی ایسه دینلرگه دگل بلکه بونڭ اسمندن اصولسز حرکت ایدوچیلرگه‌در.

ایمان ایله کفر آراسنده واسطه اولنماز ایسه‌ده مسلمان ایله آنی اکفار آراسنده مغرب ایله مشرق آراسی قدر مسافه واردر. قرآن کریم: «وکذلك جعلناکم امة وسطا لتکونوا شهداء علی الناس» بیورر. کندینڭ ظن وتخمینلری خصوصا شخصی عداوتلری بنڭ تأثیری ایله حکم توزوچیلر «وسط» سوزینه مصداق اولمازلر.

اسلام، عمومی هم‌ده مصالح دنیاویه واخرویه‌نی جامع، احوال اجتماعیه‌نی اصلاح ایدوچی بر مسلکدن عبارتدر. بوڭا تابع اولانلر اوشبو مسلك اوزرنده حرکت ایتمك آرزوسی ایله هر شیدن ایلك اوز نفسلرینی واوز اخلاقلرینی اصلاح ایدرگه، الله تعالی هم‌ده انسانلرغه نسبت ایله اولاچق وظیفه‌لرینی قدر الحال یرینه کتوررگه تیوشلی. افندمز حضرتلری: «المسلم من سلم المسلمون من لسانه ویده» بیورمشدر (١). تجارتلرنده کارلی اولوب اولمادقلرین، دین تاجرلری ده کونلرڭ برنده بیلورلر، عمللرینڭ نتیجه‌لرینی کوررلر: «الناس مجزیون باعمالهم ان خیرا فخیر وان شرا فشر».

***

ابن عربی حقنده مکمل بر ترجمهٔ حال ترتیب ایتمك خیالنده دگلم. مکمل اثر ترتیب ایدر ایچون مقصودغه مناسبتلی مؤلفاتنی کوزدن کچرمك لازم. کتبخانه‌مز، کفایت ایدرلك درجه‌ده کتاب اولنماز. بوندن باشقه، مشهور کیمسه‌لر حقنده مکمل ترجمهٔ حال بازار ایچون فرنك عالملری طرفندن ترتیب ایدلمش ترجمه‌لر، محاکمه وانتقادلر ایله آشنا اولورغه تیوشلی. حالبوکه بو کونده «علم لسانی» دیبولمش فرنك لسانلرینڭ هیچ بری ایله آشنالغم

(١) صحیح البخاری. ج ١ ص ٨.

یوق. شویله ایسه‌ده: «اوز تیلمزده ابن عربی ترجمه‌سی یوق» دیه شکایت ایدلمازلك درجه‌ده بر نرسه میدان‌غه چیغاچغن حق تعالادن امید ایتمکده‌یم.

صرف رسمی حاللر ویاکه چوروك خبرلردن جمع ایدلمش مدحیه‌لر، حقیقی معناسی ایله «ترجمهٔ حال» اولمازلر. بونلرنی اوقومقدن فائده هم کورلماز. اصل ترجمهٔ حاللر ایسه، رسمی حاللر اوستنه، صاحبلرینك عقیده‌لری، مسلك و فکرلری، تفرد ایتمش مذهبلری سویلانوب قاعده‌سی ایله انتقاد ایدلن شیلر اولور. ایشته بز اوشبو حاللرنی ممکن قدر رعایت ایدرکه طریشدق.

بو یرده، اصل کتاب مقدارنده اوزون بر دیباجه ترتیب ایتدم ایسه بونك گناهی بکا دگل بلکه شوکا مجبور ایدوچیلرده در. آنلر اوز اشلری ایله گنه مشغول اولسه‌لر بن ده بو قدر اوزون سوزلر سویلرگه حاجت کورمامش اولور ایدم.

وکل الناس مجنون ولکن
علی قدر الهوی اختلف الجنون.

Из фондов Российской национальной библиотеки

مقصد

١

ابن عربینك اسم و نسبی. کنیه، لقب و شهرتی. اندلس مملکتی. اشبونه، اشبیلیه، طلیطله، غرناطه، قرطبه، مدینة الزهراء، مرسیه، مریه شهرلری. شام و دمشق. ولادت و وفاتی.

ابن عربی حضرتلرینك اسمی محمد بن علی بن محمد بن احمد بن عبدالله اولوب عرب مشاهیرندن «حاتم طائی» دیه مشهور کیمسه نسلندن ایدی. اوشبو سببدن ابن عربی «الطائی الحاتمی» دیه معروفدر. کنیه‌سی ابو بکر ولقبی‌ده محیی‌الدین اولوب شهرتی «ابن عربی» دیه اولمش ایدی. ابو بکر محمد بن عبدالله ابن العربی (١) اسملی عالمدن فرق اولسون ایچون شرق عالملرندن کوبلر، صاحب ترجمه‌نی الف ولامسز «ابن عربی» دیه یازارغه اصطلاح ایتمشلردر. کندیسی ایسه هر ایکی رسم ایله یازمشدر. یاش وقتنده واندلس مملکتنده‌چاغنده‌نه کبی مناسبت ایله‌در «ابن‌سراقه» دیه مشهور اولمشیدی. اهل تصوف بیوکلرندن اولدیغی جهتله «شیخ اکبر» دیه هم شهرتی‌واردر.

ابن عربی، اندلس ولایتنده «مرسیه» شهرنده دنیاغه کلوب ٨ یاشینه یتدیککنده ٥٦٨ تاریخنده «اشبیلیه» (سیویل) گه واردی واوراده کسب علم ایله مشغول اولدیغندن صوك ٣٨ یاشنده وقتنده (٥٩٨ تاریخنده) شرق طرفینه رحلت أیلدی. اوشبو سفرنده مکهٔ مکرمه‌ده بر قاچ بیللر طوروب شام وموصل، بغداد و مصر، قونیه

(١) بو ذات ٦١٧ تاریخنده «اسکندریه» شهرنده وفات اولدی. بونلردن باشقه دخی محمد بن علی بن عمر الغسانی‌ابو عبدالله نام ذات هم «ابن العربی» دیه مشهور ایدی. بونسی ٧٤٨ده وفات ایتدی. «بغیة الوعاه». ص ٧٩.

شهرلرنده وآنادول مملکتلرنده سیاحت ایتدی. اول مرتبه کردیکنده «بغداد»ده اون ایکی کون طوردی وصوڭ دفعه‌سنده نه قدر قالدیغی آچیق معلوم دگلدر.

ابن عربی، علوم اسلامیه‌نڭ هر برنده ماهر اولمش ایسه‌ده شهرتی تصوف ایله اولمشدر. شعر وادب فنلرنده متخصص عالملردن اولدیغی حالده اربابی طرفندن اعتراف ایدلدیکینه کوره تصوف ایله اولان شهرتی بونلره غالب کلمشدر. بونڭ ترجمه‌سینی یازدقلری یرده «دائرة المعارف» صاحبلری (۱) «القاضی» دیه توصیف ایتمشلر ایسه‌ده ظن غالب بو، سهوقلمدر. قضا منصبنده اولندیغینه دائر بزلر بر شی کورمادك.

ابن عربینڭ اولگی یاروم عمری «اندلس»ده وقالان یارومی‌ده «شام»ده اوتدیکندن اوشبو ایکی مملکت حقنده بو یرده بر ایکی جمله یازمق فائده‌سز اولماز. وطن، انسانلرڭ صفت لازمه‌لری قبیلندن اولدیغی ایچون، بر کیمسه سویلندیکی وقت آنڭ وطنندن، آتا و بابا هم عائله‌سندن صورلور. بونلردن مجرد اوله‌رق یازلمش ترجمهٔ حاللر روحسز وصالقون اولور والڭ مهم بر صفتدن خبر ویرلمادیکی ایچون معلومات ناقص قالور، اوقوچینڭ رغبت ومحبتی حرکتلنماز. حالبوکه اندلس مملکتی و آنڭ باشینه کلمش عزت وذلتلر خبرنده وتاریخی عنعنه‌سنده انسانلر ایچون چوق درسلر وعبرتلر وار.

آدم بالاسی کندینڭ اوشبو قسقه عمرنده بر قاچ طورلرگه کرر، خیلی راحت ومشقتلر کورر، دنیانڭ بتون ماهیتی - دائمی بر حرکتدن عبارت اولدیغی ایچون، آدم اوغلینڭ هیچ بر حالنده ثبات وقرار یوقدر. کندینڭ حالنده دوام وارلغن ظن ایتمش کیمسه، حرکت ایتمکده اولان کوپچاك (تگارماچ) اوستنده‌کی تارافان‌نڭ اوزینی تیك‌طور مقده‌دیه

(۱) ج ا ص ۵۹۸.

Из фондов Российской национальной библиотеки

خيال ايدوى قبيلندن بوش خيال اولور. ولايتلر، شهرلرده انسانلر قبيلندن ياشارلر، زمان آنلرنى‌ده كوتارر وتوشرر، آنلرڭ اوستلرينه كلمش تبدل وتغيرلر تعريف ايدوب بترمازلك درجه‌ده الوغ اولور. احتمال‌كه بو طوغروده اندلس مملكتى دخى زياده امتياز كسب ايتمشدر.

***

سكز يوز بيللر قدر بر مدت اسلاملر قولنده طورمش اندلس مملكتى، اوشبو كونده «اسپانيا» ايله «پورتكيز» مملكتلرندن عبارت ايديكنى بيلمگان كيمسه اولماز. غوت قومندن مقدم بو يرلرده «واندال» قومى طورديغى مناسبت ايله «واندالوسيا» وصوكره تحريف ايله «آندالوسيا» ديه شهرت بولمشدر. فتح ايتديكلرى صوكنده مسلمانلر بو مملكت اسمينى «اندلس» صورتنده استعمال ايدر اولديلر و اوشبو اسم، بتون اسلام دنياسنده شايع اولمشدر. اصلنده جنوب طرفينه خاص اولان بو اسم، اسلاملرڭ شمال طرفندن ضبط ايتمش بر يرلرينه اطلاق ايدلنه وارمش واوشبو جهتدن «اندلس» اسمى، اولگى وقتنه نسبت ايله دخى عام وشموللى اولمشدر.

اسلام مدنيتينڭ شهرتى چيقديغى وقتلرده «اندلس» ڭ مشهور شهرلرى بونلر ايدى:

١) اشبونه. بو كونده پورتكيز دولتينڭ پايتختى و «ايسبونه» ديه معروف اولان شهردر. مسلمانلرڭ دڭز سودالرينڭ الڭ قوتليسى اوشبو شهرده ايدى. «يڭى دنيا» ايزلب محيط دڭزينه كروب كيتوچى و «مغرورين» اسمى ايله شهرت بولمش مسلمانلر اوشبو شهرلى اولوب بوندن سفر ايتديلر. بو شهرده پك كوب اسلام عالملرى دنياغه كلمشلردر. بو كونده بر خانه اولسون مسلمان اولنماز.

٢) اشبيليه. حاضرگى وقتده «سيويليه» ديه مشهور اولان بو شهرڭ ايلك اسمى «ايسپاليس» اولديغندن، فتح ايتديكلرى صوڭ،

مسلمانلر «اشبیلیه» دیه استعمال ایتمشلردر. امویلر عصرنده بو شهر «قرطبه» دن قالا ایکنچی شهر اعتبار اولنوب، اهالیسی ۴۰۰،۰۰۰ گه بالغ ایدی. الوغ بر بیلغه اوستنده اولدیغندن اسلاملر زمانه‌سنده هواسینک گوزللگی، بنالرینک منتظملگی، سوداسینک رواجلی اولمقلغی، اهالیسینک بایلغی ایله مشهور ایدی. اسلاملر طرفندن بنا اولنمش «القصر» اسمنده سرای بو کونده هم سلامت اولوب تحریف ایله «القازار» دیه معروفدر. بونده ظهور ایتمش اسلام عالملرینک حد وپایانی اولمادیغی کبی بو شهر حقنده سویلانمش شعرلر کوبدر. ایشته ابن عربی اوشبو شهرده تحصیل ایتمشیدی.

۳) طُلَیْطله. امویلر عصرنده الک معمور شهرلردن اولوب، بر چوق اسلام عالملری بونده دنیاغه کلمشلردر. «القصر» اسمنده اولان پادشاه سرایی اسپانیوللر طرفندن، کلیسه‌گه تحویل ایدلمشدر.

۴) غرناطه. اسلام حکومتی زماننده ۴۲۰،۰۰۰ نفوسی اولان بو شهر الک صوک اوله‌رق اسپانیوللر قولینه کردی. صناعت معماریه‌سی ایله مشهور عالم واسلاملرک ترقیاتنه نمونه حکمنده اولان «الحمرا» نام عجایب سرای اوشبو شهرده‌در. بوندن چیقمش اسلام عالملرینک حسابی یوقدر.

۵) قرطبه. امویلر زماننده بو شهر، بتون اندلس مملکتینک پایتختی اولدیغندن «بغداد» دن قالا برنچی شهر ایدی. بنالری زینتلی، مؤسسات خیریه‌لر مبذول، معارف وصنایع ترقیده اولمق حقنده نظیرسز ایدی. ایکیوز بیک یورت وبر میلیوندن زیاده اهالیسی، ایکیوز جامعسی، بشیوز خسته خانه ایله سکز یوز مدرسه و توقوز یوز مونچه‌سی اولوب، اسلاملر طرفندن اشله‌نمکده اولان سختیانلر بتون دنیاده مشهور ومقبول ایدی. بو کونده «قوردوان» دیه معروف

اولان سختیان، اسلاملردن یادکار قالمش سختیان اسمیدر (۱). فرنکلر طرفندن «القازار» دیه سویلنمکده اولان سرایی ایله یاننده اولان «مدینه الزهرائ» نی (۲) عرب شاعرلری مدح ایدوب کوب شعرلر سویلمشلردر.

۶) مرسیه. اسلام حکومتی زماننده بو شهرک شهرتی یفاك سوداسی ایله ایدی. ایشته ابن عربی اوشبو شهرده دنیاغه کلمشدر.

۷) مریه. اسلاملر وقتنده الك اشلکلی، علم ومعرفت ایله شهرتلی اولان بو شهر اسپانیوللر قولینه توشدیکندن صوك شهرتینی غائب ایتمشدر.

***

«شام»، سوریه قطعه‌سینك بتونسینه اسم اولدیغی حالده عوام خلقی «شام» اسمینی یالگز «دمشق» شهرینه گنه ویررلر. پك ایسکی شهرلردن اولان اوشبو «دمشق»، حضرت عمر زماننده فتح ایدلنوب ۴۰ نچی ییلدن اعتبارا امویلرك تختگاهلری اولدی. تیمرلنگ طرفندن ضبط ایدلندیکنده «دمشق» اهالیسی عمومی صورتده قلچدن کچرلوب شهر، خراب بر حالده قالدی ایسه‌ده صوگره دخی تعمیر ایدلدی. مصر حکمدارلری اولان چراکسه قوللرندن ۹۲۲ ده سلطان سلیم‌خان

(۱) «قرطبه» نك ایکنچی اسمی «قوردوه» اولدیغندن مذکور سختیان «قوردوان» دیه معروف اولمشدر.

(۲) «مدینة الزهرائ»، زهرائ اسمنده اولان جاریه و محبوبه‌سی ایچون خلیفه‌الناصر لدین الله طرفندن بنا ایدلمش ایدی ایچنده زور سرایلر، باغچه‌لر و بالقلر ایله طولوغ اولان کوللر، آلتوندن اشلانمش تمثاللر اولوب شهر قابقه‌سینك اوستنده زهرائنك اوز صورتی یاصالمشیدی. صاف آلتوندن اشلانمش، تاووقلر، کوگارچینلر، أغاچ وتویلگان صورتلرینك آغزلرندن صولر آتلوب آغوب طورر ایدی. بونده خدمت ایدوب طوروچی یاش یکیتلر ۱۳۰۰۰ وقزلر ٦٣١٤، یاش بالالر ۳۷۰۵ عدد تخمین اولنور ایدی.

Из фондов Российской государственной библиотеки

طرفندن ضبط ایدلمکله تورکیا حکومتنه تابع اولدی. حجاز تیمر یولی اوشبو شهردن باشلانوب اشلانمشدر (۱).

«دمشق» شهری اموی خلیفه‌لرنڭ تختگاهلری، علم و مدنیت مرکزی اولدیغندن هر وقت شاعر وادیبلر، مؤلف و محررلر ایله طولوغ اولور ایدی. بر قدر فرصتی وار آدم «دمشق» نی زیارت ایتمکنی حتی کندیسی ایچون لازم کورر اولمشدر. «دمشق» شهرینڭ اوزنده نشو ایتمش ویا که زیارت ایچون چیندن کلمش کیمسه‌لرگه مخصوص اوله‌رق ابن عساکر طرفندن یازلمش تاریخ کتابی ۸۰ جلدکه ایرشدیکی اوشبو مدعاگه دلیل اوله بیلور. حالبوکه بو تاریخ آلتنچی یوز آخرنده توقتالمشدر.

***

ابن عربینڭ ولادتی ۵۶۰ – ۱۱۶۵ تاریخی شهر رمضانده (۲) اولوب وفاتی‌ده ۶۳۸ – ۱۲۴۰ شهر ربیع الاوّل ۲۸ نده اولمشدر. بو وقتده یاشی ۷۷ ده ایدی. «دمشق» شهرنده قاضی محیی‌الدین بن الزکی خانه‌سنده وفات اولوب «جبل قاسیون» ایتاکنده دفن اولنمشدر.

***

مسلمانلر طرفندن خیلی وقتلر چوبلك قیلنوب طوتولمقده اولان ابن عربی تربه‌سی اوستنه، سلطان سلیم طرفندن تنظیف ایتدرلوب بیوك بر مسجد صالنمش ووقفلر قیلنمشدر. مسجدی ووقفلری بو

---

(۱) دمشق بنالرینڭ الڭ مشهورلرندن ولید بن عبدالملك بن مروان طرفندن صالنمش «جامع اموی» در. ایچنده بر تاقته‌غه آلتون ایله الهاکم التکاثر سوره‌سی یازلوب «المقابر» سوزنده‌کی «ق» حرفی اورنینه قیمتلی تاش قویلمش ایدی، دییورلر.

(۲) ابن عربی ترجمه‌سینی یازوچیلر، کندی آغزندن روایت ایدلمش بر سوزنی سند ایدرك: «۱۷ نچی رمضان دوشنبه کون طوغدی» دییورلر. فقط بو ییل رمضانینڭ ۱۷ نچی کونی دوشنبه دگل بلکه چهارشنبه کوندر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

کونه قدر باقی اولدیغی مرویدر (١).

صوڭ مسلمانلرده اولان افراطلر، ترتیبسز واعتقادسزلقلرغه دلیل بوزندن اوشبو حال دلیل اولسه کرکدرکه اوّلگیلری چریگان سویاکلر اوستنی تحقیر یوزندن چوپلك قیلوب طونمشلر وصوڭغیلری ده، رسول اکرم صریح صورتده نهی ایتدیکی حالده، قبر اوستنه مسجد بنا قیلوب حتی وقفلر قالدرمشلر. چوپلك قیلور هم ده مسجد صالوب وقف قالدرر ایچون «دمشق» شهرنده ابن عربی تربه‌سندن باشقه اورن تابلمامشمیدر عجبا ؟ ! . . .

١٣٢٨ تاریخنده مصر وشام ولایتلرنده سیاحت ایدوب قایتدیغندن صوڭ «بلبای» شهرنده آخوند جمال الدین افندی، ابن عربی تربه‌سینه یازلمش یازولردن نسخه قیلوب آلمش کاغدلرینی تسلیم قیلمشیدی. نثر وشعرلردن عبارت اولان بو یازولر یوسف نبهانی انشاسی ایله ١٣٢٤ سنه‌سی ٢٤ شهر ربیع الاوّل تاریخی ایله یازلمش ایمش. نبهانی‌غه لائق اولان غلو وافراطلردن عبارت اولدیغی ایچون مذکور یازولرنی بو یرگه نقل ایدرگه لزوم کورمادم.

قبر اوستنه مسجد صالوب وقف قالدرمق شریعت نظرنده منهی ایدیکنی بیلورقدرگنه سلطان سلیم ده علم اولمش اولسه کرك، اوزنده اولماسه یاننده اولان عالملری بونی بیلورگه تیوشلی ایدی.

***

ابن عربی و عبدالقادر الگیلانی، خواجه نقشبند و بدوی، دسوقی ورفاعی اوشنداق بونلردن باشقه‌لر اسلام دینینه نه قدر الوغ خدمت ایتمش اولسونلر، بونلرڭ خدمتلری، اسلام عسکرینه قوماندان اوله‌رق شام مملکتنی فتح ایدن ابوعبیدة ابن الجراح خدمتنه کوره کچوك ایدیکنده هیچ کیم نزاع ایتماسه کرك. حالبوکه ابو

(١) جمیل بك العظمنڭ «عقود الجوهر» نام اثری.

عبیده‌نڭ قبری نه یرده ایدیکی‌ده آچیق معلوم دگلدر. ابوعبیده‌گنه دگل، اعلای کلمة‌الله یولنده قهرمانلق کوسترمش وجانلرینی دین یولنده فدا ایتمش باشقه محترم صحابه‌لرڭ کوبلرینڭ قبرلری‌ده مجهول قالمشدر.

اسلاملر، ایران وسوریه اورتالرینه کروب اوطوردقلری، روم قیصرلری وکسرالرڭ جنت کبی اولان یرلرینه وارث اولدقلری صوڭنده، مذکور قهرمانلری وعالیجناب بیوك آدملرینڭ قبرلری اوستلرینه تاش احاطه‌لر، تیمر چلترلر بنا ایتمك دگل حتی کموش وآلتون بنالر صالورغه اقتدارلری اولدی. بونلر اوزلرینڭ شهیدلرینه ونشر اسلام یولنده جان وبرمش طوغانلرینه غایت محبت ایدرلر، خدمتلرینی تقدیر قیلورلر وقبرلرینڭ اورنلرینی‌ده بیلورلر ایدی، فقط بو قبرلرڭ اوستلرینه حتی تاشدن‌غنه اولسه‌ده بیلگی قویه‌ادیلر وشول سببدن قبرلر یوغالدی. بو نیچون؟ بونڭ جوابی هر کیم‌گه معلوم. رسول اکرم فخرالانبیا حضرتلرندن آلدقلری تعلیماتنی یرینه کتورمك ایچون. وثنیت و شرك بلالری حتی ایکنچی توسده اولسه‌ده اسلام دینینه تکرار قاینماسون وعوام اعتقادی بوزولماسون دیه مذکور محترم ذاتلرڭ قبرلرینی زیارتگاه ایتمامشلردر. افندمز حضرتلری قبرلر اوستلرینه مسجدلر بنا ایتمکدن منع ایتمش حتی اوزی حقنده: «اللهم لاتجعل قبری وثنایعبد» مضموننده دعالر قیلمشدر.

***

استرخان طرفلرنده «اولیالر قبرلری» وقازان‌ولایتنده «خواجه‌لر تاولری»، بوندن باشقه پك کوب یرلرده «ایزگولر چیشمه‌لری» اسملری ایله زیارتگاهلر احداث ایدلوب اهل اسلام عوامی اوشبو یرلرنی حج اورنلری مثابه‌سنده کوروب سفر ایتدیکلری ودین اسمی ایله چوق بدعتلر وسخیف عمللر قیلنوب طورلدیغی آزغه حساب

Из фондов Российской национальной библиотеки

ایدلمش اولسه کرکدرکه اوشبو صوڭ کونلرده «اوفا» شهرینه یاقین یرده «چیشمه» و«سنتاش» اسملرنڭ یاڭی زیارتگاهلر احداث ایدلدی، مخصوص بنالر توزولوب مجاورلر قویلدی. بو شیلرنی میدانه کتورمك ایچون پك کوب اسلام فقراسینڭ بالالرینی جهالت وسفالت بلالرندن خلاص ایدرگه یتارلك بایلقلر تلف قیلندی. زیارت روشی، بیوك ذاتلر طرفندن عملیاتی ایله کوسترلوب بو اشلری گویا چین مملکتنی فتح ایتدیکلری روشنده «معلومات» اسمنده اولان ورقه‌لرنده یازلدی. بونی ایسه هر کیم کورمش واوقومش اولسه کرك. فقط سنت احیا ایدرگه ودینی بر خدمت کوسترگه اقتداریوق ایسه بدعت احداث قیلمق واکثری ده ضعیف عقیده‌لی اولان اسلام عوامنی ضلالت‌که توشرمکدن صاقلانور قدر اولسون اقتدار اولمادیمی عجبا؟!....

بز، تاریخ مأخذی اوله‌چق آثار عتیقه‌نڭ محفوظ اولمقلرینی جان وکوڭلمز ایله آرزو ایتمکده‌مز. عمللرمز وحرکاتمز بوڭا شهادت ویرسه کرك. فقط بو آرزومز آثار عتیقه‌گه مقدسلك سوسلری ویرمك وبو حالنی‌ده دین اسمی ایله بویامق طرزنده دگل بلکه مجرد تاریخ منبعی اولدقلرندن آثار قدیمه محبلری مسلکلرینه موافق روشڭ بر معامله‌دن عبارتدر.

آثار عتیقه، خصوصا ملی وقومی اولان تأریخ مأخذلری بزم نظرمزده‌ده قیمتدار ومحترمدر، بونڭ ایله برابر بونلر مقدس وموضع مناجات دگلدر. اوشبو مسلکڭ مستقیم اوله‌چغنی-دینلری بتون آدملرده، علوم دنیاویه‌لری بتون آدملرده انکار ایتماسه‌لر کرك. «فاسئلوا اهل الذکران کنتم لا تعلمون».

Из фондов Российской национальной библиотеки

مقصد

۲

عائله‌سی، قیافتی، رسمی، رسم خطی

ابن عربینك «حاتم طائی» نسلندن ایدیکن بوقاریده سویلادك. حاتم بن عبدالله، عربلر آراسنده مشهور اولان «طی» قبیله‌سینه منسوب بر ذات اولوب عرب آراسنده جومردلق ایله مشهور بر شاعر ایدی (۱). آناسی عتبة بنت عفیف اولوب عربلر آراسنده مشهور خاتونلردندر. حاتم شعرلری جمع ایدلمش دیوان ۱۸۷۲ میلادیده «لوندن» شهرنده وصوکره «بیروت» ده طبع اولنمشدر. ماویه بنت عفزر (۲) اسمنده اولان خاتوننه خطاب ایدرك سویلامش شعرلری جمله‌سندن بونلردر:

اماویَّ ان المالَ غاد و رائحٌ * ویبقی من المال الاحادیثُ والذکرُ
اماویَّ ما یغنی الثرآءُ عن الفتی * اذا حشرجت نفسٌ وضاق بها الصدرُ
اماویَّ ان یصبح صدایَ بقفرة * من الارض لاماءٌ هناك ولاخمرُ
ترَیْ ان ما اهلكتُ لم یك ضرَّنی * و ان یدی مما بخلتُ به صفرُ
وقد علمَ الاقوامُ لو انَّ حاتماً * اراد ثراءَ المال كانَ له وفرُ
وانی لا آلو بمال صنیعةٍ * فاوله زادٌ و آخره ذخرُ.

حاتم، رسول اکرم حضرتلرینه رسالت کلمازدن مقدم وفات ایتدی. الوغ بالاسی سفانه (۳) اسمنده قز اولدیغندن ابو سفانه دیه

(۱) بکر بن وائل قبیله‌سینه اسیر توشدیکی حقنده اولان ماجرانی ابن الاثیر ذکر ایتمشدر. الکامل ج ۱ ص ۲۲۱.

(۲) ترجمهٔ حالی «مشهور خاتونلر» کتابنده مذکوردر.

(۳) سیننك فتحی وفانك تشدیدی ایله.

Из фондов Российской национальной библиотеки

والوغ اوغلی عدی اسمنده اولدیغندن ابو عدی دیه کنیه‌لنمش ایدی. سفانه، عصر سعادتکه ایرشدی و صحابیات جمله‌سینه کردی (۱)، عدی هم محترم صحابه‌لر جمله‌سندن اولوب اوزون عمر سوردیکی مرویدر. کنیه‌سی ابو طریف اولوب، آناسی‌ده بوقاریده ذکر ایدلمش «ماویه» ایدی (۲). برادری و ابن عربی باباسی اولان عبدالله بن حاتمڭ اسلامه کلوب کلمادیکی حقنده معلوماتم یوق. حاتم نسلی، عدی ایله سفانه طرفندن منقطع اولوب آنچق عبدالله طرفندن تارالمشدر (۳).

ابن عربینڭ یراق باباسی و نسب سلسله‌سینڭ باشی اولمق مناسبتی ایله حاتم حقنده بو قدر سوز یازلدی. حاتم ترجمهٔ حالینی بیلورکه آرزو ایدنلر «اغانی»گه و ابن قتیبه‌نڭ «الشعر والشعراء» نام اثرینه مراجعت ایدرلر.

ابن عربی، شام ولایتنه کلدیکنده «دمشق» شهرنده مالکیلر مفتیسی قزینی نکاحلندی و «قونیه» شهرینه واردیغنده مشاهیر علمادن صدرالدین قونوینڭ طول آناسینی تأهل ایتدی. بو خاتونلرڭ اسملری نیچوك ایدیکنی بیلمادم.

اوغللری: ابن عربینڭ بزه معلوم اوغللری بونلردر: ۱) محمد سعدالدین. «ملاطیه» شهرنده (آنادول ولایتنده) ۶۱۸ تاریخی رمضاننده دنیاغه کلوب تحصیل یاشینه ایرشدیکنده حدیث علمی ایله اشتغال قیلدی و هولاکونڭ «بغداد»غه کروب مستعصم خلیفه‌نی اولدردیکی ۶۵۶ تاریخنده «دمشق»ده وفات و آتاسی یاننده «قاسیون»ده

---

(۱) ترجمهٔ حالی «مشهور خاتونلر» نام اثرده مذکوردر.

(۲) استشهاد ایچون عرب شعرینه قحطلق اولمادیغی حالده فاضل جامینڭ، عدی بن حاتمنی هجو ایدرك سویلانمش بر بیتنی کتورمکی گوزل بر اش دگلدر. (کافیه شرحنده اضمار قبل الذکر بحثنه مراجعت اولنه).

(۳) الشعر والشعراء. ص ٤١.

دفن اولندی. مصر، حلب شهرلرنده هم بر قدر وقتلر طوردی. گوزل شعر سویلرگه مقتدر اولوب بر دیوانی واردر. ٢) محمد ابو عبدالله عمادالدین. بو هم ٦٦٧ ده وفات اولوب آتاسی یاننده دفن اولندی.

ابن عربی، زور گودهلی والوغ سقاللی، ساچ وسقالی تمام آغارمش قیافتنده اولوب حزین ومتفکر، غایت وقارلی بر کیمسه اولدیغی روایت ایدلنور.

***

محترم نور علی الحسنی حضرتلری: «دمشق» شهرنده ابن عربی رسمینی کوردیکنی یازدیغندن (العواطف الحمیدیة ص ٧٠) بلکه شونک نسخهسینی کتورمش اولور، دیه اوشبو یرنی یازدیغمده مکتوب ایله مراجعت ایتمش ایدم. مشار الیه، جوابنده: «رسمک نسخهسینی آلورغه موفق اوله آلمادم. رسمده کورلدیکینه بناء ابن عربی الوغراق بدنلی، کیک یوزلی، قویی سقاللی وقاشلی، سقالی آق اولسهده قاراغه مائل، چوقورلیراق بورنلی، کوزلری بر آز کچوک، یوزنده آثار حزن وفکر ظاهر، لباسی اعلی، عمامهسی الوغ وبوروبراق اورالمش، کیک ییکلی، جبهسی آستندن وایچدهگی کیومی اوستندن پوتا ایله بیلندن باغلامش، بونی کوردیکمه شمدی آلتی سنهدر، شویله ایسهده کوزم اوکنده مثالینک هر یری خاطرمدهدر. بو رسمک ابن عربینک اوز رسمی ایدیکنده شبههم یوق» دیه یازدی.

***

اسلام مملکتلرینه سیاحت ایتمک نصیب اولمادیغندن بتون عمرینی یازو ایله کچرمش اوشبو ذاتک بر سطر اولسون یازوینی کورگه موفق اولمادق. «ترویسکی» شهرنده شیخ زین الله حضرتلرینک کتبخانهسنده یازمه بر مجموعهدن اوشبو سطرلرنی نقل ایدوب آلدم (١):

(١) ١٣٢٩ سنهسی شعبان ٩نچی کوننده. مذکور یازمه مجموعه ٢٠٩ رقمدهدر

Из фондов Российской национальной библиотеки

ونقل هذا الخط من خط الشيخ الاكبر قدس سره بعبارته و رسمه فهذه الثلث اسطر يشبه خطه الشريف قدس سره وهى هذه قرأ على هذا الكتاب من اوله الى آخره الولد العارف المحقق المشروح الصدر المنور الذات محمد بن اسحق بن محمد القونوى مالك هذا الكتاب واذنت له فى الحديث عنى و كتبه منه محمد ابن العربى فى غرة جمادى الاخرة سنة ثلثين وستمائه. هذا اذن الشيخ قدس سره كتبه حين اذن للشيخ صدر الدين القونوى فى كتابه الفصوص الحكم وكتبه فى ظهر هذا الكتاب واعطاه اليه قدس الله اسرارهما ونفعنا ببركة انفاسهما.

مقصد

٣

حيات و معيشتى. حقنده سويلنمش مرثيەلر و توشلرى

ابن عربى، اندلسده وقتنده بعض بر مأمورلر حضورنده كاتبلك خدمتى ايدوب طورمشدر. شرق ولايتلرينه كلديكندن صوڭ فضل وكمالاتى شهرت تابديغندن اميرلر وپادشاهلر طرفندن مقبوليت كسب ايتدى و آنلردن بيوك هديەلر كوب طورر ايدى. فقط نه قدر كوب كلور اولسەده كنديسى وبالالرى ايچون مال بيغمامش بلكه هر بريني فقير وعاجزلرگه اولاشوب كنديسى شونلرنڭ برى اولەرق عمر سورمش ونفسينى تربيه وتأديب ايلامشدر.

برادر محترم عبدالرحمن الرسولى، اصل نسخەدن فوتوغراف ايله رسمنى آلدروب ويرمشيدى، شونى ايسه اوشبو اثرگه عينا الحاق ايتدم.

ونقل هذا الخط من خط الشيخ الاكبر قدس سره بعبارته ورسمه فهذه
النك اسطر يشبه خطه الشريف قدس سره وهي هذه

قرأ علي هذا الكتاب من اوله الى آخره الولد العارف المحقق المشروح الصدر المنور
الذات محمد بن اسحق بن محمد القونوي مالك هذا الكتاب واذنت له في تحديثه
عني وكتب منشئه محمد ابن العربي في غرة جمادى الآخرة سنة ثلثين وستمائة

هذا الذي قاله الشيخ قدس سره
كتبه حين اذن له
صدر الدين القونوي
في كتابه الفصوص الحكم
وكتبه في ظهر هذا
الكتاب واعطاه
الي في سنة
اسمعيل بن سودكين
النوري القاسمي

سزق ایچنده اولان یازولرنڭ یوغاریدن صاناب ٣ نچی، ٤ نچی، ٥ نچی یوللری ابن عربی یازوینه تمام اوخشانلوب یازلهشلردر (ابن عربی رسالهسی ٢٠ نچی بیت).

من امين الجواب — من تجلى في اسمه الجميل قال صلى الله عليه وسلم ان الله
جميل يحب الجمال وهو حديث ثابت فوصف نفسه بانه يحب الجمال ويحب
العالم فلا شيء اجمل من العالم وهو جميل والجمال محبوب لذاته فالعالم كله محب
ا جمال صنعه ساري في خلقه والعالم بعضه بعضا محب من حب الله نفسه فان
الحب صفة الوجود فما في الوجود الا الله والجلال والجمال له بين الاوصاف
الذاتية في نفسه وفي صنعه والهيبة التي هي من اثر الجمال والانس الذي هو من اثر
الجلال نعتان للمخلوق لا للخالق ولا المتصف بهما ولا يهاب ولا يانس الا موجود ولا موجود
الا الله ولا اثر عين الصفة والصفة ليست مغايرة للموصوف فحال اتصافه بها لا هي
عين الموصوف وان عقلت ثانيا فلا محب ولا محبوب الا الله عز وجل فما في الوجود الا الحضرة
الالهية وهي ذاته وصفاته وافعاله كما يقول كلام الله علمه وعلمه ذاته وانه يستحيل
عليه ان يقوم بذاته امر زائد او عين زائدة ما هي ذاته يعطيها حكما لا يصح لهذا ذلك
الحكم دونها لما يلزمون كما لا الها في الوهيتها امر تصح الالوهية الا بها وهو كونه
عالما بكل شيء ذكره للدعي نفسه بطريق مدحه لذاته وكل عليه الدليل العقلي
ومن المحال ان يحل ذاته يعتبر ما هي ذاته فيكون مكتسبة الشرف بغيرها ومن علمه بذاته
علم العلماء بالله من الله انما يعلمه العقول من حيث افكارها الصحيحة الدلالة وقد ا

اوشبو یازونڭ باشلهغی بیش سطرینی عبدالرحمن الجامی
حضرتلری یازمشلر (ابن عربی رسالهسی ٣٧ نچی بیت).

Изфондов Российской национальной библиотеки

سلجوق پادشاهلرندن بری، یوز بیڭ درهم قیمتنده بر یورت هدیه ایتدیکنده ابن عربی شوڭا کروب اورنلاشمش وبو یورت صاحبی اولمش ایسه‌ده، یانینه کرمکله: «الله رضاسیچون بر شی احسان ایله!» دیه صورمش برسائلگه: «شمدی بتون مالم اوشبو اویدن عبارت، مرحمت ایدوب کروب اوطور!» دیه کتابلرینی بیلکه‌سینه کوتاروب کندیسی چیقوب کتمشدر.

«حمص» والیسی ابن عربی ایچون هر کون یوز درهم وابن زکی اسمنده ایکنچی بر آدم‌ده هر کون ایچون اوتوز درهم وظیفه تعیین ایتمشلر ایدی. ابن عربی بونلرنی آلور وآلدیغی کبی فقیرلرگه تاراتوب کندیسی فقیر قالور ایدی.

ابن عربی حقنده مرثیه‌لر سویلانمش اولسه کرك. ١٠٣٧ده وفات اولان شیخ محمد بن سعد الکلشنی طرفندن انشاد ایدلمش بر مرثیه بودر:

انما الحاتمی فی الکون فرد * وهو غوث و سید و امام
کم علوم اتی بها من غیوب * من بحار التوحید یامستهام
ان سألتم متی توفی حمیدا * فلت ارخت: «مات قطب همام».

***

ابن عربی اوزینڭ توشلرینه اشانمقده اولسه کرکدرکه «الفتوحات»ده بونلرنی کوب مرتبه ذکر أیلر. جمله‌دن بری بودر: توشمده کعبه‌نی طواف ایتمکده ایمشم، یانمده خلق کوب اولسه‌ده هر بری بکا مجهول کیمسه‌لر ایدی. بونلرڭ بری بکا: «بن سنڭ بابالرکدن آدم اولام» دیدی. بن «وفات اولدیغکه نچه ییل اوتدی؟» دیدم «قرق بیڭ یلدن آرتق!» دیه جواب ویردی. بن ایسه بوکا: «بواش ممکنمیدر؟ حضرت آدمڭ وفاتنه‌ده بو قدر ییل اوتمامشدر» دیدم. مذکور کیمسه‌ده: «حضرت آدم دیدکڭ کیمسه، صوڭ کشی»

Из фондов Российской национальной библиотеки

دیه اوزینك آندن مقدم اولدیغنی آکلاتدی. بونك سوزندن رسول اکرم صلی الله علیه وسلمدن: «ان الله خلق مائة الف آدم» دیه مروی حدیث خاطرمه توشدی ده بو کیمسه شونلرك بری اولسه کرك، دیدم (١).

دخی دیبور: ١) رأیت النبی صلی الله علیه وسلم وقد عانق ابا محمد ابن حزم المحدث فغاب الواحد فی الاخر فلم یر الا واحد وهو رسول الله صلی الله علیه و سلم (٢). ٢) کنت بمکة سنة تسع وتسعین وخمسمائة أری فیما یری النائم الکعبة مبنیة بلبن فضة و ذهب لبنة فضة ولبنة ذهب وقد کملت بالبناء وما بقی فیها شیء وانا انظر الیها والی حسنها فالتفت الی الوجه الذی بین الرکن الیمانی والشامی وهو الی الرکن الشامی اقرب فوجدت موضع لبنتین لبنة فضة ولبنة ذهب ینقص من الحائط فی الصفین فی الصف الاعلی ینقص لبنة ذهب وفی الصف الذی یلیه ینقص لبنة فضة فرأیت نفسی قد انطبعت فی موضع تلك اللبنتین فکنت انا عین تینك اللبنتین وکمل الحائط ولم یبق فی الکعبة شیء ینقص وانا واقف انظر وانا اعلم انی واقف واعلم انی عین تلك اللبنتین لا اشك فی ذلك وانها عین ذاتی واستیقظت فحمدت الله تعالی وشکرته وقلت متأولا انی فی الاتباع فی صنفی کرسول الله صلی الله علیه وسلم فی الانبیاء علیهم السلام وعسی ان اکون ممن ختم الله الولایة بی وما ذلك علی الله بعزیز (٣). ٥٩٥ تاریخنده «فاس» شهرنده «خاتم الولایة» نی کوردم، الله تعالی بونی، منکرلر ایله مبتلا ایتمشیدی، دیه بر واقعه حکایت ایده‌در (٤). بوندن مرادی کندیسی اولسه کرك.

(١) «وما آدم فی مذهب العقل واحدا * ولکنه عند القیاس اوادم». اللزومیات. ج ٢ ص ٢٦١.

(٢) الفتوحات. ج ٢ ص ٥١٩.

(٣) الفتوحات. ج ١ ص ٣١٨.

(٤) الفتوحات، ج ١ ص ٤٩.

« فصوص الحکم » کتابنی‌ده اوزینڭ توشینه تمام اشاندیغندن وتوش‌که بنا قیلوب یازدیغنی: « فانی رأیت رسول الله صلی الله علیه وسلم فی مبشرة اریتها فی العشر الآخر من المحرم سنة سبع وعشرین وستمائة بمحروسة دمشق وبیده صلی الله علیه وسلم کتاب فقال لی هذا کتاب فصوص الحکم خذه واخرج به الی الناس ینتفعون به فقلت السمع والطاعة لله ولرسوله واولی الامر منا کما امرنا فحققت الامنیة واخلصت النیة وجردت القصد والهمة الی ابراز هذا الکتاب کما حده لی رسول الله صلی الله علیه وسلم » دیه حکایت ایتمکده‌در.

ابن عربی اگرده اوزینڭ توشلرینه بو درجه‌ده اهمیت ویرماسه یاکه اهمیت ویردیکی حالده بونلر موجبنچه عمل قیلمق وسوز سویلامك حقنده سارانلق ایتمش اولسه ایدی کندینڭ بو درجه‌ده کوب طعنلر ایشدوینه سبب اولان شیلرنی تصریح ایتمکدن علی الخصوص « فصوص » نی میدانه چیقارمقدن احتمال‌که صبر ایتمش اولور ایدی. « وحدت وجود » حقنده اولان سوزلرینڭ اصل منشأی بر توش اولماسون ؟

ابن عربی اوز توشلرینه‌گنه دگل حتی باشقه‌لرڭ توشلرینه‌ده اشانمقده ایدیکی و بونلره اشانوب بعض بر معامله‌لرده اولدیغی « فتوحات » ڭ تورلی اورنلرنده کورلور. برکت ویرسون توشلری ایله استدلال قیلوب باشقه‌لرڭ حقلرینه تعرض ایتمامش. الفتوحاتده اولان اوزون بحثلرڭ بری‌ده توش مسئله‌سی اولسه کرك. بونڭ حقنده طوتاشدن آلتی بیت قدر سویلامشدر. مع ما فیه آخرنده: « وهذا القدر کاف فیما نرومه من التعریف بمقام الرؤیا .... والذی سکتنا عنه عظیم » دیمشدر (۱).

---

(۱) ج ۲ ص ۳۸۰.

مقصد

٤

استاذ وشیخلری. شاگرد ومصاحبلری. کراماتلری.

ابن عربینك استاذلری کوب اولوب اکثری اندلس عالملری ایدی. مشهورلری بونلردر: ١) ابو بکر بن خلف. بو کیمسه‌دن «اشبیلیه» ده قرائت سبعه ایله قرآن کریم اوقومش ومحمد بن شریح الرعینی نام مؤلفك «الکافی» اسمنده اولان کتابینی روایت ایتمشدر ٢) ابو بکر محمد بن ابی جمره. بوندن امام دانی حضرتلرینك «التیسیر فی القرآآت السبع» نام اثرینی اوقومشدر. ٣) ابن زرقون. ٤) ابن بشکوال. ٥) ابوعبدالله محمد بن القاسم التمیمی الفارسی و بونلردن باشقه‌لر (١). حدیث علمنده‌اولان شیخلری شونلردر: ابن عساکر، ابن الجوزی (٢)، حافظ سلفی وغیرلر.

تصوفده اولان شیخلری حقنده „روح القدس“ اسمنده بر رساله توزوب مناقبلرین ذکر قیلدیغی روایت ایدلنور. ملازمت ایتمش شیخلری یونس القصار الهاشمی وابو مدین المغربی وغیرلردر. پیرلرینك کوبسی عبدالقادر الگیلانی اصحابندن اولسه‌لر کرك. «اشبیلیه» شهرنده ٩٠ یاشدن اوتمش فاطمه بنت ابن المثنی اسمنده

---

(١) ابن زهر هم صاحب ترجمه استاذلرندن اولاچغی ابن اصیبعه‌نك بر حکایتندن آڭلاشلور عیون الانباء. ج ٢ ص ٦٧.

(٢) ابن الجوزی باشقه محدثلر قبیلندن اهل تصوف حقنده الوغ اخلاصلی اولمادیغندن ابن عربینك بوندن اجازت آلمقی بر قدر عجبدر. ابن الجوزی، غزالی حتی جنید وشبلی حقنده: «لعمری لقد طوی هؤلا، بساط الشریعة طیا فیا لیتهم لم یتصوفوا» دیدیکی روایت ایدلنور «الطبقات الکبری» للشعرانی ج ١ ص ٥٣.

بر فاصله خاتون حضورنده بر قاچ سنه‌لر خدمت ایتدیکنی کندیسی حکایت أیلر (١) . اسمندن آکلاشلدیغینه کوره „الدرة الفاخرة فی ذکر من انتفعت به فی طریق الآخرة“ نام اثری‌ده کندینك شیخلری حقنده یازلمشدر. صوك وقتلرده «الاکبریة» اسمی ایله معروف اولان تصوف مسلکی بوکا (الشیخ الاکبر سوزینه) منسوبدر.

دین علملری حقنده اولان استادلرینك بر قسمی « محاضرات الابرار ومسامرات الاخیار» نام کتابنده مذکور ایسه‌ده (ص ٦ ــ ٩) اسملر وفامیلیه‌لرك درست باصلدقلرینه اعتمادمز کامل اولوب یتماد- یکندن بو یرگه نقل ایتمادك. «محاضرات» ك یارمه نسخه‌سی ویا که باشقه طبعسی‌ده کتبخانه‌مزده اولنمادی.

ابن عربی „بغداد“ غه کردیکنده درس حلقه‌سی قوروب کندی تألیفاتندن تعلیم ویردیکی کبی سیاحت ایتمش شهرلرنده‌ده تدریس ایله شغللنمشدر. شونك ایچون شاگردی کوب اولسه کرك.

عموما استاذ وشیخلری. سفر وسیاحتنده کورمش حاللری „ترتیب الرحله“ نام بر اثرنده بیان ایدلمش دیرلر. بزلر ایسه بو اثرنی کورمادك. طبع ایدلوب ایدلمادیکی حقنده‌ده خبرمز اولمادی.

***

مناقب کتابلری یازوچیلر، خصوصا کرامات عاشقلری، غوث وقطبلق ایله حکم ایتمك ایچون اولسه کرك ابن عربی گه‌ یك چوق خارق عادت شیلر اسناد ایتمشلردر. خبرلر اگرده اورننده بیان ایدلمش شرطلرغه موافق اولسه‌لر، کرك خارق عادت وکرك باشقه شی گه دائر، اولسون آنی انکار ایتمك مکابره وعنادلق اولور. اما معلوم شرطلر خارجنده اوله‌رق بالگز مناقب کتابلرنده‌غنه مذکور اولان خبرلرنی قبول ایتمامکده هیچ کیم عیبلو اولماز. اوشبو اصل اوزرینه عقلا وعلما اتفاقی واقعدر.

(١) الفتوحات. ج ٢ ص ٣٤٧.

ابن عربی‌گه اسناد ایدلمش کراماتلردن، نمونه اولسون ایچون بر ایکیسینی‌گنه ذکر ایده‌چکمز:

١) شعرانی «الطبقات الکبری» نام اثرنده: «ذکر ابن عربی فی بعض کتبه صفة السلطان جد السلطان سلیمان بن عثمان الاول وفتحه القسطنطینیة فی الوقت ألفلانی فجاء الامر کماقال. وبینه وبین السلطان مأتی سنة» دیبور (ج ١ ص ١٥٩).

اوشبو سوزنی ابن عربینڭ اوز کتابلرنده کورمادیکمزدن ابن عربیدن صدورینی تصدیق ایدرگه اقتدارمز یوق، بلکه تصدیق‌ده، تکذیب‌ده ایتمادیکمز حالده طورمقده‌مز. شعرانی، بیوك وعالیجناب هم‌ده عالم آدم اولدیغی حالده بعض وقت اوز درجه‌سینه مناسبتسز رکیك سوزلر سویلر. خصوصا کرامات وخارق عادتلرگه دائر خبرلر طوغروسنده مجذوب ومغلوب هم‌ده اختیاری مسلوب بر حالده‌در. هر الوغ وبیوك آدمڭ بر یومشاق طرفی اولدیغی معلوم. شعرانینڭ یومشاق طرفی‌ده خبرلرڭ اسنادلرینه اهمیت ویرمادیکی اولسه کرك. فرعون ایمانی حقنده اولان خبرلر، مسلمانلرڭ دینلری ودنیالری ایچون اهمیتلی اولمادیغی حالده، اسلام جماعتینڭ مجادله‌لرینه وبر بری ایله خصومت قیلشولرینه سبب اولسه، شعرانی طرفندن روایت ایدلمش کرامات خبرلرینڭ ده اکثری اضعاف مضاعف اوله‌رق مسلمانلرڭ فتنه‌لنه‌کلرینه سبب اولمشدر. شعرانینڭ اوزینه الله رحمت ایتسون، لکن خرافات ایله طولوغ اثرلری پك چوق آدملرڭ ضلالتلرینه سبب اولمشدر. «لکل جواد کبوة وعفوالله اوسع من کل هفوة». شعرانی، اوزی توزومش قاعده‌سینه کوره، مذکور کرامات خبرینی ابن عربی اثرنده کورمش اولسه «مدسوس» ایدیکینه (واقعه، بالفعل اولدیغندن صوڭ باشقه بری طرفندن الحاق ایدلوب یازلدیغینه) حمل ایدرگه تیوشلی ایدی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

۲) «الشجرة النعمانية» اسملی کتابنده ابن عربی: «اذا دخل س فی ش ظهر قبر محیی‌الدین» دیمش ایدی فی الواقع سلطان سلیم، شام شهرینه کردیکنده ابن عربی قبری اوستنه بنالر صالوب وقفلر قیلدی، دیورلر.

ابن عربینك اوشبو اسمده کتابی اولوب‌ده وشونده هم بویله بر سوز یازمش اولسون، بونك ایسه کراماتغه تعلقی یوقدر. زیرا مذکور عبارتده اولان «س» حرفندن سلطان سلیم‌نی و«ش» حرفندنده شام شهرینی اراده قیلدیغی هنوز معلوم دگل. احتمال‌که بونلرغه اصلا مناسبتی اولمامش بر شیئنی اراده قیلمشدر.

ابن عربینك «علم جفر» ایله اشتغال ایتدیکینی و اوشبو موضوعده بعض بر اثرلر تألیف قیلدیغنی روایت ایدنلر وار. ظاهر، ابن عربی بو قبیلدن اولان سوزلرینی «علم جفر» قاعده‌سینه کوره سویلامش اولور. «علم جفر» اربابی اوشبو علمنی امام محترم حضرت علی‌دن آلدقلرینی روایت ایدرلر وبوڭا بنا ایدوب بواورنده ابن عربیدن منقول واقعه‌لر قبیلندن کوب شیلر سویلرلر. بونلرك کراماتغه دلالت وتعلقی اولماسه کرك (۱).

صوڭ وقتلرده اسلام دنیاسی کرامات خصوصلرینه شول قدر اهمیت ویرمش وشول مرتبه‌ده معتبر طوتمشدرکه قرآن شریف، توحید وتصدیق رسالت ایله نه درجه‌ده بیورمش اولسه کرامات ایله اعتقاد حقنده‌ده شول درجه‌ده بیورمش ظن ایدرگه یول وار. هیچ شبهه یوق قرآن شریفده حکایت ایدلمش و یاکه اوزینك قاعده‌لرینه موافق صورتده خبر ویرلمش کرامات واقعه‌لری اولسه بونلرنی تصدیق لازم یاخود قبول جائز، اما بوندن باشقه صورتلرده بونلرنی تصدیق و قبول قیلمق ایله مسلمانلر مکلف دگللردر.

(۱) المنار. ج ۴ ص ۵۷.

سید محمد رشید رضا حضرتلری: «والعجب ان الناس لایعترضون على الشعرانی فی قوله: ــ مما من الله به على ان اعطانی قول ــ کن ـ فلو قلت لجبل کن ذهبا لکان ـ ولایرون انه ینافی الدین بل یعترضون على ابن تیمیة اذ یقول لا اله له التصرف الا الله ولا دین الاماجاء فی کتاب الله وسنة رسوله فهکذا یفعل التقلید لایبقی عقیدة ولادینا. ولاحجة فیه الا الاذعان للاشخاص الذین لاعصمة لهم من الجهل ولا من الخطأ والاحکایات و وقائع غریبة ینقل مثلها عن جمیع الملل وکثیرا ما یکون هؤلاء المعتقدون بتصرف الاموات من اهل العبادة والزهد والاخلاص بحسب تقالیدهم ولذلك یغش الآخرون بهم وخلق الانسان ضعیفا» دیبور (١).

خلاصه: خصوصی دلیل اولمادیغی صورتده خارق عادتلرڭ، کرامت اولمقلری لازم دگل، خارق عادتلرڭ ولایتکه دلالتلری ده یوقدر. مسلمان بنده ایچون مقصد اقصی و مطلب اعلی قرآن کریم و سنت رسول اللهغه متابعتدن واصحاب کرام یوللرینه ملازمت ایتمکدن عبارت اولسه کرك. اسلام شریعتنده معتبر اولان «کرامت» ایشته بودر.

(١) المنار. ج ٧ ص ١٨٤.

مقصد

۵

شعرلری

ابن عربی شعر سویلوگه مقتدر و آرزوسی ده کامل اولان عالملردن اولدیغی ایچون مختلف فصللرده انشاد ایتمش شعرلری پك کوبدر. بونلر آراسنده بر چوغسی تصوف و اسرارغه دائردر.

خالص عرب نسلندن واندلس تربیه‌سی کوردیکندن واحتمال‌که جاهلیت وقتینڭ نادر شاعرلرندن اولان حاتم طائی ذریتندن اولدیغینڭ اثری ایله در ابن عربی هر نه قدر تصوف اهلندن معدود اولور ایسه ده غایت حر فکرلی، عموما شاعرلر و ادیبلر قبیلندن خوش طبیعتلی، ینگل روحلی بر ذات اولمشدر. اثرلرینی مطالعه ایدوچیلر بونی هر وقت بیلورلر.

نمونه اولسون ایچون ایکی اوچ عدد شعری بو یرده نقل اولنه‌در:

بین التذلل والتدلل نقطة * فیها یتیه العالم النحریر
هی نقطة الاکوان ان جاوزتها * کنت الحکیم وعلمك الاکسیر

اذا رأت اهل بیتی الکیس ممتلئا * تبسمت ودنت منی تمازحنی
وان رأته خلیا من دراهمه * تجهمت وانثنت عنی تقابحنی

یاغایة السؤل والمأمول یاسندی * شوقی الیك شدید لا الی احد
ذبت اشتیاقا ووجدا فی محبتکم * فآه من طول شوقی آه من کمدی
یدی وضعت علی قلبی مخافة ان * ینشق صدری لما خاننی جلدی

ما زال يرفعها طورا ويحفظها * حتى وضعت يدى الاخرى تشد يدى.

خراب و بايغوشلر اوياسى اولديغندن صوڭ ابن عربى «مدينة الزهراء»نى كوروب متأثر اولمش وبداهتا اوشبو شعرلرنى سويلمشدر:

ديار باكناف الملاعب تلمع * وما ان بها من ساكن وهى بلقع
ينوح عليها الطير من كل جانب * فيصمت احيانا وحينا يرجع
فخاطبت منها طائرا متغردا * له شجن فى القلب وهو مروع
فقلت على ماذا تنوح و تشتكى * فقال على دهر مضى ليس يرجع.

اذا حل ذكركم خاطرى * فرشت خدودى فى مكان التراب
واقعد فى الذل على بابكم * قعود الاسارى لضرب الرقاب.

«الفتوحات المكيه» سنده ده شعرلرى و اوزون قصيده‌لرى هم كوبدر. نمونه اوله‌رق اوشبو بيتلرى بو يرده نقل اولنه‌در:

الله يعلم انى لست اعلمه * وكيف يعلم من بالعلم نجهله
انى علمت وجودا لايقيده * نعت بحق ولا خلق يفصله
علمى به حيرتى فيه فليس لنا * دليل حق على علم نحصله
فليس الا الذى جاء الرسول به * فى الحالتين و بالايمان نقبله
فان تفكرت فى القرآن تبصره * وقتا ينزهه وقتا يمثله.

روم سلطانى اولان عزالدين كيكاوس (۱) طرفندن يازلمش

(۱) دشت قپچاق خانى منگو تيمر حضورنده طورديغنده ۶۷۷ تاريخنده «سراى» شهرنده وفات ايتدى. بو كيمسه‌نڭ ابن عربى ايله مكاتبه‌سى كوب اولنه‌چغى مظنوندر. بوڭا خطاب ايدرك ابن عربى طرفندن يازلمش ايكنچى بر مكتوب «مسامره» ده منظورمز اولدى. ج ۲ ص ۱۹۵.

Из фондов Российской национальной библиотеки

مکتوبکه قارشو جواب اوله‌رق «ملاطیه» شهرندن اوشبو شعرلرینی کوندرمشدر:

کتبت کتابی و الدموع تسیل * و مالی الی ما ارتضیه سبیل
ارید اری دین النبی محمد * یقام و دین المبطلین یزول
فلم ار الاالزور یعلو و اهله * یعرون و الدین القویم ذلیل
فیاعز دین الله سمعالناصح * شفیق فنصاح الملوک قلیل
و حاذر بتأیید الاله بطانة * تشیر بامر ما علیه دلیل
لینمی بیت المال و البیت ساقط * فجد و توکل فالاله کفیل.

تأمل سطور الکائنات فانها * من الملاء الاعلی الیک رسائل

بیتی حکمت و فلسفه‌گه دائر اولدیغندن موافق و مخالفلری طرفندن تحسین ایدلمشدر.

شعرلری بیوک بر دیوان تشکیل ایدوب ١٢٧١ده «بولاق» ده طبع ایدلدیکنی ایشتدک.

مقصد

٦

تألیفلری و بو کونده مطبوع اولان اثرلری

ابن عربی، کتاب تألیف ایتمکدن لذت آلمش عالملردن ایدی. ترجمهٔ حالینی یازوچیلر دورت یوز قدر تألیفی اولدیغنی خبر ویررلر. لکن بونلردن بیش اون دانه‌سندن باشقه‌لری کچوك رساله‌لردن عبارت اولسه‌لر کرك.

بو کونگه قدر مصر و استانبول مطبعه‌لرنده طبع ایدلمش اثرلری بونلردر: الاحدیة. الاخلاق. اصطلاحات الصوفیة. الامر المحکم المربوط فیما یلزم اهل طریق الله من الشروط. تحفة السفرة الی حضرة البررة. الحجب. رسالة مالابدمنه للمرید. روح القدس. شجرة الکون. شق الجیب. الفتوحات المکیة. فصوص الحکم القربة وفك الکربة. القول النفیس فی تفلیس ابلیس. محاضرات الابرار ومسامرات الاخیار. مواقع النجوم ومطالع اهلة الاسرار والعلوم وغیرلر.

فهرستلردن معلوم اولدیغینه کوره «دمشق» کتبخانه‌لرنده اوشبو اثرلرندن یازمه نسخه‌لر موجوددر: حلیة الابدال. الخلوة. رسالة الانوار. رسالة وحدة الوجود. شجون المسجون. الشواهد. فصوص الحکم. القصیدة التائیة. کنه ما لابد للمسترشد.

شیخ زین الله حضرتلری کتبخانه‌سنده اوشبو نسخه‌لرنی کوردم: الانفاس العلویة فی المکاتبات. البیعة الالهیة. تاج التراجم فی اشارات العلم ولطائف الفهم. رسالة فی بعض احوال القلب. فضائل شهادة التوحید. کنه ما لابد للمسترشد، ماهیة القلب

Из фондов Российской национальной библиотеки

اوشبو یدی عدد رساله بر یرده جلدلنمش و هر بری ایسکی زمانلرده یازلمش اولوب املالری درست، کاغدلری چداملیدر. فرصتم آز اولدیغندن دقت ایله مطالعه ایدرگه موفق اولمادم.

* * *

ابن عربینك بعض بر تألیفلرندن آیروم صورتده بحث ایدرگه حاجت اولدیغندن، هر نه قدر سوز اوزایور ایسه‌ده اوچ بیش اثری حقنده بو یرده تفصیلات ویرلور:

الاخلاق. بونی فخرالدین الرازی اوزرینه مکتوب صورتنده یازدیغن کندیسی «الفتوحات»ده بیان ایتمشدر. مطبوع نسخه‌سی ٦٠ بیتده‌در.

الاسرا الی مقام الاسری. بونك حقنده ابن تیمیه: «مضمونه حدیث نفس و وساوس شیطان حصلت فی نفسه جعل ذلك معراجا کمعراج الانبیاء واخذ یعیب علی الجنید و علی غیره من الشیوخ ما ذکروه» دیبور (١). ابن عربی «الفتوحات»ده هم بر اسرا تصویر ایدوب کوب شیلر یازمش. بو یرده مذکور کتاب شونك عینیمی یاخود باشقه‌می؟ معلومم اولمادی.

اصطلاحات الصوفیة. بو مختصر رساله‌نی ٦١٥ صفرنده «ملاطیه»ده یازمشدر. ایلك مرتبه مصرده «وهبیه» مطبعه‌سنده و صوکره ١٨٩٧ میلادیده خان کرمانلی محمد علیم افندی طرفندن «پیتربورغ» ده نشر اولندی.

الجمع والتفصیل فی اسرار معانی التنزیل. قرآن شریف تفسیری اولوب کهف سوره‌سنده «وعلمناه من لدنا علما» آیت شریفه‌سینه ایرشوب طوقتامشدر.

الفتوحات المکیة. ابن عربی اثرلرینك الك بیوکی هم‌ده باشقه اثرلرینك خلاصه یاخود تفصیللرینی جامع اولانی اوشبو «الفتوحات»

(١) منهاج السنة النبویة. ج ٣ ص ٨٦.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

اولسه کرک. بونك حقنده «ارشاد القاصد» صاحبی: «ونساك ملتناهم الصوفية ولهم آداب شرعية و اصطلاحات يشتمل عليها - عوارف المعارف - للسهروردی... ولا انفع ولا اجمع من كتاب - الفتوحات المكية - للشيخ محيی الدين بن العربی الطائی و كتبه لا تخلو من فوائد ضمن اشارات لطيفة» دیبور (١).

کتابلرینی مسوده‌سز تألیف ایتدیکن بیان قیلمقده اولان ابن عربی (٢) اوشبو اثرینی اوزینك صوڭ عمرنده همده هر کون اوچ فورمه قدر یازوب ٦٢٩ نچی ییل صفرنده تمام ایتدیکی مرویدر.

ابن عربینك اوز قولی ایله، حاشیه‌سینه: «وقف محمد بن علی بن عربی الطائی هذا الكتاب علی جميع المسلمين» دیه یازوب وقف ایتمش اولان اصل نسخه‌سی بو کونده «قونیه» شهرنده حکومت کتبخانه سنده محفوظدر. کتاب تمام اولدیغنده: «وقد تم هذا الكتاب علی يد منشئه وهو النسخة الثانية منه بخط يدی وكان الفراغ منه بكرة يوم الاربعاء الرابع والعشرين من شهر ربيع الاول سنة ٦٣٦ ست وثلاثين وستمائة وكتبه منشئه» دیه قید ایتمشدر.

حافظ برزالی وغیرلر اوشبو نسخه‌دن اوقوب اجازت آلدقلرینی، اجازت هم ابن عربی قلمی ایله حاشیه‌سینه یازلدیغن روایت ایدرلر.

عبدالاحد آلما آلانی جنابلرندن: «مؤلف حضرتلرینك کندی قلمی ایله یازامش - الفتوحات المکیه - نی بالذات قونیه - شهرینه واروب زیارت ایتدم؛ تمامی ٣٨ جلده‌در (٣)، بونی کورر ایچون پك یراق یرلردن کلوچیلر اولور ایمش» دیه ایشتدم (٤).

---

(١) ص ٣٧.

(٢) فانی لا اعمل لتصنيف من تصانيفی مسودة اصلا. آخر الفتوحات.

(٣) کاتب چلبی «٣٧ جلد» دیبور.

(٤) اوشبو عبدالاحد افندی' بو کونده «بروسه» ولایتی «بازارکوی» قضاسی «آلما آلانی» قریه‌سنده، شیخلك ایدوچی زین العابدین شرف الدین نام برذاتك خلیفه‌سی

ابن عربی خصوصی مکتوب یازوب ابن الفارضدن «القصیدة التائیة» سینه شرح یازمق حقنده رخصت صوردیغنده ابن الفارض‌ده: «مستقل صورتده شرح یازارغه لزوم یوق، زیرا — الفتوحات‌المکیه — گز مذکور قصیده‌گه شرحدر» دیه جواب قایتاردیغی مرویدر.

«ابن عربی، بر طهارت ایله اوچ آی مدت طوردی» دیدیکندن صوڭ ابن حجر المکی: «الفتوحات»نی کاغد حالنچه کعبه‌نڭ اوستنه قویوب بر ییل طوتدی، کیرو آلدیغنده کاغدی شول حالنچه اولوب هیچ بر ضرر کلمامشیدی. حالبوکه اوشبو سنه‌ده یغمور و ییللر کوب اولدی، بو حال ایسه کتابڭ الله تعالی قاشنده مقبول اولدیغینه دلیلدر» دییور(۱).

ابن حجر اوشبو حکایتنی فیروز آبادیدن کوچرمش ایسه‌ده کندی حالینه مناسب مبالغه و افراطلردن اولدیغی ایچون کوچرمش اولسه کرك. زیرا مؤلفلر، اوزلری اشانمازلق شیلرنی رأسا نقل ایتمازلر، اگرده برر سبب ایله نقل قیلورغه مجبور اولسه‌لر اوزلرینڭ رضا اولمادقلرینی اشعار ایدرلر. رضا دگل سوزلرن حکایت قیلدیغندن ابن حجرده بویله قیلور.

«الفتوحات المکیه»، موضوع جهتنچه اولماسه‌ده اسلوب جهتنچه جاحظ اثرلری قبیلندن غریب بر اسلوبده و اطرادسز بر شکلده ترتیب ایدلمش، بحثلر مختلف اورنلرغه تفریق قیلنمش، بعضیلری دفعه‌لر ایله تکرار ایدلنوب بعض مسئله‌لر، حسابسز چیت جمله‌لر ایله آرالاشمش و آیرلمشدر. بعض بر بحثلرنده تناقض و مخالفتلرده یوق دگلدر. شونڭ ایچون برر مسئله‌نی حل ایتمك آرزوسی ایله بو اثرگه مراجعت

اولوب ٣٦ یاشلرنده‌در. عبدالحلیم بن احمد بن حسن بن ابراهیم الداغستانی نام رفیقی وفاین آتاسی ایله ١٣٢٧ - ١٩٠٩ تاریخی شعبان وشوال آیلرنده «بخارا» شهرینه واردقلرنده وقایتدقلرنده غربت خانه مزگه تکرار کاوب یوردیلر.

(۱) الفتاوی الحدیثیة. ص ٢١٠.

Из фондов Российской государственной библиотеки

ایدنلر ایچون شول مسئله‌نڭ مختلف اورنلرینی ایزلب تابارغه وشوندن صوڭ تدقیق ایدرگه تیوشلی. بویله اولمادیغنده یاڭلشمق احتمالی یراق اولماز. بزم تجربه‌مز اوشبودر.

«الفتوحات» حقنده ابن عربی کندیسی دیبور: ١) فانه ما قررنا فیه امرا غیر مشروع لله الحمد وان کنالم نتعرض لذکر الاداة مخافة التطویل فما خرجنا بحمدالله عن الکتاب والسنة فیه (١). ٢) «فالعلم الالهی هو الذی کان لله سبحانه معلمه بالالهام والالقاء وبانزال الروح الامین علی قلبه. وهذا الکتاب (الفتوحات) من ذلك النمط عندنا فوالله ما کتبت منه حرفا الا عن املاء الهی و القاء ربانی او نفث روحانی فی روع کیانی». ٣) «فانا ما قصدنا هذا الترتیب عن اختیار.. فالله تعالی رتب علی یدنا هذا الترتیب فترکناه ولم ندخل فیه برأینا ولا بعقولنا ٤) ابلیس ایله سهل مناظره‌سینی حکایت ایتدیکندن صوڭ ابلیس حقنده: «فهو استاذ سهل فی هذه المسئلة واما نحن فما اخذناها الا من الله فما لابلیس علینا منة فی هذه المسئلة بحمد الله ولا غیرها وکذا ارجو فیما بقی عن عمرنا».

ابن عربینڭ «الفتوحات» وباشقه اثرلری حقنده بو قبیلدن سوزلری «الفتوحات» ڭ متعدد اورنلرنده کورلور. مع ما فیه ابن عربی حقنده اولان انتقاد وطعنلر اوشبو اثرلرنده اولان بعض سوزلری حقنده‌در. دیار مصر مفتیسی استاذ وامام محمد عبده حضرتلری: «کتب محیی الدین بن عربی مملوءة بما یخالف عقائد الدین واصوله» دیبور اولمش هم‌ده مصرده مطبوعات رئیسی اولوب طوردیغی وقت «اهلندن باشقه‌لر ایچون مطالعه جائز دگل» دیه «الفتوحات المکیه» و باشقه کوب اثرلرینی طبع ونشر ایدرگه رخصت وبرمامشدر. (٢)

(١) الفتوحات. ج ١ ص ٤٠٤

(٢) المنار. ج ٧ ص ٤٣٨ - ٤٣٩

Из фондов Российской национальной библиотеки

«الفتوحات» ، علم دگزی ایسه‌ده بوندن لازم درجه‌ده فائده آلمق ، مکمل صورتده ترتیب ایدلمش فهرستلرگه موقوفدر. بویله فهرستلر اولنمادیغنده کرکلی سوزلرنی — استطراد وتصادف یوللو اولماز ایسه — تابمق مشکل. بر کون کلور، مستشرقلر بوکا فهرست ترتیب قیلورلر، لکن شوکا قدر اوز آرامزدن بر علم عاشقی چیقوب‌ده مستشرقلر خدمتنه حاجت توشماز صورتده آچیق ایدوب برر نرسه ترتیب قیلسه هم ابن عربی گه هم‌ده علم یولینه خدمت ایتمش اولور ایدی.

فاضل محترم عالمجان حضرتلری اوزینڭ کتبخانه‌سنده اولان «الفتوحات» نسخه‌سی حقنده خصوصی بر مکتوبنده اوشبو جمله‌لرنی یازمشیدی :

«الفتوحات المکیه ، الله تعالی نعمتی اوله‌رق قول یازمه نسخه‌لر فقیرگه نصیب اولدی بخارا شهرنده رسمی درس کتابلری وحاشیه‌لردن باشقه اثرلرڭ بازاری اولمادیغی بنم ایچون کوب فائده کیتوردی . متفرقه اولسه‌ده بخشی نسخه‌لر قولمه کردی . بر جزئی، بخاراده عادت خلافنه اوله‌رق ظهور ایتمش عبدالعزیز مخدوم ابن قاضی عبدالغنی نام ، عاشق فنون وکتب اولان برباش مفتینڭ مطالعه‌سی وتحشیه‌سی ایله مزیندر. بونڭ اولندن دورت سطری تبرکا عارف جامی مولوی عبدالرحمن حضرتلرینڭ قلمی ایله ابتداء ایدلمش. بو نسخه، بخاراده مشهور و معمور هم‌ده بیوك مدرسه‌لردن اولان «امیر عرب» مدرسه سینی تعمیر ایدوچی امیرعرب عبدالله یمنی اوغلی اولان امیرمحمد باقر الیمنی الحسینی ملکنده اولمشدر. امیر عرب ایسه عبدالله خان اوز-باکی مشایخ وعلماسندن اولوب مدرسه‌سی برکاتلی اولمق ایله معروفدر. امیر محمد باقی یمنی ۹۶۳ سنه‌لرده اوشبو نسخه صحیفه‌لرینه بایتاق ابیات ومقاله‌لر یازمش. کتابڭ صوڭ صحیفه‌سینی هم اوزی یازوب تمام ایتمشدر. کتابڭ آخرنده مولوی جامی قلمی ایله یاروم صفحه

Из фондов Российской национальной библиотеки

قدر فارسی لساننده حضرت یونس علیه السلام حقنده گوزل بر مقاله یازلمشدر. ایکنچی بر بیوك جزئی ابرشیمی کاغدده نظیرسز خوش خطلی ومطلی نسخه‌در. آراده بعض بر نقصانلر اولسه‌ده مالك اولدیغم نسخه‌لر نادر ومثلسز شیلردر. محبت ایله آلدم وبر قدر مطالعه‌قیلدم».

«قازان» شهرینه واردیغمده (۱۳۲۹ نچی سنه شعبانینده) محترم عالمجان حضرتلری کتبخانه‌سنده اوشبو اثرلرنی کوردم. فاضل جامی حضرتلرینڭ «کافیه»گه اولان شرحی مدرسه‌لرمزده دستور العمل طوتلدیغندن روسیه اسلاملرینڭ الوغ بر قسمی بوڭا بالواسطه‌شاگردلر در. اوشبو سببدن استاذلرینڭ رسم خطنی کورسونلر وکوز اوکلرنده یادکار قیلوب طوتسونلر ایچون فوتوغراف ایله مثالنی آلدروب اوشبو رساله‌گه قوشدم.

الفتوحات، برنچی دفعه اوله‌رق ۱۲۶۹ دن ۱۲۷۴ تاریخینه قدر مصرده «بولاق» مطبعه‌سنده دورت عدد بیوك جلدلرده طبع اولنمش. صفحه‌لری ۳۷ سطردن عبارت اولدیغی حالده برنچی جلدی ۸۰۰ بیت، ایکنچی جلدی ۷۷۲ بیت، اوچونچی جلدی ۶۲۹ بیت، دورتنچی جلدی ۶۱۱ بیت اولوب جمله‌سی ۲۸۱۲ بیتدر.

بنم استفاده ایتدیکم نسخه اوشبو باصمه ایدی. بونی ایسه محترم محمد نجیب افندی تونتاری جنابلرندن عاریت طریقنچه آلوب طورمشیدم (جزاه الله خیرا). لکن اوشبو اثرمزده «الفتوحات»غه ایدلمش حواله‌لر اوزمزده اولان صوڭ طبعگه نظرا قیلنمشدر.

صوڭره اوشبو ۱۳۲۹ تاریخنده طبع ایدلمش نسخه‌نی کندیم هم مالك اولدم. بو نسخه ایسه امیر عبد القادر الجزائری طرفندن «قونیه»ده اولان مؤلف نسخه‌سی ایله تصحیح ایدلمش (۱) نسخه‌دن

(۱) امیر عبدالقادر ۱۳۰۰ تاریخی ۱۹ رجبده «دمشق»ده وفات اولدی، قبری ابن عربی تربه‌سی جوارنده در. ۱۲۸۸ ده «دمشق» دن ایکی عالمنی بالقصد «قونیه»گه یباروب مؤلف نسخه‌سندن «الفتوحات»نی مقابله قیلدردیغی مرویدر.

کوچرلمش اولدیغی هر جلد اولنده: «طبع علی النسخة المقابلة علی نسخة المؤلف الموجودة بمدینة قونیه وقام بهذا المهم جماعة من العلماء بامر المغفور له الامیر عبدالقادر الجزایری رحم الله الجمیع و اثابهم المکان الرفیع» دیه قید ایتمش علاوهلرندن اگلاشلور.

۳۵ سطرده اولان بو باصمهنك برنچی جلدی ۷۶۳ بیت، ایکنچی جلدی ۶۹۳ بیت، اوچونچی جلدی ۵۶۸ بیت، دورتنچی جلدی ۵۶۱ بیت اولوب جملهسی ۲۵۸۵ بیتدر.

بو اثرنی نشر قیلمقدن طابعلرك قصدلری علمگه خدمتدن زیاده، تجارت وبایلق حاصل ایتمك اولسه کرك. اگر ده حقیقت حالده مرادلری علمگه خدمت ایتمك اولسه ایدی، مصرفلرینه باقمقسزین بر هیئت کوندروب «قونیه» ده اولان اصل نسخهدن مقابله ایتدرمش واصل نسخه حقندهده مفصل معلومات ویرمش اولورلر ایدی. مثلا: اصل نسخهنك نه قدر جز اولوب، صحیفهلری و سطرلرینك عددلری، جثهلرینك مقدارلری وآغرلقلری بیان ایدلوب الك مهم یرلردن لا اقل عینا اولهرق بر قاچ عدد کلیشهلر قویلمش اولور ومقابله ایدوچی هیئت اعضالری طرفندن بر اعتماد نامه (پرتوقول) توزلوب امضا قیلنور، شاهد صفتی ایله کتبخانه ناظرلری و سائر معتبران اسملری قید اولنور ایدی. ایشته بو تقدیرده اوشبو مطبوع نسخهنی هر کیم ابن عربینك اوز قولی ایله یازلمش منزلنده حساب قیلورلر ایدی. لکن بزم اسلام خلقنده تدبیرلرده قصورلق قیلمق عادت اولدیغینه کوره اوشبو خصوصلرغه اهمیت ویرلمامش ویك الوغ اولاچق خیر اشلر فوت ایدلمشدر. «لعل الله یحدث بعد ذلك امرا».

اوشبو طبع خاتمهسنده بویله عبارت وار: «وقد سبق تکرار طبع الکتاب فی المطبعة الامیریة واستدرك فی الطبعة الثانیة ما اخلت به

Из фондов Российской национальной библиотеки

الاولى من الاسقام الغلطية ولكن فاتهما العثور على نسخة المؤلف التى يجب الرجوع اليها وان لا يعول فى التصويب والترجيح الا عليها وكان من العناية الالهية ان سيقت الينا عند اعادة الطبع نسخة مقابلة على خط المؤلف اعتنى بمقابلتها لفيف من اكابر العلماء وكان هذا بهمة الامير الحاج عبدالقادر الجزايرى فخر الامراء فصار تصحيح الكتاب على مقتضى ما فيها من التصويب فجاءت نسخة يجب عض النواجذ على كل ما فيها حتى التبويب اذ كان هو خطه المصون ونصه القويم المكنون». بوندن آڭلاشلدیغینه کوره «الفتوحات» بوندن مقدم ایکی دفعه طبع ایدلمش، بونسی ایسه اوچونچی مرتبه طبعسی ایمش.

فصوص الحکم. ۲۷ باب اوزرینه ترتیب ایدلمش بر اثر اولوب بونی ۶۲۷ده تألیف ایتمشدر. اوزی گنه ده و شرحلری ایله ده متعدد مطبعه‌لرده مختلف تاریخلرده باصلمشدر. استانبولده باصلمش تورکیچه ترجمه‌لری ده وار.

کشف الاسرار و هتك الاستار. بونك ۲۰ جلدده اوله‌رق قرآن کریم تفسیری ایدیکنی روایت قیلورلر. مصرده‌خدیو کتبخانه‌سنك بر تفسیری محفوظ ایدیکنی ایشتدك ایسه‌ده اوشبو اثرك عینی اولوب اولمادیغی حقنده معلوماتمز یوق.

محاظرات الابرار ومسامرات الاخیار. بو اثرینی ۳۶ عدد مختلف کتابلردن جمع ایدوب ۶۱۱ تاریخنده یازدیغنی و ۶۲۲ هم ۶۲۳ سنه‌لرنده بعض شیلر آرتدردیغنی کندیسی بیان ایدر. ایلك مرتبه اوله‌رق ۷۵٤ بیتدن ۱۲۸۲ تاریخنده تاش باصمه ایله و صوڭره ایکی جلدده ۱۳۰۵ تاریخنده حرف ایله ٤۲۲ بیتده «العثمانیه» مطبعه‌سنده باصلدی. هر ایکی باصمه‌سی مصرده‌در. فقط بو اثرك اصل و مصحح بر نسخه‌دن باصلدیغی حقنده شبهه وار. مسلمانلرك آقچه صوفیقلری حقنده پك کوب مؤرخلر طرفندن مغلق صورتده یازلمش خبرنی

ابن عربی اوشبو اثرنده آپ آچیق اولەرق: «و نقشت الدنانیر والدرا هم بالعربیة سنة ست و سبعین و قیل خمس و سبعین. نقشها عبدالملك بن مروان. وكان نقشها قبل ذلك بالرومیة» دیەمشدر. بو سوز ایسه، اسلاملرده الڭ ایلك مرتبه آقچه صوقدروچی عبدالملك اولدیغنی دگل بلکه الڭ ایلك عربی یازو ایله صوقدروچیغنه عبدالملك ایدیکنی بیلدرر. درستیده شویله‌در (١).

مشکاة الانوار فیما روی عن الله سبحانه وتعالی من الاخبار. یوزده بر عدد حدیث قدسی روایتندن عبارت اولان بو کتابنی ٥٩٩ تاریخنده «مکه»ده جمع ایتمشدر. بونڭ اوزرینه امام نووی طرفندن بر شرح یازلدیغی روایت ایدلنور. اسماعیل العجلونی طرفندن ترتیب ایدلمش «عقد الجوهر الثمین فی اربعین حدیثا من احادیث سیدالمرسلین» نام اثرده اوشبو کتاب یکرمنچی اولەرق ذکر ایدلمشدر. عصرمزده حجاز مسندی اولان محمد علی بن ظاهر الوتری حضرتلری «مشکاة الانوار»نی مؤلفی اولان ابن عربیدن ١٣ واسطه ایله روایت ایدر ایدی. لکن بو کبی سندلرڭ درستلگی شبهەدن خالی دگل. خصوصا مذکور سندده ابن عربی مخالفلرندن اولان ابن حجر العسقلانی مذکور اولمقی، شبهەنی دخیده تأیید أیلر.

مواقع النجوم ومطالع اهلة الاسرار والعلوم. بو اثرنی ٥٩٥ تاریخی رمضاننده اونبر کون مدتنده «مریه» شهرنده تألیف ایتدیکنی کندیسی «الفتوحات» ده بیان ایدر (٢) ١٢٢٥ده مصرده ٢٠٤ بیتده طبع اولندی.

مصرده «المیمنیه» مطبعەسنده ١٣١٧ تاریخنده باصلمش و: «الحمد لله الذی جعل مناظم کلامه مظاهر حسن صفاته وطوالع صفاته مطالع نور

---

(١) بو طوغروده «شورا» ده بحثلر وار. ج ١.

(٢) ج ١ ص ٣٣٤.

ذاته» دیه ابتدا ایدلمش بر تفسیر وار. برنجی جلدی ۲۰٦ وایکنجی جلدیده ۲۱۱ بیتدر. بونك باش طرفینه: «تفسیر الشیخ الاکبر العارف بالله تعالی العلامة محیی‌الدین بن عربی اعاد الله علینا من برکاته آمین» دیه قید ایدلمش ایسه‌ده دیار مصر مفتیسی محمد عبده حضرتلری شونك حقنده: «التفسیر الذی ینسبونه للشیخ الاکبر محیی‌الدین بن عربی انما هو للقاشانی الباطنی وفیه من النزعات ما یتبرأ منه دین الله وکتابه العزیز» دیمشدر (۱).

معاصرلرمزدن سید محمد بدر الدین الحلبی هم مذکور تفسیر خصوصنده: «واما تفسیر محیی‌الدین فهو مسخ للقرآن ونقض للدین من اساسه ویری بعض الباحثین (لعله یرید الاستاذ الامام محمد عبده رحمه الله) انه لیس من مؤلفات محیی‌الدین و انما هو من مؤلفات القاشانی (۲) احد الملاحدة الباطنیة نسبه لمحیی‌الدین لیروجه بین عوام المسلمین ومن یستمیتون الی ما یقوله محیی‌الدین مهما کان حاله والظن بمحیی‌الدین انه لا یضع مثل هذا الکتاب ولا یذهب هذه المذاهب الفاسدة فی تفسیر کتاب الله تعالی. وسواء کان من مؤلفات محیی‌الدین او غیره فان انتشاره بین المسلمین ضرر بحت سیما ولا موقف یوقف الناس علی الصحیح والفاسد من هذه الکتب» دییور (۳)

ابن عربینك ملحمه حقنده هم بر کتابی اولدیغی مرویدر. ابن خلدون: «ووقفت بالمشرق علی ملحمة منسوبة لابن العربی الحاتمی فی کلام طویل شبه الالغاز لا یعلم تأویله الا الله یتخلله اوفاق عددیة ورموز ملغوزة و اشکال حیوانات تامة ورؤوس مقطوعة و تماثیل من

(۱) تفسیر الفاتحة للسید محمد رشید رضا سلمه الله.

(۲) فی الواقع اوشبو اثر «تأویلات القاشانی» اسمی ایله ۱۲۹۱ تاریخنده هندستانده ایکی مجلد اوله‌رق طبع ایدلمش ایمش. بن بونی شیخ زین‌الله حضرتلرینك کتبخانه‌سنده کوردم.

(۳) کتاب التعلم والارشاد. ج ۱ ص ۹۵.

حیوانات غریبة وفی آخرها قصیدة علی روی اللام والغالب انها کلها غیر صحیحة لانها لم تنشأ عن اصل علمی من نجامة ولا غیرها » دیه خبر ویرر (١) .

فقط ابن عربی، بیوك بر اسلام عالمی وتصوف شیخی اولدیغی حالده نیچون صورتلر توشروب کتاب یازمشدر ؟ بوکا جواب ویروچیلر اولور، رسالهنڭ اوزایمقندن خوف اولماسه ایدی بلکه بزلرده بعض شیلر یازمش اولور ایدك .

امام محمد: «ما کان فیه من تصاویر من بساط یبسط او فراش یفرش او وسادة فلا بأس بذلك . انما یکره من ذلك فی الستر و ما ینصب نصبا وهو قول ابی حنیفة والعامة من فقهائنا» دیبور(٢). دیمك حنفیه مذهبنه کوره آصلوب قویلمامش یاکه باصدرلوب طوتلمامش صورتلر استعمالنده کراهت یوق ایمش. احتمالکه ابن عربیده اوشبو کبی بر فکرده اولمشدر . یاخود دینگه تعلقی اولمامش صورتلرنی ابن عربی ، بتونلای نهی حدیثلرینه مصداق قیلمامش اولور. هر حالده صورت استعمالینی مطلقاً گناه کبائردن صاناوچیلر ، غلو واسراف ایتمشلر ، « دلیل المقلد قول المجتهد » سوزینی ایمان یرنده ورد قیلدقلری وکندیلرینی مقلد دیه بیلدیکلری حالده مجتهدلرندن اوزوب سوز سویلامشلر ومجتهدلرینه مقابله قیلمشلر. حالبوکه بونلر، باشقهلردن بویله حاللر اولدیغنده صیحهلری ایله بتون دنیانی بیزار قیلورلر ایدی.

---

(١) تاریخ ابن خلدون . ج ١ ص ١٦٦ .
(٢) الموطأ . ص . ٣٨ .

مقصد

۷

عقیده ومذهبی

ابن عربی، «الفتوحات المکیة» اولنده مفصل وآچیق صورتده اوزینڭ عقیده‌سینی یازوب اعلان ایتمشدر. اوشبو عقیده، کلام کتابلرنده بیان ایدلمش مسلکلرگه تقلید یوزندن دگل بلکه طوغریدن طوغری قرآن شریفدن آلوب یازلدیغی آڭلاشلور.

ترجمهٔ حالینی یازوچیلر ابن عربینڭ فروعده داود ظاهری مذهبنده ایدیکنی خبر ویرمشلر ایسه ده بو سوز طوغری دگلدر. زیرا «الفتوحات» ڭ پك کوب اورنده سویلمش سوزلرندن بونڭ هیچ بر مذهبه تابع دگل بلکه اوز قاشنده معتبر کورلمش دلیلگه متابعت أیلمکده اولدیغی آڭلاشلور. مسئله‌لر حقنده علمانڭ مجتهدلرڭ اختلافلرینی روایت قیلورده وصوڭره شونلرڭ خلافلرینه بر احتمال ذکر ایدوب شونی اختیار ایتدیکنی «وبه اقول» کبی تعبیرلر ایله افاده ایلر. حتی هیچ بر مذهبکه تابع اولمادیغنی «الفتوحات»ڭ بر قاچ یرنده صراحت اوزرنده بیان ایتمشدر.

نسبونی الی ابن حزم وانی * لست ممن یقول «قال ابن حزم»
بل ولاغیره فان کلامی : * «قال نص الکتاب» ذلك حکمی
او «یقول الرسول» او «اجمع الخلـ * ق علی ما اقول» ذلك علمی

دیه سویلنمش اولان بیتلری هم هیچ بر مذهب ایله مقید اولمادیغینه دلیل اوله بیلور. احتمال ایلك حالنده داود ظاهری مذهبنده اولمشدر. هر حالده ابن عربینڭ اجتهاد وتقلید طوغروسنده یازمش فکرلری

ملاحظه ایدلدیکنده مذهبلرنڭ برینه‌ده تابع اولمیه‌چغی آڭلاشلور. مسلکی، اصول شریعت ایله برابر، فلسفه‌دن ممزوج «تصوف» نی اساس طوتمقدن عبارتدر.

***

ابن عربینڭ التزام ایتمش واکثرنده متفرد اولمش مسئله‌لرینی «عملیه»، «علمیه»، «فلسفیه» اسمی ایله اوچ مقصدغه آیروب یازاچقمز. مستندمز ایسه صوڭ تصنیفی هم‌ده بتون تألیفلرینڭ خلاصه‌سی حکمنده اولدیغندن «الفتوحات» در بر ایکی اورنده «فصوص الحکم»دن استفاده ایدلنور. (١) بزم بونده بیان ایده‌چك شیلرمز فرنکلرگه کوبدن معلوم اولدیغندن شمدی بونلرنی یاشروب قاچروب طورمقده فائده کورلماز.

---

(١) «الفتوحات» دن نقل ایدلمش مسئله‌لر، تورلی جلدلرڭ مختلف بابلرندن انتخاب ایدلوب جمع اولندی. یازدقلرمزنی «الفتوحات» ایله مقابله ایتمك هوسنده اولانلر، بونی خاطرلرنده طوتسونلر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

مقصد

٨

عملیه

عملیات حقنده ابن عربی اوشبو سوزلرنی سویلر:

١) آیاق، طهارت اعضاسینڭ بری ایدیکنده عالملر اتفاق ایتمشلر ایسه‌ده آیاق طهارتی غسلمی یاکه مسحمی یاخود طهارت توزوچی کیمسه اوشبو ایکی حقنده اختیارلیمی؟ ایشته بونده بحث وار. طهارت حقنده اولان آیتڭ ظاهرینه وسنتلرڭ دلالتلرینه کوره غسل تیوشلی، فقط آیتڭ ظاهری متروك اولمق احتمالی‌ده یوق دگل. بزم مذهبزگه کوره طهارت توزوچی کیمسه یالان آیاق اوزرینه غسل ایتمك ایله مسح قیلمق آراسنده اختیارلیدر (١). اما هر ایکیسنی جمع ایدر اولسه هیچ شبهه‌سز اولی ایله عمل ایتمش اولور.

٢) نجس توشمش صو، هر نه قدر صفتلری اوزگرماز ایسه‌ده غیر طاهر، لکن مطهر اولور. (اوزی نجس اولسه‌ده باشقه نرسه‌نی پاکلار).

٣) جنازه نمازی و تلاوت سجده‌سی قیلور ایچون طهارت شرط دگلدر.

٤) صو بولنمادیغی وقت عمراناتده طوروچیلر ایچون هم تیمم ایله نماز اوقومق درستدر.

٥) خاتونلرڭ، خاتونلرغه‌ده ایرلرگه‌ده جماعت نمازنده امام اولوب اوقومقلری درستدر.

---

(١) وبه قال محمد بن جریر الطبری والحسن البصری رحمهما الله تعالی. نیل الاوطار. ج ١ ص ٦٣؟. تفسیر «جامع البیان» ج ٦ ص ٨٣.

Из фондов Российской национальной библиотеки

٦) امامدن باشقه بر آدم ایله جمعه نمازی ایچون شرط اولان جماعت تابلمش اوله‌در.

٧) مسافر ایچون دورت رکعتلی فرض نمازنی قصر ایدوب اوقومق فرضدر.

٨) آدم بالالرینک معروف اولان ایکی اعضادن باشقه یرلاری عورت دگلدر. خاتونلرنک نا محرملردن ستر ایدلمک ایله تکلیف اولنمقلری عورت اولدقلرندن دگل بلکه خصوصی صورتده دلیل شرعی وارد اولدیغی ایچوندر.

٩) سماع، حرام اشلرگه سبب و منهی شیلرگه مؤدی اولماز شرطی ایله بزم قاشمزده مباحدر. زیرا بونک حرمتی حقنده رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن هیچ شی صادر اولمامشدر.

١٠) دین اشلرنده سلطنت سوبارگه تیوشلی. شونک ایچون قرآن شریف ومسجدلرنی زینتلرگه کرک. رسول اکرم بو شیلرنی قیامت علامتندن صانادیغی معلوم، لکن قیامت علامتی اولدیغندن فهمسز آدملر قبیلندن آنک مذموم بر شی ایدیکن آکلامق یاراماز. قیامت علامتلری آراسنده مذموملری کوب اولدیغی کبی محمودلری ده کوبدر. قرآن و مسجدلرنی زینتلامک شعائرالله‌نی احترام قیلمق اولور.

١١) جماعت نمازنده امام اولور ایچون اقرأ کیمسه اولی‌در. چونکه رسول اکرم: «یؤم القوم اقرأهم لکتاب الله» دیمش. بعض بر کیمسه‌لر: «اقرأ دگل بلکه افقه اولی» دیمشلر. ایمدی بو مسئله حقنده اوشبو کیمسه‌لر ایله رسول الله آراسنده مخالفت وار. بونلردن: «سزگه حدیث ایرشدیمی؟» دیه صوردم. «ایرشدی. حدیثنی کوردک وایشتدک» دیدیلر. بن اوزم، رسول الله طرفنده‌یم.

١٢) الله تعالی: «واذاسألک عبادی عنی فانی قریب اجیب دعوة الداع اذا دعان» دیمش سوزی ایله هیچ کیمسه‌گه حجت قالدرمادی

Из фондов Российской национальной библиотеки

بلکه بو آیتنی بنده‌لر هیچ کیم ایله توسل ایتماسونلر ایچون حجت قیلدی. توسل، بر کیمسه واسطه‌سیله قرب حاصل ایتمکدر. حالبوکه الله تعالی اوزینڭ قریب ایدیکنی خبر ویرمش، الله تعالی خبری البته درست و حقدر.

ابن عربینڭ بو کبی تفرد ایتمش یاکه آز کیمسه‌لر طرفینی طوتمش اولان مسئله‌لری پك کوبدر، بوقاروده اولان مسئله‌لرنی بزلر آنچق مثال ایچون گنه یازدق. بو طوغروده زیاده معلومات کسب ایدرگه ایستاوچیلر «الفتوحات المکیه» سینی اهتمام اوزرنده مطالعه قیلورغه ومقصودلر قاچوب قالماسون ایچون مرتب اوقورغه تیوشلی. زیرا مسئله‌لر تاراو، مناسبتسز یازلدیغندن بر ایکی اورننی کورمك ایله گنه اش تمام اولماز.

ابن عربی، بنده‌لر طرفندن عبادت وعموما دینی مرأسم ایجاد ایدلمکنی، صریح صورتده نهی وارد اولمامش شیلردن کوچلانوب منع ایدلمك ایله نفسنی تعذیب قیلمقنی تجویز قیلماز، شریعتده ایرکن قالمش امرلرنی معقول وغیر معقول بهانه‌لر ایله، ممنوع شیلر جمله‌سینه الحاق ایدرگه رضا اولماز. الله‌تعالی رخصت ومباح قیلمش اشلرنی تضییق ایتمك، فنا اش اوله‌چغنی دفعه‌لر ایله بیان ایدوب کیچار. مثال ایچون بر برده سویلامش سوزینی کندی عبارتی ایله بونده نقل ایده‌مز. الفتوحات المکیه‌ده دیبور:

«ان بعض الناس یری امورا قداباحها الشرع یجد فی نفسه ان لوکان له الحکم فیها لحجرها وحرمها فیرجح نظره فی مثل هذا علی ما اباح الله فعله ویری انه فی رأیه ارجح من الله میزانا ومن رسول‌الله صلی الله علیه وسلم فی هذا الذی خطر له وربما یغتاظ حتی یقول ای شئ اصنع هذا شئ قداباحه الله فلنصبر علی کره وحنق فی نفسه علی ربه فهو فی هدیه علی دحن وهذا اعظم ما یکون من سوء الادب

Из фондов Российской национальной библиотеки

مع الله وهو ممن اضله الله على علم وقد ظهر مثل هذا فى الزمان الاول فى آحاد الناس و اما اليوم فهو فاش فى الناس كلهم فنحن نعلم ان الشارع هو الله و ان الرسول شخص مبلغ عن الله حكمه فيما اراه الله لا ينطق عن هوى نفسه ان هو الاوحى يوحى و الله تعالى يقول وما كان ربك نسيا ودل عليه دليل العقل والله اشد غيرة من عباده وماقرر من الشرائع الامانقع به المصلحة فى العالم فلا يزاد فيها ولا ينقص منها و مهما زاد فيها اونقص اولم يعلم بما قرره فقد اختل نظام المصلحة المقصودة لله فيما نزله من الشرائع وقرره من الاحكام. فاباح الله لامائه اتيان المساجد فرأى بعض الناس ان النبى صلى الله عليه وسلم لورأى ما احدث الناس بعده لمنع النساء من المساجد كما منعت نساء بنى اسرائيل فرأوا ان الله لم يعلم ان مثل هذا يقع من عباده اذكان هو المشرع سبحانه لاغيره فرجحوا نظرهم على حكم الله حتى ان بعضهم كان يغار على امرأته ان تخرج الى المسجد وكان قويا فى استعمال ايمانه وكانت المرأة تحب اتيان المسجد للصلاة و كانت ذات جمال فائق ويمنعه الخبر الوارد فى تحريم منعها من اتيان المسجد فيجد فى ذلك شدة فلوقدرت ان يرد الله الحكم لهذا الشخص فى هذه المسئلة لرجح نظره على حكم الله ومنع النساء من المساجد والجائر كالواقع فمازال يحتال عليها حتى امتنعت من نفسها من اتيان المسجد فسر بذلك. فلو استحكم فى هذا الرجل سلطان العقل ماغار ولو استحكم فيه سلطان الايمان ما وجد حرجا فى قلبه فصبر عليه مما حكم الله به فى ذلك قال تعالى فلا وربك لايؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم ثم لا يجدوا فى انفسهم حرجا مما قضيت و يسلموا تسليما. وانماضربنا المثل فى هذا المساق بتعيين هذا الخبر فى النساء لانافى مسئلة المرأة انها لاتستر وجهها فى الاحرام والغيرة يعطى حكمها الستر...» (١).

(١) اوشبو بحثده اولان ضميرلرك كيملرگه قايتدقلری ، ابن عربی قلمينك اوچلری نه كبی آدملرگه تورتولديكی ياشرن توگلدر.

بو یرده ابن عربی حجاب و ستره حقنده‌ده بر قدر تحقیقلر یازمشدر.

مقصد

۹

علمیه

اجتهاد وتقلید. اجماع وقیاس. شمول رحمت. ذات وصفات. هر شیده حیات. عالم وآنڭ دائمی ترقیسی. وحی. تصوف وخرقه کیدرمك. مهدی وخضر. قطب وغوث. کرامات. قویاشڭ مغربدن طوغمه‌سی. تورات. فرعون.

اجتهاد وتقلید. بونلر حقنده ابن عربی حضرتلری دیبور: هر نه قدر نبوت کیسلدی ایسه‌ده شریعت همیشه باقیدر، مجتهد باقی اولوب طوردیغی مدتده شریعت بوندن صوڭ هم باقی اوله‌چقدر. نفس آرزوسی غالب اولدیغندن، عالملر اوز عصرلرینڭ پادشاهلری حضورنده اعتبار کسب ایتمك وآنلرغه یارامق ایچون شریعتڭ طوغری یوللرینی ترك ایدوب تأویل یوللرینی آچدیلر. کوب فقیهلر اوز اعتقادلرینڭ خلافنه اوله‌رق پادشاهلر مرادلرینه موافق فتوالر ویرگه کرشدیلر. بو کبی مفتیلردن وقاضیلردن بزلر پك کوبلرنی کوردك. حنفیلر ایله شافعیلر، مذهبلرینه تعصب ایدوب عجم مملکتنده حتی بر بری ایله صوغشالر، هر ایکی طرفدن کوب آدملر اولدرله‌در. حتی صوغشور ایچون قوت حاصل ایتمك قصدی ایله رمضان روزه‌سینی‌ده طوتمیلر (۱). بونلر حتی درست حدیثلرنی: «اگرده بو حدیث درست

(۱) مؤرخلر خبرینه کوره ماغوللرڭ اسلام مملکتلرینه استیلا ایدوب عباسی

اولسه ایدی آنك ایله امام شافعی ویا که ابو حنیفه عمل ایتمش اولور ایدی» دیمك کبی معقول دگل بهانه‌لر ایله رد قیلورلر. حدیثلرنی ترك ایدوب‌ده شونك خلافنده اولان مجتهد سوزی ایله عمل قیلمقنی بونلر واجب بیلورلر. اگرده بونلرغه: «امام شافعی: — بنم سوزم حدیث شریفگه خلاف کورلسه بنم سوزمنی بورونه‌گه تاشلا گزده حدیث ایله عمل قیلوگز، زیرا بنم مذهبم حدیث مقتضاسی ایله عمل ایتمکدن عبارتدر — دیدی. اوشنداق ابو حنیفه حضرتلری‌ده: — دلیلینی بیلمادیکی حالده بنم سوزم ایله فتوی ویرمك حرامدر — دیه بیوردی، اوشبو سوزلرنی شافعیلر، حنفیلر اوزلری نقل ایدوب طوررلر، ایمدی مجتهدلر اوشبو روشده بیوردقلری ماده‌لر حقنده آنلرك سوزلرینه نیچون اعتبار قیلمازسز؟ بو اشگز آنلرغه تقلید دگل بلکه قارشولق و سوزلرینه قولاق صالمغانلق اولور» دیسور اولساك اوکچه کوتاره‌لر، قاچالر وآچولانالر (۱). بویله آدملردن کوبلرنی بن مغربده‌ده کوردم، مشرقده‌ده. طوغروسی بونلر شریعتنی اوز هوالری ایله یوره‌لر، کتب سته‌ده مسطور اولان حدیثلرك خلافینه هیچ دلیلسز فتوالر ویره‌لر، بونلرك بو اشلری شریعتنی نسخ اولور، «مذهب بویله وشویله‌در» دیمکلری صحیح دگلدر، زیرا مذهب باشلقلری مذهبك اویله اولمادیغن صریح صورتده اعلان قیلوب طوررلر. بعض آدملر — حرجنی بیتارمك قصدی ایله بر خصوصده ایکنچی مذهب ایله عمل ایتمکدن‌ده — بویله

خلیفه‌لرینه خاتمه چیکمکلری، آثار اسلامیه‌نی تلف وبغدادنی خراب ایتمکلرینك سببی حنفیلر ایله شافعیلر آراسنده اولان مذهب نزاعلری اولمشدر.

(۱) انهم یعتقدون ان زمان الاجتهاد قد انقطع وما بقی مجتهد فی العالم وان الله لا یوجد بعد أئمتهم احداله درجة الاجتهاد واما من یدعی التعریف الالهی بالاحکام الشرعیة فهم عندهم مجنون فاسد الخیال لا یلتفتون الیه. فاذا کان ذا مال اوسلطان انقادوا الیه فی الظاهر رغبة فی ماله وخوفا من سلطانه وهم ببواطنهم کافرون به. الفتوحات ج ۳ ص ۳۳٦

قیلمق ، دین ایله اوینامق اوله‌در — دیه منع ایدرلر. فقط بونلر اوزلری دین ایله اویناوچیلردر. زیرا الله تعالی‌نک حکمی هم واسع هم فائده‌لی اولدیغی حالده بونلر شوکا قارشو طورالر. علمی اولان کیمسه ایچون مذهبلردن بر مذهب‌گه تقلید ایدوب شرعی دلیلنی بر طرفه قویمق حرامدر. دلیلدن استنباط قیلورلق عامی و اقتداری اولمامش کیمسه ایچون لا اقل بر مذهب ایله مقید اولمازغه و برگنه مذهبنی التزام قیلمازغه تیوشلی. الله تعالی برگنه کیمسه‌گه ایاررگه بیورمامش بلکه بیلمکان کیمسه‌لرگه اهل ذکردن صورارغه بیورمشدر. کتاب وسنت علملرینی بیلوچیلرک هر بری « اهل ذکر » در؛ بونی برگنه آدمگه تخصیص ایدن کیمسه، معناسز سوز سویلر. اسلام دیننده حرج یوق ، اسلام دینی سهل بر دیندر. شونک ایچون رخصت تابارغه طر-یشورغه تیوشلی. اگرده فتوی ویروچی کیمسه: « بو سوز، الله تعالی ورسولی حکمیدر » دیه فتوی ویرسه ، اوزی استنباط قیله آلماوچیلر شونک ایله عمل ایدرلر. ناگاه فتوی ویروچی : « بو سوز بنم فکرم وگمانمه کوره‌در » دیور اولسه آنک یاننده کیدرگه و الله تعالی هم رسولینک سوزی ایله فتوی ویروچینی ایزلرگه تیوشلی. زیرا شریعت طوغروسنده کرک حی وکرک میت اولسون عادتی آدملرگه تقلید ایتمک وعادتی آدملرک سوزلرینه شریعت توسی ویرمک جائز دگلدر. الله تعالی حضرتی هم‌ده رسول صلی الله علیه وسلم، اهل اسلامنی برگنه آدم سوزی ایله عمل ایتمک حقنده الزام ایتمامشلردر. بویله بر شی حقنده قرآن وحدیثلرده تکلیف فلان یوقدر. برگنه کیمسه سوزی ایله عمل ایدرگه شارع طرفندن تکلیف اولمادیغی انسانلر ایچون اولوغ رحمت ووسعت ایدی، لکن الله تعالی‌نک اوشبو کبک رحمتنی فقیهلر تارایتدیلر، قسدیلر حتی بتونلای منع قیلدیلر. « برگنه آدم سوزی ایله عمل ایله، باشقه‌سینک سوزینی طوتمه!» دیدیلر. حالبوکه رسول صلی

Из фондов Российской государственной библиотеки

الله علیه وسلم رخصتلرنی صدقه‌دن دیه بیان بیوروب: «ان الله تصدق علیکم بصدقة فاقبلوا صدقته» بیورمشدر. فرضا امام شافعی اوز قاشنده درست اولان شرعی بر دلیلگه بنا ایدوب بر عملك رخصت ایدیکن بیان ایلسه، شول رخصت ایله عمل قیلمق شریعتکه خلاف اولماز. ایمدی اوشبو شریعتگه خلاف دگل بر شی ایله عمل ایتمکدن منع قیلورغه مالکی وحنفی عالملرك نه حقلری وار؟ الله تعالی حضرتی انسانلرنی بر گنه مذهبگه باغلاب قویمامش ایسه باشقه‌لرك بویله روشده بر گنه آدم سوزینه باغلاب قویارغه نیچوك کوچلری یته‌در؟ بو طوغرولرده امام ابو حنیفه و مالك، شافعی و احمد ابن حنبل کبی امامّلرك عیبلری یوق. آنلر اوز مذهبلری ایله گنه عمل قیلوب‌ده باشقه‌لرك سوزلری ایله عمل ایتمکدن منع ایتمامشلر. آنلر بو کبی شیلردن صاف وسلامتلردر. بلکه آنلرك هیچ بری بو اشگه رضا دگللردر (۱)

اجماع وقیاس. بونلر حقنده ابن عربی دیور: شریعت قاشنده دلیل اولان اجماع، یالگز اصحاب کرامك فخر کائنات افندمز صوکنده هر برینك آکلاب واسانلردن تقریر ایدوب قیلمش اتفاقلرندن عبارتدر. اگرده مسئله، بعض بر اصحابغه ایرشماز یاکه ایرشوب‌ده تیل ایله تقریر ایدلماز اولسه بو شی شرعی اجماع اولماز. زیرا ساکت اوزرینه بر مذهب وبر شی اسناد ایدلماز. اوشبو کیفیتدن باشقه اولان اجماع،

---

(۱) بسیط و آچیق اولان اسلام دینینك اصل قانون اساسیسی قرآن ایله عقل وقریحه‌دن عبارت اولوب قانون اساسی ایله افراد آراسنده حائل یاخود شارح یوقدر. کشیشلك، روحانیلك تجویز اولنمامش وهر کس اجتهاد ایچون مأذون ومدعودر. دین اسلام یالگز مدار نجاتغنه دگل، بلکه فکرلر ایچون‌ده واسطهٔ ترقی ایدی، فقط تأسفلرکه جاهلانه مداخله وسوء تفسیرلردن قورتلمادی. اجتهاد قپوسینك باغلاندیغنی سویلامك‌ده اوشبو جاهلانه مداخله‌لردن بریدر. تاریخ ابو الفاروق. ص ۲۳۲.

Из фондов Российской национальной библиотеки

شریعت فاشنده حجت دگلدر (۱). بز، هر نه قدر قیاس ایله قائل اولماز ایسه‌كده معقول اولان علة جامعه تابلوب‌ده شول علة‌نك شارع مقصودی اوله‌چغی حقنده دلیل اولسه شویله قیاس‌غه انكارمزده یوقدر. شارع طرفندن و برلمش ابركنلكلرنی رأی ایله منع ایتمكدن عبارت اولدیغی ایچون بز، قیاس ایله قائل اولمادق. رسول اکرم قیاس ایله کندیسی‌ده امر ایدلمادی هم امرده ایتمادی. ایمدی بویله بر مسکوت أشلر حقنده بنده‌لر اوزلری طرفندن کوچلانوب حکملر چیقاررغه و معیشت حاللرینی تارایتورغه نه ضرورت وار؟ الله تعالی حضرتی، یرده اولان هر شیئی انسانلرك منفعتلری ایچون خلق ایتدیكندن شونلر ایچندن بعضیلرینی منع ایدرگه خصوصی دلیل بولمق لازم. بویله دلیللرنی قرآن، سنت، اجماعدن تابوب کنوروچی اولورمی عجبا؟ (۲) اوشبونك ایچون بز، قیاسنی اثبات ایتمادك وبو طوغروده سویلاوچیلرك سوزلرینی اثابت ایدرلك درجه‌ده تابمادق. رسول صلی الله علیه وسلم امت اوستنده تكلیفلرك آز اولمقنی آرزو قیلور ایدی. اوزلرینه خالص منفعت اولان بو آرزونك خلافینه اوله‌رق امتلر اوزلری «قیاس» اسمنده دخی بر دلیل احداث قیلوب تكلیفلرنی پك کوبایتدیلر، شریعتنی قسدیلر و رسول اکرم مکروه کورمكده اولان بر اش ایله شغللندیلر. نیتلری درست اولدیغی ایچون احتمال بو عمللری ایله مأجورده اولورلر. شویله ایسه‌ده بو شی رأی ایله تدیندن عبارتدر. احتمال که الله تعالی منصوص علة‌لرنی‌ده مطرد ایتمامش اولور. زیرا اگرده مقصودی مطرد ایتمك اولسه ایدی مبهم صورتده

(۱) جمهور ایسه بونی اجماعك برنچی مرتبه‌سندن صانارلر ومنكرلرینه‌ده کفرلك ایله حکم قیلورلر لكن بونك مصداقی تابلمق حقنده شبهه وار.

(۲) وانه لم یأت قط عن احد من الصحابة ایجاب الحكم بالقیاس من طریق تثبت وانه قدقال بانكاره ابن مسعود ومسروق والشعبی وغیر هم. الفصل. ج ۴ ص ۲۲۶.

Из фондов Российской национальной библиотеки

قالدراچق برده صراحت اوزرنده بیان ایتمازمی ایدی ؟ لا اقل رسول صلی الله علیه وسلم طرفندن مذکور علهٔ نك مطرد اولهچغی اعلام قیلنمش اولور ایدی. بوسوز، علهٔ منصوص اولان مادهلرگه کورهدر. اما علهٔ منصوص اولمادیغی صورتلرده قیاس ایله قائل اولورغه هیچ وجه یوق. بویله اشتغال ایتمك الله تعالی اذن ایتمامش شیلرگه قول صوزمق و اوزلـگندن شریعت توزومك اولور. کیم بیلور؟ بلکه اول اش طوغروسنده اولان حکم (الله تعالانك اوزینه معلوم بر مصلحت اولسهده) بندهلرگه بوکونگه قدر معلوم اولان علهلرنك هیچ بر ینه مبنی اولمازغه ممکن. (جنس وقدر یا که جنس، طعم وثمن علهلر ینه کوره دگل بلکه بالکل باشقه بر مصلحت ایچون آلتون، کموش وبغدایده ربا اولورده آرش و باقر آقچهلرده اولماز) احتمالکه الله تعالی حضرتی بعض بر شیلرده امت ایچون تخفیف قصد ایتمش و آنلرغه مرحمت و شفقت أیلمش اولور. رسول اکرم حضرتلری بر حکم زیاده ایدلمکندن خوف قیلوب هر وقت: «اترکونی ما ترکتم» دیور و اعلان ایدلمامش شیلر حقنده کوب سؤال ایتمکنی و تیکشروب چوقچنوب طورمقنی مکروه کورر ایدی. ایشته اوشبو سببلردن قیاس، بنم قاشمده شرعی بر دلیل دگلدر.

شمول رحمت. ابن عربی جنت ایله تموغ و اهللر بنك ریاضیات و اهل فن قاشنده متعارف اولان معناسی ایله غیر متناهی ایدیکی ایله قائل اولسهده: «یا عبادی الذین اسرفوا علی انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا انه هو الغفور الرحیم» ، «عذابی اصیب به من اشاء و رحمتی وسعت کل شیء» (۱) کبی قرآن آیتلرینه تمسك ایدوب،

---

(۱) ابن عربی الله تعالانك رحمتینی ذاتی و امتنانی همده مکتوبه اسمی ایله ایکیگه آیرر: «فسأکتبها للذین یتقون» موجبنچه، رحمت مکتوبه یالـگز متقیلر وزکات ویروچیلرگه خاص اولسهده رحمت ذاتیهسی عام وشامللر، دیه فتوحاتنك بر قاچ برند.

وقتلرڭ برنده تموغ اهلینه‌ده الله تعالانڭ رحمتی شامل اوله‌چغنی دعوی قیلور وبو طوغروده (اجمالا) دیبور: هر ایکی دارڭ معمور اوله‌رق بقاسنده شبهه‌مز یوق، فقط بونڭله برابر الله‌تعالی حضرتی اوز شأنینه لائق اولان معامله‌سینی کوستره‌چکنده‌ده شبهه‌مز یوقدر. قرآن شریف سعدا حقنده «عطاء غیر مجذوذ» دیدیکی حالده اشقیا حقنده: «عذابا غیر مجذوذ» دیمامش بلکه: «ان ربك فعال لمایرید» دیمش. مشرکلر حالندن حکایت ایدوب قرآن شریف: ما نعبدهم الا لیقربونا الی الله زلفی» دیبور. بو سوزدن، بونلرڭ حق سبحانه وتعالی حضرتلری حقنده اعتقادلری واولغی آڭلاشلور. اوشبو حال هر نه قدر تموغدن چیقارلق درجه‌ده اولماسه‌ده تموغده عذاب صورتنده رحمت کوره‌چکلرینه امید ایدر ایچون کفایت‌قیلور. بونی رد قیلورلق نص یوقدر. تموغ خازنلری تموغ ایچنده نعمتده اولدقلری کبی باشقه‌لرڭ‌هم بر وقتده اوشبو نعمت‌که نائل اولمقلری محال کورلماز. تموغ، هر نه قدر شقاوت یورتی اولور ایسه‌ده، بر وقتلرده اهالیسینه الله‌تعالی‌نڭ رحمتی نازل اولمقی ممکن. شقاوت یورتی اولمقدن اهالیسینڭ دائم شقاوتده یاشامکلری لازم دگل (١). الله تعالی حضرتی تموغ اهلی حقنده «خالدین فیها» دیه دارده خالد اوله‌چقلرینی خبر ویرمشدر، اگرده عذابده خالد اوله‌چقلر ایسه اول وقت «خالدین‌فیه» دیمش اولور ایدی. دارده خالد اولمقدن عذابده خالد اولمق لازم کلماز. اما جنت حقنده «عطاء غیر مجذوذ» دیدیکی ایچون بوکبی بحثلر آنڭ حقنده وارد دکل. «خالدین فیه وساءلهم یوم القیامة حملا» عبارتنده اولان ضمیر، عذابغه دگل بلکه وزرگه

تصریح أیلر. اوشبونڭ ایچون: «ابن عربی - ورحمتی وسعت کل شی - سوزنده اولان جمله‌نی اوقوبامش اواسه کرك» دیه سویلنمش سوزڭ سببی بزگه معلوم اولمادی.

(١) ونعیم النوم هوالذی یتنعم به اهل النار خاصة فراحة النوم محلها جهنم. الفتوحات. ج ١ ص ٣٢١.

راجعدر. بوده ایسه آخرت موطنلرندن بر موطن گه‌گنه مخصوص اولوب شول موطندن کچلدیکی صوڭ خلودلك قالمار. عذاب خلودی حقنده قرآن شریفده صریح بر عبارت یوقدر. مع مافیه خلف و عید ممدوح بر شی ایدیکی معلوم. (١) خلقلرغه: «اوشبو اوزگز تصویر ایتدیکگز عذاب سرمدیڭ اوز حقگزده اولمقینه رضالق کوستره‌سزمی؟» دیه صورر اولسه‌گز، البته «یوق!» دیه جواب ویره‌چکلردر. آنلر ایسه بویله حالنی باشقه‌لر حقنلغنه فرض قیلورلر. طوغروسی، خلقلر عمایتده‌درلر.

*
**

ابن عربی اوشبو عموم رحمت وشمول رحمت خصوصنه شول قدر اهمیت ویرمشدرکه «الفتوحات المکیه» سنده بوڭا دائر سویلمش سوزلری بر یرده جمع ایدلسه الوغ بر جلد کتاب اولور. هر بر مناسبت توشدکچه بوڭا دائر اوچ بیش سطر سوز سویلمکسزین کچماز. (٢) ابن عربی، کندیسی قاشنده حجت اولان «اجماع» نی هر وقت دستور العمل طوتوب بوڭا مخالفت ایتماز. حتی استقبال قبله حقنده: «اتفق المسلمون علی ان التوجه الی القبلة اعنی الکعبة شرط من شروط صحة الصلاة فلولا ان الاجماع سبقنی فی هذه المسئلة لم اقل به انه شرط فان قوله تعالی – فاینما تولوا فثم وجه الله – نزلت بعده وهی آیة محکمة غیر منسوخة ولکن انعقد الاجماع علی هذا وجاء قوله تعالی – فاینما تولوا فثم وجه الله – محکما فی الحائر الذی جهل القبلة» دیبور. ایمدی اوز قاشنده حجت اولان اجماعغه مخالفت

(١) فعند العرب من مکارم الاخلاق ان الکریم اذا وعد وفی واذا اوعد تجاوز وعفا وهی من مکارم اخلاقهم ومما یمدحون بها الکریم. الفتوحات. ج ٢ ص ٥٣٤.

(٢) حتی اوزینڭ اسرارسنده‌ده آدم علیه السلام آغزندن: «فالسعة دائمة وان اختلف المسکن فان الله جاعل فی کل دار ما یکون به نعیم اهل تلك الدار فلا بد من عمارة الدارین وقد انتهی الغضب فی یوم العرض الاکبر..» کبی سوزلر سویلر. الفتوحات. ج ٢ ص ٣٤٦.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

ایتماز ایچون کندی اعتقادینه کوره محکم اولان بر آیت ایله عمل ایتماز اولسه، محکم دگل بلکه کوبسینك دلالتلری ده ضعیف اولان آیتلر ایله اجماعغه مخالفت قیلور ایدیمی؟ بوندن آکلاشلورکه تموغ اهلینك عذابلری فن اهلی قاشنده اولان معناسی ایله غیر متناهی ایدیکی حقنده اجماع (۱) واقع اولمادیغینه ابن عربی قانع اولمشدر. فقط بعض بر سوزلرندن، عمومی رحمتدن، ضلالت امامل‌رینی استثنا قیلوب بونلرك بر وقتده ده مرحمتکه لایق اولمیه چقلری فکرنده اولدیغی آکلاشلور.

حفاظ اسلامدن ابن القیم الجوزیه هم تموغ اهلینه رحمت شامل اولوب کونلرك برنده عذابدن خلاص اوله چقلر فکرنده اولدیغندن دلیل ونتیجه جهتنچه ابن عربی ایله آرالرنده مخالفت یوقدر. مخالفت ایسه یالکز کیفیتده گنه اولوب، ابن القیم، تموغك بر وقت فنا اوله چغنی تجویز قیلدیغی حالده ابن عربی ایسه فنا اولمادیغی حالده اهلینك عذابدن نجات اوله چقلرینی سویلر.

***

ذات وصفات. اوشبو مسئله‌لرگه توغل ایدن اهل کلام حقنده ابن عربی دیبور: الله تعالی نی توحید ایتمك، الوهیتده توحیددن عبارتدر. حق تعالی حضرتلری کندیسی بوطوغروده: «فاعلم انه لا اله الا هو. لیس کمثله شیء» کبی تعبیرلر ایله توحیدنی بیان ایتمش هم ده: «ولا تقولوا علی الله الا الحق» دیه اوزی سویلمش اولان حق سوزلردن باشقه‌غه تجاوز ایتمکدن منع قیلمشیدی. لکن بنده‌لر افراط طرفینه کیدوب الله تعالی حضرتی اوزینه اثبات ایتمامش صفاتلرنی اثبات ایتدیلر وبعضیلر بونك خلافینه اولوب الله تعالی حضرتی اوزندن نفی ایتمادیکی صفاتلرغه قدر نفی قیلدیلر. اوزینك کتابنده، پیغمبرینك سنتنده وارد اولمادیغی

(۱) اجماع واقع اولدیغی تقدیرده ده بو مسئله، عملی بر شی اولمادیغندن حجتکه صالح اولور ایدیمی؟

Из фондов Российской национальной библиотеки

وهیچ بر رسول طرفندن روایت ایدلمادیکی شیلرنی سویلر اولدیلر بونك ایله‌گنه قناعت ایتمای و شریعتك نهی ایدوب طوردیغینه قولاق صالمای حتی ذات حقنده‌ده تکلمگه جسارت ایتدیلر. حالبوکه حق جل شأنه: «ویحذرکم الله نفسه» دیه ذات طوغروسینه تعرض ایتمکدن نهی أیلمشدر. ذات حقنده سوز سویلر ایچون نه مثبت ونه نافی فائده‌سینه شریعتده حجت یوق. بو کیمسه‌لر، عالمده اولان شیلرك کنه وحقیقتلرینی تیکشرمکده کوب وقت عاجز قالدقلرینی بیله طوروب نه اولدی‌ده عقل ادراك ایتمیه‌چك شی‌گه کرشدیلر! اگرده بو آدملردن: «جانگز، بدنگزنی نه روشده تدبیر قیلمقده‌در؟ جانگز، بدنگزك داخلنده‌می یاکه خارجنده‌میدر؟» دیه سؤال قیلنور وشونلر طوغروسنده عقلی دلیللر ایراد ایدلمکی طلب قیلنور اولسه هیچ شبهه یوقدرکه طوغری جواب ویرمکدن عاجز قالاچقلر. ایمدی اوزلرینی ادراکدن عاجز قالمش کیمسه‌لر، حق جل سبحانه حضرتلرینی نیچوك ادراك قیله بیلورلر؟ بو شی ممکنمیدر؟ عقللی کیمسه شولدرکه اوزینه کرك اولان شیلر أیله شغللنور وذهنی ابرشمیه‌چك شیلرده عجزینی اعتراف ایدرك سکوت قیلور. ذات حقنده، فکر جهتندن سوز سویلمگی ابو حامد غزالینك بیوك بر زلتندندر. ابو حامد واتباعی بو مسئله طوغروسنده نهایت درجه‌ده جهالتکه ارتکاب قیلدیلر. اشعری اتباعی ده غائبنی شاهدکه قیاس ایتمك اصولینه مبنی اوله‌رق صفاتنی ذاتدن زائد دیه‌غلط حکم أیلدیلر (١) محکوم علیه کندیسی ادراك ایدلمادیکی حالده، آڭا برر شی ایله حکم قیلمك ممکن اوله‌چقمیدر؟ بو کبی بر

(١) ابن عربی کندیسی اسما وصفاتنی عین‌ذات وبونلرك هر بری، آخرینه عین دیوچیلر فکرینه موافقت ایتدیکی آڭلاشلور. بناء علیه مذکور شیلرده تعدد وتمایز ایله قائل اولمایه‌چغی لازم کلور. «لاهو ولاغیره» سوزینی پك کوب اورنده جرح ایدوب کچمشدر.

Из фондов российской национальной библиотеки

حکم اولور ایسه البته جهالت عظیمه سببندن اولور.

***

هر شیده حیات. بو عصر فلاسفه‌سندن کوبلر، عالمده اولان هر شیده اوزلرینه مناسب روشده حیات وارلغنی و روح تربیه‌سنده طوردقلرینی دعوی قیلورلر. بو فکر حتی خیلی کیمسه‌لر طرفندن یاکی کشفیات جمله‌سندن اوله‌رق کوسترلور. بونلره کوره هر بر موجود، حی اولوب فقط بعضیلرنده بو حیات قوتلی اولدیغی حالده بعضیلرنده ضعیف و بعضیلرنده حتی انسانلرک ادراکاری ایرشماز درجه‌ده غیر ظاهر اولور. اسلام عالملرندن کوبلر، هر نه قدر اوشبو روشده تقسیم قیلورغه یتشه آلمامش ایسه‌لرده هر موجود اوزینه مناسب صورتده حی ایدیکنی کوب عصرلر مقدم سویلمشلردر. بونلردن بری ابن عربی اولسه کرک. مشارالیه بو طوغروده دیبور: الله تعالی مخلوقاتی — خواه جماد وخواه نبات وحیوان تعبیر ایدلسون — هر بری ذی حیاتدر. بونی ایسه قرآن شریف: «وان من شئ الا یسبح بحمده ولکن لاتفقهون تسبیحهم» دیدیکی سوزی ایله‌ده بیلدرر. عالم طبیعتده اولان شیلرک هر بری متغذی وجسم حساسدر، ایکنچی تعبیر ایله — عالم طبیعتده اولان شیلرک هر بری حیوان ناطقدر. فقط اوشبو نطق خاصه‌سی بعضیلرنده هرکیمه معلوم روشده آچیق اولدیغی حالده بعضیلرنده خفی طرزده‌در. اوشبو سبب ایچون موجوداتک هر بر فردی، حق تعالی حضرتندن مخاطب اولمق و وحی ایله تشریف ایدلمک ممکن اولور (بوندن مرادی ایسه قرآن شریفده اولان یا ارض! یا سماء! اوحی ربك الی النحل کبی خطابلر و: «انا عرضنا الامانة علی السماوات والارض والجبال فابین ان یحملنها واشفقن منها» کبی خبرلر حقیقتلرینه محمولدر دیمک اولسه کرک).

Из фондов Российской национальной библиотеки

***

عالم و آنڭ دائمی ترقیسی. ابن عربی «کل یوم هو فی شان» کبی آیتلردن استدلال ایدرك زمانڭ ایکی آنده بر حالده اولمقنی محال کورر و تدنی طرفینه کتمادیکی مشاهده ایله ثابت اولدیغندن دائمی ترقی طرفینه واراچغنی دعوی قیلور. بو سوز فی حد ذاته پك غریب و اهمیتلی کورلماز ایسه‌ده حیات اجتماعیه جهتندن اهمیتسز دکلدر. اوشبو اعتقاد اورنلاشمادیغی سببلی کوب امتلر منقرض اولمشلر، منقرض اولمغانلری ده باشقه‌لرغه خدمت ایتمك ایله محکوم ایدلمشلردر. بو طوغروده اوزون سویلرگه حاجت یوق، کوز آلدنده مثاللر کفایت قیلورلق درجه‌ده کوبدر. عقللی آدم ایچون اشارت کافی عقلسز ایچون عبارتدن‌ده کوب فائده کورلماز.

وحی. بونڭ حقنده ابن عربی دیبور: وحی، پیغمبرلرگه اولدیغی کبی باشقه‌لرغه‌ده اولورغه ممکن، فقط تشریع حقنده اولان وحی پیغمبرلرگه گنه خاصدر. رسول اکرم شریعتی اوزی سلامت وقتنده کامل اولدی. فرض و واجب، حرام و مکروه، مباح و مندوب جمله‌سی تمام بیان قیلندی. شونڭ ایچون رسول الله صوڭنده تشریع وحی‌سی منقطع اولدی. حتی رسول اکرمدن صوڭ بر مباح شی، وحی سببندن واجب قیلنور اولسه بو شی نسخ اولور، اگرده مباح حالنده قالور اولسه اول وقت وحی‌نڭ عبث اولمقی لازم کلور. بناء علیه وحی ایدلمش کیمسه‌لرڭ هر بری‌ده دکل بلکه تشریع حقنده وحی ایدلمش کیمسه‌لرگنه رسالت ایله مشرفلردر.

***

تصوف وخرقه کیدرمك. بونڭ حقنده ابن عربی دیبور: تصوف، حسن خلقدن عبارتدر. اگرده بر کیمسه‌ده حسن خلق آرتور اولسه تصوفی‌ده کمالات کسب ایتمش اولور. تصوف ایله اشتغال قیلور ایچون عقللی و حکیم اولمق شرطدر. حکیم اولمامش کیمسه‌نڭ تصوف ایله

Из фондов российской национальной библиотеки

اتصافنده معنا اولماز. متصوف هر وقت اوزینك آلدنده امام ایدوب
قرآن شریفنی قویارغه تیوشلی. قرآن شریف امام ایدلمامش تصوف،
تصوف دگلدر (١). طریقت شیخلرینه لازم اولان شرطلرنی سویلا۔
دیکندن صوك ابن عربی: «فمهما نقص شیء مما یحتاج الیه المرید فی
تربیته فلا یحل له ان یقعد علی منصة الشیخوخة فانه یفسد اکثر مما
یصلح ویفتن کالمتطبب یعل الصحیح ویقتل المریض» دیبور. خرقه کیدرمك
حقنده ابن عربی: «خرقه کیدرمك حقنده رسول اکرم حضرتلرینه متصل
بر سند یوقدر. خرقه‌نی بن یالگز صحبت و آدابدن عبارت بیلور
ایدم. لکن خضر علیه السلامك اولیالرغه خرقه کیدردیکنی کوردیکمدن
صوك اولگی فکرمدن دوندم. اوزمه کیدردیکلرندن صوك بن هم باشقه
لرغه کیدرر اولدم» دیمشدر.

***

مهدی وخضر، قطب وغوث. زمان آخرنده خروج ایده‌چك،
دیه مشهور اولان «مهدی» حقنده ابن عربی دیبور: مهدی، دنیاده
اولان مذهبلرك هیچ برینی سلامت قویماز بلکه هر برینی اورتالقدن
تمام کوتارر و بر یوزنده رسول اکرم کتورمش اولان اسلام دینی
خالص وصاف حالنچه ظاهر اولور، مذهب فلان اولماز (٢). تقلیدنی
لازم کوروچی و هر وقت تقلیدگه نصرت ویروچی ملالر مهدی‌گه
دشمن اولورلر. زیرا بونلر اوز مذهبلرینك امام‌لرینی‌غنه تصویب
ایدوب باشقه‌لرینك سوزلری ایله عمل ایتمکنی اوزلرینك بوزوق
اولچاولری بوینچه ـ دین ایله تلاعب اوله‌در ـ دیه اعتقاد قیلدقلرندن

(١) قرآننی امام ایتمك ایسه طوغریدن طوغری آنك ایله عمل قیلمقدن عبارتدر.
دنیاوی فائده‌لر برابرینه قرآن اوقوب یورمك، قرآننی امام ایتمك دگل بلکه آنی
تجارت قورالی قیلمق و آنك واسطه‌سیله دنیا جلب ایلمك اولور. بو ایسه منهی بر شیدر.

(٢) محمدپارسانك «الفصول الستة» نام اثرنده: «حضرت عیسی کوکدن نزول
ایتدیکنده ابو حنیفه مذهبی ایله عمل قیلور» دیمش سوزی البته اصلسزدر.

Институт ... Российской национальной библиотеки

ومهدینڭ معاملەسی بونلرڭ عقیدەلرینه ودستور العمل طوتمقده اولان سندلرینه تابان تابانه ضد اولەچقندن مهدیدن رضا اولمازلر. آنچق ناوش چیقاررغه اقتدارلری اولمادیغندن تشلرینی قسوب توزوب طوررلر وکوڭللری ایله اشانمادقلری حالده ریا ومداهنه ایله مهدیگه اطاعت ایدرلر. بو کبی ملالردن باشقه مسلمانلرڭ عوامی وخواصی مهدی چیقدیغنده عموما شادلانوب آڭا متابعت ایدرلر وهر وقت آنڭ طرفنده اولورلر.

بو طوغروده مختلف اورنلرده اجمال ایتمش سوزلرینی ابن عربی بر اورنده تفصیل قیلوب دیور: واذا خرج هذا الامام المهدی فلیس له عدو مبین الا الفقهاء خاصة فانهم لا تبقی لهم ریاسة ولا تمییز عن العامة ولا یبقی لهم علم بحکم الا قلیل ویرتفع الخلاف من العالم فی الاحکام بوجود هذا الامام ولولا ان السیف بید المهدی لافتی الفقهاء بقتله ولکن الله یظهره بالسیف والکرم فیطمعون ویخافون فیقبلون حکمه من غیر ایمان بل یضمرون خلافه کما یفعل الحنفیون والشافعیون فیما اختلفوا فیه فلقد اخبرنا انهم یقتتلون فی بلاد العجم اصحاب المذهبین ویموت بینهما خلق کثیر ویفطرون فی شهر رمضان لیتقووا علی القتال فمثل هؤلاء لولا قهر الامام المهدی بالسیف ما سمعوا له ولا اطاعوه بظواهرهم کما انهم لا یطیعونه بقلوبهم بل یعتقدون فیه انه اذا حکم فیهم بغیر مذهبهم انه علی ضلالة فی ذلك الحکم».

«الفتوحات»ده سویلادیکینه کوره ابن عربی، خضر ایله شول درجەده کوب اوچراشمش وشول درجەده کوب سویلاشوب اوطورمشدرکه بوڭا کوره ابو زید السروجی ایله ابن همام تصادفلری اهمیتسز بر شی اولوب قالور.

ابن عربی، عالم اوزرینه اولان فیض الهی ایچون اوشبو روشده بر فرض توزومشدر:

Из фондов Российской Национальной библиотеки

۱) قطب. بر گنه ذات اولوب عالمگه اولاچق نظر الهی اوشبو ذات اوزرینه اولور. بوڭا «غوث» هم دیرلر.

۲) امام. بونلر ایکی ذات اولوب بری «قطب»نڭ اوڭ طرفنده و ایکنچیسی صول طرفنده طورر. اوڭ طرفده اولانی بیوك اولدیغندن وارث تختدر. قطب اورنی بوش قالدیغنده اوشبو وارث تخت، قطب اولور. وارث تخت «ملکوت»گه وصول طرفده اولانی «ملك»گه نظارت ایدرلر.

۳) اوتاد. بونلر دورت شخص اولوب جنوب وشمال، مشرق ومغرب قسملرندن هر بری بر قسمگه نظارت قیلورلر.

٤) ابدال. بونلر یدی کیمسه اولوب عالمده یوروب طوررلر وحاجت اولدیغنده بدنلرینی بر یرده قالدروب اوزلری باشقه اورنارده یوروب قاینورلر. بونده قالمش بدنلری اولگیچه اوزلرینڭ اشلرینی اجرا ایدوب طورر.

۵) نجبا. بونلر قرق شخص اولوب خلقلر آراسنده یوررلر، لازم اولدیغنده یاردملرده قیلورلر.

٦) نقبا. بونلر اوچیوز نفس اولوب یاشرون اشلرنی تیکشروب یوررلر.

اوشبو آلتی درجهگه آیرلمش مأمورلر، درجهدن درجهگه بندیکلرنده تدریج ایلهگنه کوتارلورلر. مثلا: قطب اورنی بوش قالدیغنده وارث تخت اولان امام آنڭ یرینه اوطورر، صول طرفده اولان امام اوڭ طرفغه کوچار، آنڭ اورنینه اوتادلردن بری کرر، اوتاد صانی ابدال آراسندن بری ایله طولدرلور وهکذا.

***

کرامات. بو طوغروده ابن عربی دیور: کرامات، حسی ومعنوی اسمی ایله ایکیگه آیرلور. صو اوستنده یورمك کبی شیلر «حسی» وشریعت حدودنی محافظهغه موفق اولمق واوزینڭ سعادتینه

سبب اولەچق علم ومعارف تحصیل ایتمك «معنوی» کراماتدر. بیوك آدملر حسی کراماتغه التفات ایتمازلر، بونك ایسه آنلر قاشنده اهمیتی یوقدر. بلکه حسی کرامات، دیه ظن ایدلمش نرسەلر حقیقتده اکرام ایچون دگل بلکه مکر خفی واستدراج ایچون کورلورگه ممکن. شونك ایچون الوغ ذاتلر بوندن احتیاط قیلورلر. مکر و استدراج، هیچ وقت الله تعالی‌دن اکرام اولماز. بلکه بیوك آدملرك اهمیت ویرمش شیلری «کرامات معنویه» در. طوغروسی کرامات «علم نافع» دن باشقه شی دگلدر.

***

قویاشك مغربدن طوغمقی. بو حقده ابن عربی دیبور: «نفس»، الله تعالی گه اضافه ایدلمش «روح» دن قویاش روشنده نورلانمش ایدی. صوڭره اوشبو نشأة اولاده بدن گه متعلق اولدی. بو حال، آنك ایچون «غروب» حکمنده ایدی. اوشبو قویاش (نفس) کونلرك برنده اوزینك مغربندن (بدنندن) طوغاچق (ظلمتدن قورتولوب اشراق حاصل قیلەچق) در. ایشته الله تعالانك: «یوم لا ینفع نفسا ایمانها لم تکن آمنت من قبل اوکسبت فی ایمانها خیرا» دیه خبر ویرمش زمانی بودر. چونکه بو وقتده بندەلردن تکلیف ساقط (توبه قاپوسی باغلانمش) اولور.

***

تورات. تورات حقنده ابن عربی دیبور: تورات فی نفسها تبدیل وتحریف اولنمادی بلکه یهودلر بونی کتابت وتلفظ وقتلرنده تحریف قیلور اولدیلر، اوزگارتوب ترجمه ایتدیلر. «یحرفونه من بعد ما عقلوه وهم یعلمون» دن مراد اوشبودر (۱).

---

(۱) ابن تیمیەنك بعینه اوشبونك کبی سوزی حقنده ابن حجرالمکی دنیا طولدروب طعن ایتدیکی حالده ابن عربی سوزندن کوز یوموب اوتەشدر. «وعین الرضا عن کل عیب کلیلة * ولکن عین السخط تبدی المساویا». اوشبونك ایچون اولسه کرك. ابن حجر

Из фондов Российской национальной библиотеки

****

فرعون. بونك حقنده ابن عربی دیبور : الله تعالی حضرتلری فرعوننی کفرلك کرلرندن پاك واسلام ایله مشرف ایدوب، هیچ گناه قیلمازدن مقدم جاننی قبض ایتدی. اسلام، اوزینك مقدمنده اولان شیلرك هر برینی محو ایدر، شونك ایچون وفات اولدیغی وقتده فرعون، حسی ومعنوی گناهلردن پاك اولمشدر. فرعوننك توبه‌سی قرآن شریفده مذکور اولوب بو توبه‌نك مقبول اولمادیغن اشارت ایدن شی یوقدر. حق سبحانه وتعالی قرآن شریفده فرعون حالینی حکایت ایتدیکنده: «وانت من المفسدین» دیمامش بلکه: «وکنت من المفسدین» دیمش. بو ایسه بیوك بر بشارت اولسه کرك. «فالیوم ننجیك ببدنك» دیه جانی سلامت ایکن وقتنده نجاتی ایله‌ده بشارت ویرمشدر. «ادخلوا آل فرعون اشد العذاب» سوزی فرعونك دگل بلکه آلینك عذابغه ادخال اولنه‌چقنی بیلدرر. حق سبحانه وتعالی فرعون ایماننی تصدیق سیاقنده : «آلآن وقد عصیت من قبل» دیبور. اگرده فرعون بو ایماننده مخلص اولماسه یاکه مخلص اولوب‌ده قبولیتکه ایرشماسه، اعراب حقنده اولان: «قل لم تؤمنوا ولکن قولوا اسلمنا. ولما یدخل الایمان فی قلوبکم» قبیلندن بعض بر اشارتلر اولماز ایدیمی؟ الله تعالانك رحمتی، مضطر کیمسه‌نك ایماننی قبول ایتمازلك درجه‌دن واسع ایدیکنده شبهه یوق. حالبوکه قرآن شریفده : «امن یجیب المضطر اذا دعاه ویکشف السوء» دیه بیورر و دعا قیلدیغی تقدیرنده مضطرلرك دعالرینی‌ده قبول ایدوب سوءلرینی کشف قیله‌چغن خبر ویرر. اوشبو دقیقه‌ده فرعون اضطرارندن آرتق بر اضطرار

حقنده بعض محققین: «فان غالب کتب ابن حجر مشحونة بالکذب والافتراء وقول الزور والآراء التی لم تستند الی کتاب ولا الی سنة صحیحة والدعوة الی غیرالله ونحو ذلك من البدع والضلالات» دیمشدر.

اوله‌چغی تصور می ایدلنور؟ مع ما فیه فرعونڭ بو حالی غرغره حالینه قیاس اولنماز. زیرا غرغره حالنده انسان اوزینڭ عمری بتدیکن یقینی صورتده بیلور. اما فرعون، اوزینڭ آلدنده اولان مؤمنلرڭ دکزدن کچوب واردقلرینی وآنلرغه ضرر اولمادیغن کوروب بو اش، مجرد ایمان فضیلتندن ایدیکنی بیلمش ومؤمن اولدیغی تقدیرده آنلر کبی اوزینڭ هم خلاص اوله‌چغینه اعتقادی اورنلاشدیغی بعدنده ایمان کتورمشدر. خلاصه: فرعون ایمانی حیاتدن امید اوزمك سببندن دگل بلکه بالعکس حیاتده قالاچغن امید ایتدیکندن اولمشدر (۱).

بو مسئله‌گه عائد بعض بر فقره‌لر

«اورنبورغ» شهرینه کلدیکنده (۲) موسی افندی: «اوشبو جای کونی مرتب هم‌ده دقت ایله، باشندن آخرینه قدر الفتوحات المکیه‌نی مطالعه ایدوب چیقدم و پك کوب شیلرگه واقف اولدم» دیه سویلادیکنده: «ابن عربی اثرلرنده خصوصا الفتوحاتده فرعون ایمانینه دائر سوزلرنی مدسوس و مزور دیه دعوی ایدنلر وار، بونلر اوشبو دعوالرنده اصابت ایدرلرمی، بو طوغروده فکرکز نیچوکدر؟» دیدم. (بو وقتغه قدر بن فصوص و فتوحاتنی مطالعه قیلمامشیدم، صوڭره بر سنه قدر عمرمنی تماما دییورلك اوشبو ایکی کتاب ایله مشغول اولوب کچردم). بوڭا جواب اوله‌رق: «فرعون ایمانی خصوصنده اولان سوز «الفتوحات» ده شول درجه‌ده کوب یرده مذکوردر که بونلرنی مدسوس دیمك، بتون فتوحاتنی مدسوس دیه دعوی ایتمك ایله برابردر،

---

(۱) وجعل ذلك الغرق نكال الآخرة والاولى فلم يكن عذابه اكثر من غم الماء الاجاج وقبضه على احسن صفة هذا ما يعطى ظاهر اللفظ وهذا معنى قوله ان فى ذلك لعبرة لمن يخشى. الفتوحات. ج ۲ ص ۲۷۷.

(۲) ۱۳۲۷نچی سنه ذوالقعده سنده.

بو طوغروده اولان فکرم اوشبوندن عبارت» دیدی.

« ترویسکی » شهرینه واردیغمده مذکور سؤالنی شیخ زین الله حضرتلرینه عرض قیلدم. مشار الیه ایسه : «مریدلرگه یمان تأثیر ایتماسون ایچون بعض کیمسه‌لر طرفندن شویله بر سوز تشهیر ایدلمش ایسه‌ده طوغروسی فرعون ایمانی حقنده اولان سوزلر ابن عربینك اوز سوزلری اولوب مدسوس دگللردر. مع ما فیه ـ الفصوص ـ ده : فرعون مخلد فی النار، دیه معتقدم، شوڭا باشقه سوزلرم یالگز، بحث طریقی ایله گنه سویلانمشلردر ـ دیمش» مضموننده جواب ویردی. بو مجلسده اوزینك یارانلری، درویشلر وبعض بر علم اهللری‌ده وار ایدی. بنی آخوند احمدحاجی حضرتلری آلوب وارمش ایدی ایسه‌ده اوشبو سوزلر وقتنده حاضر ایدیمی یوقمی ایدی؟ شمدی اونوتدم. مذکور جوابدن تعجب ایدوب : « مولانا ! بویله بر سوز ـ الفصوص ـ ده وارمیدر؟ بن فصوصنی تکرار قارامشیدم، لکن بویله جمله‌گه تصادف قیلدیغم خاطرمده یوق» دیدیکمده شیخ حضرتلری : «وار!» دیه تأکید ایتدی ومذکور کتابنی اوزینه صوروب آلدی‌ده : «بو فصوص کتابینی اوزم کوستراما شهرنده یازمشیدم» دیه تفتیش ایدرگه کرشوب خیلی آقتاردی. بر خافه‌نك سوزگه کرشوب مدرداب طورمقی سببندن اولسه کرك شیخ حضرتلری باشقه بر مسئله‌گه کروب کتدی. پیرسالخورده‌گه زحمت ایتمکدن قورقوب بن، مسئله‌نی تکرارلامادم وشبهه‌منی استیناف قیلمادم. اگرده مذکور خلفه اوز سوزیمی سویلرگه اوزیمه فرصت ویرمش اوله ایدی احتمال‌که مجلسدن خیر کثیر آلوب چیقمش اولور ایدم. شیخ حقنده : « بو سوز حقیقت حالده الفصوص‌ده وارمیدر؟ یوقسه اسماعیل حقی سوزینی فصوص هامشینه کوچروب قویدیغی حالده شول سوز فصوص ایچنده دیه خاطرنده قالمشمیدر؟» دیه فکرلب طوردم ایسه‌ده، فکرمك صواب ایدیکی‌ده خطا ایدیکی‌ده بلنمادی. آخوند

Из фондов Российской Национальной библиотеки

احمدحاجی حضرتلری خانه‌سنده تکرار اوشبو مسئله‌نی چیقاررغه حاضر-لندیکمده شیخ حضرتلری علمی بر بحث باشلادیغندن شونی دکلامقنی غنیمت بیلدم واوز مقصودیمی بوزنك ایچون فدا قیلدم.

مذکور سؤالغه، فاضل محترم عالمجان حضرتلری: «مدسوسلك دعواسینی قیلوچیلر، فکرمه کوره اصابت ایته‌مشلر» دیه جواب ویردی. «ابن عربینك اوز قلمی ایله یازلمش اصل نسخه ده هم ده شونك ایله مقابله ایدلمش نسخه‌دن طبع ایدلمش فتوحاتده شویله سوزلر اولسه نه دیورسز؟» دیه مقابله قیلدیغمده: «اول وقت البته مذکور فکرمدن عدول قیلورم» دیدی. اوشبو وعده‌سینه کوره ظن ایدرم‌که مشارالیه حضرتلری مذکور فکرندن شمدی دونمش اولسه کرك.

مقصد

١٠

فلسفیه

ابن عربینك فلسفه‌گه دائر سویلامش سوزلری واختیار ایتمش مذهبلری وار. بونلردن بعضیلری ٩ نچی مقصدده بیان ایدلدی وبر ایکیسی هم اوشبو مقصدده بیان ایدلنور.

عالم مثال. ابن عربی، حسی وآخرت عالملرینه باشقه اوله‌رق بر عالم وارلغن دعوی قیلوب بونی «عالم مثال» دیه تسمیه قیلور. عالم مثال: مادی ومجرد اولان عالملرنك صورتلرندن عبارت اولوب الوان وابعاد هم اشکال ایله صفتلاندیغی حالده جسمانی عالم‌گه مزاحمه قیلماز.

اوشبو عالم حقنده ابن عربی دیور: « بزم صورتلرمز روشنده دخی بر عالم وار، بو عالمده اولان هر شی، حی وناطق اولوب باقی ودائمیدر. فانی اولماز، تبدل ایتماز، بزم جسمانی عالممزدن هیچ شی قبول أیلماز. مذکور عالمگه کروچیلر روحلری ایله‌گنه کررلر، بدن وهیکللری جسمانی عالمده قالوب طورر. بونڭ اهالیسنی عوام خلقی کورسه مثال ایدیکینه عقللری یتمادیکندن عالم جسمانیدن فرق ایته بیلمازلر. عالم مثالده شهرلر، خلقلر وآنلرڭ سویلاشمکده اولان لغتلری بی حسابدر. بونده کرمش آدملرڭ الله تعالی عجیب روشده ذهنلرینی آچار، شول جهتدن بونده اولان لغتلرڭ هر بری ایله آشنا اولورلر وسویلاشورلر، حسابسز کوب علملر تحصیل قیلورلر، بونی بز اوزمز تجربه ایتدك!».

اوشبو واقعه‌نی تأیید ایتمك ایچون ابن عربی کوب ماجرالر حکایت ایدر حتی «عالم مثال» ده اولان خاتون قزلرینه قدر تعریف ایلر وبعض شیلرنی رسملری ایله کوسترر. بر اورنده: « بن بو عالمده بر کعبه کوردم، خلقلر طواف قیله‌لر ایدی لکن اوستنده پرده‌سی یوق، مکه‌ده اولان کعبه‌دن الوغراق، صو اورننده آغوب طورمقده بر توپراق ییلغه‌سی‌ده کوردم» دیور (١).

* * *

«عالم مثال» ایله قائل اولمق ابن عربی‌گه خاص بر مسلك دگل. یونان فلاسفه‌سی خصوصا اشراقیون بوڭا ذاهب ایدیلر. هم صوڭ اسلام عالملرندن بعضیلر هم بوڭا طرفدارلق ایتمشلردر.

حقیقتی وارمی، یوقسه مجرد بر حیله وتزویردن عبارتمی، آوروپاده بو کونده ارواح ایله مخابره ممکن ایدیکی حقنده مسئله

(١) ابن عربینڭ اوشبو « عالم مثال » حقنده سویلامش سوزلرینی ابن تیمیه صرف اوهام وحاصلسز الفاظ، خرافات وشطحیاتدن عد ایلمکده‌در.

Из фондов Российской национальной библиотеки

ظاهر اولوب بوڭا آز دگل طرفدارلر پیدا اولمشدر. بونڭ فی‌الاصل مذکور «عالم مثال» مسئله‌سینڭ فرعلرندن ایدیکن ظن ایدرلر. هر حالده بو کونکی علم، ما ورای طبیعت و ما ورای ماده وارلغن اعتراف ایتمشدر. شونڭ ایچون ذهن یتمامش شیلرڭ هر برینی‌ده انکار ایتمك ممکن اولماز. کرك «عالم مثال» اسمی ویرلسون وکرك ویرلماسون، اولندیغمز عالم جسمانی‌گه مناسبتلی بر عالم یا که عالملر وارلغنده شبهه ایدلماز.

١٨٦٨ تاریخ میلادیده «بلغراد» شهرنده اولدرلمش صربیه توره‌سی حقنده، یوز چاقروم مسافه‌ده اولان بر شهر اورامنده بر عامی، قاتیع تاوش ایله: «توره‌نی اولدردیلر!» دیه قچقرمش وسببی صورلدیغنده: «توره‌نی اولدردیکلرینی وقانغه بویالوب یاتدیغن کوزم ایله کوردیکمدن اوز اوزمنی ضبط ایده آلمقسزین قچقردم» دیه جواب ویرمش. رسمی تفتیش صوکنده بو عامینڭ، قاتللر ایله هیچ مناسبتی یوقلغی ظاهر اولمشدر.

بونڭ امثالی، غزته‌لر و ژورناللرده یازلنوب طورلور. صربیه واقعه‌سینی ایسه بز، رسمی اولدیغندن بونده یازدق.

وحدت وجود. وحدت وجود مسلکی ابن عربی‌گه خاص بر مسلك دگل بلکه پك ایسکی وقتلردن اعتبارا دنیاده موجود ایدی. بودیلر، ایرانلولر وباشقه قوملر قاشنده معروف اولان بو مسلکنی، فینیکه‌لولر واسطه‌سیله آرسطو هندستاندن آوروپاغه نقل قیلدی وبر قدر مدتلر «اسکندریه» مکتبنده هم تدریس ایدلدی. صوڭ وقتلرده بر طرفدن ایرانلولر وایکنچی طرفدن‌ده «اسکندریه» مکتبی شاکردلری واسطه‌سی ایله اسلاملر آراسینه‌ده کردی. اسلام دنیاسنده «باطنیه» دیه مشهور اولان صوفیلرڭ اوشبو مسلك اهللری ایدیکی معروفدر.

اسلام عالملری طرفندن غایت چوالچق واسلام اثرلرنده فوق العاده

Из фондов Российской Национальной библиотеки

مغلق صورتده حکایت ایدلمش اوشبو مسلك، صوڭ عصر فیلسوفلری طرفندن تدقیق ایدلمش و مذکور عنوان، بر برینه ضد اولان ایکی تورلی مختلف مذهب آراسنده مشترك صورتده استعمال ایدلدیکی معلوم اولمشدر.

بونلردن برنچی مذهب، خالقنی مخلوقاتده کورمکدن عبارت اولدیغی حالده ایکنچی مذهب ایسه بالعکس مخلوقاتنی خالقده ابتلاع ایدلمش ومضمحل اولمش کورمکدن عبارتدر. تکرار اشتباه اولماسون ایچون شمدی بونلرڭ اولگیسینه «وحدت موجود» (١) وصوڭغیسینه ده «وحدت وجود» اسمی ویررلر.

بونلردن ایکنچیسی مجرد ذوقی ووجدانی بر مذهب اولدیغی حالده اولگیسی(اربابینڭ دعوالرینه کوره) فنیدر.

وحدت موجود مذهبی، دین اهللری قاشنده معروف اولان معنا ایله خالق وصانع عالمنی انکار قیلمقدن عبارتدر. زیرا بو مذهب اهللری: «موجودات، بر برندن انفصاللری باطل اولان ماده ایله قوتدن باشقه شی دگل، ماده ایله قوتڭ سابقنده معدوم اولمق ولاحقنده فنا اولمق احتمالی یوق (ازلی وابدی همده لایموت دیمك اولور)، گرچه فردلر اعتباری ایله فانی اولور ایسه‌لرده عنصر اعتبارنچه باقیدر، دنیانڭ بر ذره ماده و قوتینی کیموتمك ممکن اولمادیغی کبی بونڭ اوستنه بر ذره قدر ماده وقوت آرتدرمق ممکن دگل» دییورلر.

وحدت وجود مذهبی ایسه بتون عالمنی الله وجودندن عبارت بیلمکدر. (ممکنات وجودی، وجود ظلی دییولمش سوز ایله وحدت وجود مذهبینڭ مناسبتی یوق).

ابن عربی «وحدت وجود» ایله قائل اولمش ایسه البته قرآن شریف ایله قابل تطبیق اولان معنا ایله قائل اوله‌چغنده شبهه یوق.

(١) مونیزم

Из фондов Российской Национальной библиотеки

بو ایسه طبیعی، مخلوقاتنی خالقده مضمحل کورمکدن عبارت اولان ایکنچی مذهب (وحدت وجود) اولسه کرك.

فی الواقع ابن عربی اوزینڭ متعدد اثرلرنده: «اشیا (ممکنات) فی‌حد ذاتها معدوم اولوب آنچق جناب حق وجودی ایله‌گنه موجوددر» دییور. اوشبو سوزڭ تفسیری ابن خلدون بیانینه کوره (١) بوبله‌در:

ماده‌ده اولان اعراض اولیه (امتداد وقوت کبی) واعراض ثانویه (توس، ایس والذتلر کبی) حقیقت حالده موجود اولمادقلری بلکه یالکز بزم حس وادراکمزغه کوره گنه تعیین ایدلدیکلری فن ایله ثابت اولدیغی حالده، ادراکمزغه منجلی اولدقلرندن بزلر بونلرڭ موجودلکلری ایله حکم ایتمکده‌مز. اویقو وقتلرمزده توشلرمزده، اوز قاشمزده‌خارجاً موجود،دیه حساب ایدلنور. بو حسابمزڭ یاڭلش اولدیغنی بزلر آنچق اویغاندیغمز وقتده بیلورمز. اگرده اویقومز دائمی اولسه ایدی توشلرمز حقنده اولان عقیده‌مزده باقی ودائمی اولور، کوردیکمز شیلرڭ هر بری بزم قاشمزده خارجده موجود وحقیقی حال دیه قرارلانور ایدی.

ایشته موجود خارجی دیه اعتقاد ایتدیکمز شیلر(عالم) ده اوشبو قبیلدن ادراکمزده منجلی ومستمر اولدقلرندن حقیقت حالده‌موجودلگی ایله بزم طرفمزدن حکم ایدلنور.

وجود تحققی ایچون قارشوده بر مرآت اولمق لازم، بو ایسه «ادراك»در. ادراك اولمادیغنده وجود تحقق ایتماز. مدرك اولان شخص نظرنده خارجده موجود کبی کورلمش شیلر، ادراکی سببندن متعین اولمقدن عبارتدر. اوشبونڭ ایچون اگرده بو کون بر یوزنده ادراك نوری سونسه ایدی بتون اشیا معدوم حکمینی آلمش اولور ایدی.

---

(١) مقدمهٔ ابن خلدون. ص ٢٣٠.

بزم «موجود» ديه اعتقاد ايتديكمز شيلرڭ كافه‌سی جناب حقڭ
«اعيان ثابته» (ممكنات) اوزرينه دائمی تجليسينی ادراكمزدن عبارتدر.
اوشبونڭ ايچون نفسمزهم داخل اولديغی حالده «عالم» اسمی ويرديكمز
شيلر، اوز نفسلرنده معدوم اولوب آنچق جناب حق وجودی ايله
موجوددر.

***

آخرت كونی، حساب و جزالر مدرك اولان شخصلرغه نسبت
ايله موجود اوله‌چقلرندن اوشبو مذهب‌كه كوره بونلرنی انكار ايتمك
لازم كلماز.

بو طوغروده اولان سوزمز شمدی بوقدر. اگرده صريح صورتده
ياڭلشدق، مجمل و مغلق سوزلرنی خطالق اوزرنده بيان و تفسير
قيلدق ايسه مرشدلر، هادی و محتسبلر، قوللرينه قلم طوتوب اوز
اسملرينی يازارغه مقتدر اولمش دين‌حاميلری بوندن غفلت ايدوب
طورمازلر. خصوصا مصحح الخطايا و مفتش الاغلاط آخوند حمزه
حضرتلری اوزينڭ منطقی دليللرينه بنا ايدوب دخی برر «تنبيه الاغبيا»
باصدروب بزم غباوتمزنی عالمگه نشر ايدر و «شيطان اخرس» اوله‌رق
طورمقدن ذمه‌سينی تبرئه قيلور.

***

اسلام دنياسنده اولان «وحدت و جود» مسلكينڭ تاريخی ايله
آشنا اولمق ايچون بونڭ مشهور كيمسه‌لرينی بيلمك ضروردر. بناءً عليه
مختصر صورتده اولسه‌ده كله‌چك مقصدده بونلردن بعض برلرينڭ ترجمهٔ
حاللرينی يازاچقمز.

Из фондов Российской национальной библиотеки

مقصد

۱۱

حلاج. ابن الفارض. ابن سبعین. ابن هود. صدر الدین القونوی عفیف الدین تلمسانی.

حلاج. (ابو مغیث حسین بن منصور). اصلی ایرانده «بیضا» شهرندن اولوب «بغداد»ده طوردی. جنید بغدادی وباشقه‌لر ایله صحبت ایتدی. حلاج حقنده خلقلرك بر فرقه‌سی «ولی الله، عارف بالله، صاحب کرامات» دیه اعتقاد ایتدیکلری حالده ایکنچی فرقه‌سی‌ده ملحد وکافر، مجنون و ساحر، زاهد صفتنده فاجر، عقللی کورنمکده اولان جاهل، مرائی و منافق ایدی حتی الوهیت دعوی ایتدی، دیه یمان سوزلر سویلرلر. المقتدر زماننده بغداد ملالرینك فتوالری سببندن بیك قامچی صوقدرلدی، ایکی قولنی و ایکی آیاغنی تریلای کیسدیکلری صوك، باشنی اوزوب تننی اوتغه یاقدیلر.

حلاج حقنده اولان خبرلرك منبعی بزم تفتیشمزگه کوره محمد بن جریر طبرینك «تاریخ الامم» نام اثریدر. کندی عصرنده اولان بو حادثه‌نی، طبری تفصیل ایله یازمش ایسه‌ده کندیسی حلاج ایله صحبت ایتدیکینه واوشبو مسئله حقنده مذاکره قیلوب طوغریدن طوغری فکرینی آکلادیغینه اشارت ایتمامش حتی که استنطاق وحکم مجلسلرنده حاضر اولدیغی وفتوی صورتلرینی کوروب اوقودیغنی‌ده بیان قیلمامشدر. ظن غالب، طبری بو ماجرانی باشقه‌لردن ایشدوب وعمومی خبرلردن اقتباس ایدوب کتابنه درج أیلمشدر. حالبوکه بو عصرلرك بو کبی خبرلرنده مبالغه‌لر اولور ومستبد حکومتك تأثیری ایله روایتلر اوزگرر و بوزلور ایدی. شونك ایچون حلاجغه دائر اولان خبرلر حقنده بر آز احتیاط قیلورغه تیوشلی.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

نه کبی سبب ایلهدر حلاجغه مستبد وزیرلردن بری حقد ایدر و هر وقت فرصت کوزهدر ایدی. بر اورنی کلدیکی دقیقهده معلوم وزیر، حلاجڭ کفری هم قتلی لازم ایدیکی حقنده فتوی صورتی ترتیب ایتدردی علمای سوء هر وقت مستبدلر قوللرنده قورال اولدقلرندن بو طوغروده مشکلات کورلمامشدر. حلاج قتل اولندیغنده کتابلرینی ییغوب یاندردیلر بوندن صوڭ نسخه ایتماز حقنده خطاطلردن آند ایتدردیلر. حلاجڭ برائتی معلوم اولماسون ایچون دیه فکر ایدلدیکندن اولسه کرک، بویله تدبیر لازم کورلمش. زیرا حلاج اوزینڭ گناهسز ایدیکینه اوشبو کتابلرینی شاهد قیلوب: «الوهیت و نبوت دعواسی قیلمقدن الله تعالی حفظ ایتسون، بو شیلر بنم حقمده افترادر. بن حق مسلمانم، قرآن وحدیثکه ایمانم کامل. خلق آراسینه تارالمش کتابلرم حالمه شاهددر، بنم قانمی توگارگه حقڭز یوقدر» دیه حکم وقتنده اوزینی مدافعه ایتمش ایدی.

حلاج ۳۰۹ تاریخی ذوالقعده سنده اعدام اولندی. (بونڭ ترجمهٔ حالی حقنده محترم عالمجان حضرت کتبخانهسنده یازمه بر ایسکی اثر کوردم ایسهده تأسفکه اوقورغه موفق اوله آلمادم).

ابن الفارض. (ابو حفص عمر بن علی بن المرشد بن علی).
اهل تصوف شیخلرندن اولوب ۵۵٦ ده مصرده دنیاغه کلدی، شافعی فقهسی ایله اشتغال ایدوب ابن عساکر وغیرلردن علم حدیث تحصیل قیلدی. بوندن صوڭ تصوف ایله شغللندی، دنیادن عزلت قیلوب صحرالرده، تاغ تاش آرالرنده یورر وکوب وقت خراب مسجدلرده طورر ایدی. وحشی حیوانلر ایله برلکده یوردیکندن حیوانلر بوڭا الفت ایتمشلر وشونڭ ایچون قاچمازلر ایدی صوڭره مکهگه واروب اونبش ییللر قدر بر مدت، تاغلری آراسنده عمر سوردی. آندن مصرغه قایتدی و جامع الازهرده عبادت ایله مشغول اولدی بیوك آدملرڭ

صحبتلرینه التفات ایتماز بلکه آنلردن قاچار وکشی قولندن بر نرسه اولسون قبول ایلماز ایدی. علوم دینیه وتصوفده کمالاتی ایله برابر مجذوب بر کیمسه ایدی. بعض بر غریب حاللری ده منقولدر. تصوفغه دائر بلیغ شعرلری وقصیده‌لری ومرتب بر دیوانی واردر. قصیده‌لرینه، دیوانینه پك کوب کیمسه‌لر طرفندن شرحلر یازلمش ودیوانی تکرار مرتبه نشر اولنمشدر.

بونك حقنده ابن خلکان: «اونده آولاق اوطوروب طوردیغی بر وقتده حریرینك: من ذا الذی ماساء قط * ومن له الحسنی فقط ـ بیتنی اوقومش وشول ساعت شخصی کورلمادیکی حالده: محمد الهادی الذی * علیه جبریل هبط ـ دیه جواب ایشدلمشدر» دیبور.

ابن الفارض، ٦٣٢ تاریخنده مصرده ارتحال ایتدی. قبری معلومدر. آتاسی عادتی حماللردن بر کیمسه ایدی.

***

ابن سبعین. (ابو محمد قطب الدین عبدالحق بن ابراهیم بن محمد بن نصر) (١). حضرت علی رضی الله عنه نسلندن اولان بو ذات اندلس ولایتنده ٦١٤ تاریخنده «مرسیه» شهرنده دنیاغه کلدی. تصوف و فلسفه‌گه انتساب ایدوب اوشبو ایکی مذهبنی برگه جمع ایتمکله کندینه مخصوص و «سبعینیه» دیمکله معروف مسلکنی ایجاد ایتدی. شاگردی ویارانی پك کوب اولمشدر. مستثنا شاگردلرینك بری ٦٦٨ده وفات اولان صوفی و شاعر ابو الحسن علی بن عبدالله الششتری ایدی. ابن سبعین، عقیده‌سنك متهم اولدیغندن اندلسدن نفی ایدلمشدر. ادبیاتده ید طولاسی اولوب بلیغ خطبه‌لری و بعض شعرلری واردر. لابد للعارف، الاحاطة، کتاب فی الجوهرة، رسالة العهد اسمنده اثرلری

(١) مرتب سهوی سببندن اولسه کرك ـ «قاموس الاعلام»ده بونك اسمی یاکلش باصلمشدر.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

مشهوردر. امام غزالی حقنده: «ادرکته فی العلوم اضعف من خیط العنکبوت» دیبان کیمسه اوشبودر. گوزل اخلاقلی، صبرلی، غایت جومرد، عالی جناب، تکلفسز ومتواضع بر ذات اولوب حتی کندیسنی غیبت ایدنلر وهر وقت اذا قیلمقده اولانلرغه مقابله ایتمکسزین کیچوب قالور اولمشدر. ٦٦٩ تاریخی ٩ نچی شوالده «مکه»ده وفات ایتدی.

***

صدرالدین القونوی. (ابو المعالی محمد بن اسحق). بیوك عالملردن وشیخلردن اولان بر ذات «قونیه» شهرنده دنیاغه کلمشدر. یاش ایکن وقتنده آناسی وفات اولدیغندن، آناسیده شول وقت «قونیه»ده اولان ابن عربی حضرتلرینه واردی وصدرالدینده ابن عربی تربیه‌سنده اوسدی علوم ظاهره وباطنه‌ده عصرینك فریدی اولوب کندیسندن کوب کیمسه‌لر تحصیل علم ایتمشلر. بونلرك بری جلال‌الدین رومی حضرتلریدر. نصوص، حکوك، نفحات الهیه، مفاتیح الغیب، تفسیر فاتحه، شرح حدیث اسمنده اثرلری واردر. «تفسیر اعجاز البیان فی تاویل ام القرآن» نام اثری «حیدر آباد» شهرنده «نظامیه» مطبعه‌سنده باصلدیغی بعض بر اعلانلرده کورلدی. بوزك حقنده ابن تیمیه: «و اما صدرالدین الرومی فانه کان متفلسفا فهو ابعد عن الشریعة والاسلام» دیبور (١). ٦٧١ تاریخنده «قونیه»ده وفات ایتدی. وفاتی وقتنده تابوتنی «دمشق» شهرینه ابن عربی تربه‌سی یانینه کوچرگه وصیت ایتمش ایسه‌ده اوشبو وصیتی یرینه کتورلمامشدر.

***

عفیف‌الدین تلمسانی. (سلیمان بن علی بن عبدالله بن علی). مشهور شاعرلردن اولوب مغربده‌گی «تلمسان» قصبه‌سنده طوغمش واکثر عمرینی مصر ایله شامده کچرمشیدی. اصللری «کوفه»دن

(١) جلاء العینین. ص ٥٨.

ایدی. تصوفده ابن عربی طریقتنده اولدیغی مرویدر. ابو الفتح نصر المنبجی اوزرینه یازمش مکتوبنده ابن تیمیه ، اوشبو ذات حقنده : «واما الفاجر التلمسانی فهو اخبث القوم واعمقهم فی الکفر . . . کان یستحل جمیع المحرمات حتی حکی عنه الثقات انه کان یقول البنت والام والاجنبیة شیء واحد لیس فی ذلك حرام علینا و انما هؤلاء المحجبون قالوا حرام فقلنا حرام علیکم . . . . وشعره فی صناعة الشعر جید ولکنه کما قیل - لحم خنزیر فی طبق صینی» دیيور. بویله سوزلر سویلدیکنی ابن تیمیه ، تلمسانینك اوزندن طوغری ایشتمادیکندن ، درستلکی شبهه‌دن خالی دکلدر. تلمسانینك تألیفلری وگوزل شعرلری وار. بونك حقنده احمد الذلجی: « کان حسن العشرة کریم الاخلاق ذا وجاهة کان یتهم بالخمر والفسق والقیادة و ینسب الی رقة الدین والمیل الی مذهب النصیریة» دیيور. عشق و غرامغه دائر گوزل شعرلری وار. ٦٩٠ تاریخنده «دمشق» شهرنده ایتدی.

***

ابن هود. (ابو علی حسن بن عضدالدوله) علوم حکمیه، طب و فلسفه ، تصوف علملرنده متخصص اولان بو ذات ٦٣٣ تاریخنده اندلسده « مرسیه » شهرنده دنیاغه کلمشیدی. تصوف ایله فلسفه‌نی برگه قاتشدروب کندینه مخصوص بر طریق تأسیس قیلدی ودنیادن تمام منقطع اولوب عزلت وانزوا اختیار ایتدی. اندلسدن رحلت ایدوب مکه‌گه واردی، حجاز ویمن هم شامده کوب وقتلر اقامت ایتدی. بعض شعرلری واردر. ٦٩٧ تاریخنده «دمشق» شهرنده وفات اولدی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

مقصد

۱۲

منتقد ومدافعلری

* عرب شاعرلرندن بری: «اذا مت کان الناس صنفان شامت وآخر مثن بالذی کنت اصنع» دیه اوزی صوکره‌سنده خلقلر - «ذم ایدوچیلر» ایله «مدح ایدوچیلر» اسمنده ایکی فرقه‌گه آیرلاچقلرینی سویلامشدر. واقعا وفات ایدن کیمسه‌لرنك اوز محیطلرنده اولان آدملردن بر طائفه‌سی متوفانك حسناتینی ذکر ایدوب صاغندقلری حالده ایکنچی طائفه‌سی ایسه آنك سیئاتینی سویلاب انتقام‌لنمکده اولدقلرینی هر زمانده وهر مکانده کورمك ممکن اولور. فقط اوشبو عادتدن بر قدر طش اوله‌رق ابن عربی صوکنده خلقلر اوشبو بر قاچ طائفه‌گه آیرلمشلردر.

۱) مطلقا اکفار قیلوچیلر. ۲) «ولی الله، عارف بالله ایدی» دیبوچیلر. ۳) «ولی الله، عارف بالله ایدی» دیدیکلری حالده اثرلرینی مطالعه ایتمکدن منع ایدوچیلر. ٤) بی‌طرف اوله‌رق طوروچیلر. ۵) کفر وولایت ایله اعتقادلردن تحاشی ایتدیکلری حالده عمللرینی وسوزلرینی یاتقبیح ویا تحسین ایلاوچیلر. «وللناس فیما یعشقون مذاهب». بز ایسه اوشبو طائفه‌لرنك مشهور آدملرینك اسملرینی ذکر ایده‌چکمز، فقط مسئله تارالماسون ایچون یالکز اکفار ایدوچیلر ایله ولایتنی اعتقاد قیلوچیلر، ولایتنی اعتقاد ایتدیکلری حالده اثرلرینی مطالعه ایتمکنی حرام دیبوچیلرنك مشهور آدملرندن بحث قیله‌چقمز. بی‌طرف اولانلری ایسه سویلرگه لزوم یوق

برنجی حزب. اثرلرنده اولان بعض بر سوزلرینی سند وبهانه ایدوب ابن عربینك کفری وفسقی یاکه مطلقا ضلالتکه توشدیکی ایله حکم توزوچیلردر. بو حزبك مشهور آدملری بونلر:

۱) عزالدین بن عبدالسلام - (عبدالعزیز ٦٦٠ده وفات). بو کیمسه ابن عربی حقنده: «شیخ سوء کذاب یقول بقدم العالم ولا یحرم ....) دیمشدر (۱)

۲) ابن تیمیه - (احمد تقی الدین ابو العباس الحرانی ۷۲۸ده وفات). بو کیمسه ۷۱۹ده وفات اولان شیخ ابو الفتح نصر المنبجی اوزرینه ۷۰٤ده یازمش اوزون بر مکتوبنده دییور: «فتوحات وباشقه کتابلرنده گوزل تحقیقلری کورلدیکندن ایلك وقتمزده ابن عربی حقنده حسن ظنده ایدك. صوکره فصوص نام اثرینی کوردیکمزده بو آدمك حالی آچلدی، حسن ظنمز بتدی. فصوصده شویله سوزلر واردرکه بوندن مسلمانلرغنه دگل بلکه یهود، نصاری وصابئون کبی باشقه ملتلر ده استعاذه قیلسه‌لر بری وار. ابن عربی فصوصده ایکی تورلی قاعده وضع ایتمشدر. بری ایسه «معدوم، حال عدمنده ثابت» دیمك اولوب ایکنچیسی‌ده « مخلوقات وجودی ایله خالق وجودی ایکیسی بر شی » دیمکدن عبارتدر (۲) معدومنی حین عدمنده ثابت دیمك کتاب، سنت، اجماعغه خلافدر. اهل کلامدن اولان قاضی ابوبکر (الباقلانی) حتی بونك ایله قائل اولانلرنی اکفار ایدر. بوفکرده اولانلرك منشأ غلطلری ایسه اشیانك، وجودلرندن مقدم الله تعالی علمنده ثابت اولمقی ایله خارجده ثبوتی آراسنده اولان فرقنی ادراك ایده آلمادقلریدر. اهل سنت قاشنده وجود علمی ایله وجود عینی خارجی آراسنده فرق وار.

(۱) جلاء العینین ص ٤٤.

(۲) ابن عربی بوسوزلرنی «الفتوحات»ده‌ده تکرار سویلامشدر. یوقسه بونلرنی ابن تیمیه کورمادیمی عجبا؟!

فقط «معدومات فی نفسها ثابتدر» دعواسینی باشلاب چیقاروچی ابن عربی دگل، اسلام عالمنده بویله بر مسلك دورتیوز ییلدن بیرلی دوام قیلور. ابن عربی ایسه آنچق اوشبو آدملرگه موافقت ایتمشدر. ابن عربی طرفندن احداث ایدلمش شی ایسه «مخلوقات وجودی ایله خالق وجودی ایکیسی بر شی» دیمکدن عبارت اولان ایکنچی قاعده‌در. ابن عربی اوشبو: «وجود المحدثات المخلوقات هو عین وجود الخالق لیس غیره ولا سواه» دیدیکی سوزی ایله اسلام عالمنده، اوزندن مقدم اولان شیخلر و عالملرگه خلافلق ایتدی. مذکور سوز، هیچ ایرمه‌سز اهل اتحاد و اهل حلول سوزیدر. مع ما فیه اتحادیه‌لرگه کوره ابن عربی اسلامغه یاقین وسوزلری‌ده انصافلیدر. زیرا مظاهر (اسم فاعل) ایله مظاهر (اسم مفعول) آراسینی تفریق ایدر؛ اولندیغی حالنچه اوامر و نواهی شرعیه ایله قائلدر. سلوککه خدمت قیلور، اخلاقنی تهذیب یولنده اجتهادی وار. گرچه سوزلرینك حقیقتلرنی آڭلامامه‌لرده شیخلر بوڭا تقلید ایدوب فائده‌لنورلر. اما سوزلرینك معنالرینی آڭلاوچیلرنك حاللرینی بیلدڭز (۱)!». «جواب اهل الایمان» نام اثرنده ابن تیمیه: «کان ابن عربی الطائی من غلاة الجهمیة یقول بوحدة الوجود وقال: «وکل کلام فی الوجود کلامه * سواء علینا نثره و نظامه» دیبور (۲) «الاسراء» اسملی کتابی حقنده اولان سوزی ۳۳نچی صفحه‌ده ذکر ایدلدی.

۳) ابو حیان. (اثیر الدین محمد بن یوسف الاندلسی ۷۴۵ده وفات). بو کیمسه اوزینك «البحر المحیط» اسملی تفسیرنده: «ومن

(۱) بو «آڭلاوچیلر» سوزندن ابن تیمیه‌نك مرادی کندیسیدر. ابن تیمیه‌نك ابتلاسینه اوشبو مکتوبی سبب اولدیغی روایت ایدلنور.

(۲) ص ۵۳. «الفصوص» حقنده اولان بر فتواسینی علی القاری «فر العون من مدعی ایمان فرعون» نام رساله‌سنده عینا کوچرمشدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

بعض اعتقادات النصاری استنبط من تسربل بالاسلام ظاهرا وانتمی الی الصوفیة حلول الله تعالی فی الصور الجمیلة ومن ذهب من ملاحدتهم الی القول بالاتحاد والوحدة کالحلاج و . . . . وابن عربی المقیم بدمشق» دیمشدر (١)

٤) ذهبی . (شمس الدین ابو عبدالله محمد بن احمد ٧٤٨ ده وفات) بو کیمسه عموما تصوف اهلندن ناراضی اولدیغی حالده ابن عربی حقنده: «سوز سویلوگه مهارتی وار، کندیسی زیراك، حفظی قوتلی، تصوف عامنده دقتلی، تألیفلری گوزل فقط شطحیات ایله اشتغالی مناسبتسز بر اشدر، احتمال بونلرنی وجد غلبه ایندیکندن سویلمش اولور، الله تعالی عفو بیورسون» دیمش (٢) وایکنچی بر وقتده ده: «هو قدوة القائلین بوحدة الوجود وقد اتهم بامر عظیم. وهذا الرجل قد تصوف وانعزل وجاع وسهر وفتح علیه باشیاء امتزجت بعالم الخیال والفکرة واستحکم ذلك حتی شاهد بقوة الخیال اشیاء ظنها موجودة فی الخارج وسمع من طیش دماغه خطابا واعتقده من الله تعالی ولا وجودله . . . وتصوف تصوف الفلاسفة واهل الوحدة وقال اشیاء منکرة عدها طائفة من العلماء مروقا وزندقة» دیبور (٣)

٥) ابن الوردی. (سراج الدین ابو حفص عمر بن مظفر. ٧٤٩ ده وفات). بو کیمسه اوزینك «تتمة المختصر» نام اثرنده: «٧٤٤ تاریخنده ـ العصرونیة ـ مدرسه‌سنده درس تمام اولدیغندن صوك فصوص کتابنی یرتوب صو ایله یودق . بو اثر، ابن عربی تألیفندندر . بونی استعمال ایتمك حرام ایدیکینه اوشبو حالمز تنبیه اولسه کرك . اوشبو وقت:

(١) جلاء العینین. ص ٤٤.

(٢) جلاء العینین. ص ٥٦.

(٣) القول الجلی: ص ٦١-٦٣.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

هذی فصوص لم تکن * بنفیسة فی نفسها
انی قرأت نقوشـها * فصوابها فی عکسها

شعرلرینی انشاد قیلدم» دیبور.

٦) سبکی. (علی تقی الدین بن عبدالکافی. ٧٥٦ ده وفات). بو کیمسه‌نك ابن عربی حقنده: «ابن عربی واتباعه فهم ضلال وجهال خارجون عن طریق الاسلام فضلا عن العلماء الکرام» دیمش اولدیغی مرویدر (١).

٧) عضدالدین الایجی (ابو عبدالله عبدالرحمن بن احمد الشافعی. ٧٥٦ ده تورمه‌ده وفاتدر). بو کیمسه «الفتوحات» حقنده اولان فکرینی صوروچیلرغه: «افتطمعون عن مغربی یابس المزاج بحرمکة ویأکل الحشیش شیئا غیر الکفر» دیمشدر (٢).

٨) تفتازانی. (سعدالدین مسعود بن عمر الشافعی. ٧٩٢ ده وفات). بو کیمسه «وحدة الوجود» رساله‌سنده (٣) دیبور: «(١) ان صاحب الفصوص لقد تجاهر بالوقاحة العظمی وجاوز بالحماقة الامد الاقصی حیث فضل نفسه الدنیة بفرط شقائه علی النبی آدم علیه السلام ومن دونه تحت لوائه بان جعل فی تکمیل الدین لبنة الذهب نفسه الغوی المبین ولبنة الفضة خاتم النبیین بل کذب بهذا رب العالمین حیث زعم ان الدین لم یکمل بسید البشر المبعوث الی کافة العجم والعرب بل بقی منه موضع یسده لبنتان فضة وذهب فلبنة الفضة النبی الذی ختم به النبوة ولبنة الذهب الولی ختم به الولایة (٤) یعنی نفسه

---

(١) رسالة وحدة الوجود لعلی القاری. ص ١٠٨.

(٢) رسالة وحدة الوجود للتفتازانی. ص ٦.

(٣) اوشبو رساله، ١٢٩٤ نچی ییل استانبولده باصلمشدر. دیباجه‌سی: الحمدلله المتعالی عما یقول الظالمون علوا کبیرا و الصلاة والسلام.. فیقول الفقیر الی الله الغنی مسعود بن عمر المدعو بسعد التفتازانی.. بونك باشقه نسخه‌سینی کورمادم.

(٤) ٣ نچی مقصدده ذکر ایتدیکمز دوشینی اراده قیله‌در.

المبطل المرتاب الاوقح من مسيلمة الكذاب حيث لم يرض ذلك الوقح العارى بمارضى به مسيلمة من ادعاء رتبة التساوى ولذا تسميه الملاحدة من الاشقياء بخاتم الاولياء ويفضلونه لعنهم الله على خاتم الرسل والانبياء ٢) كتاب الفصوص ضلال الامم ، و رين القلوب نقيض الحكم ، كتاب اذا رمت ذماله و مدك بحر طمى و انسجم ، و كان نبات الثرى يابس ورطب جميعا لديك القلم وعمرت ما عمر الاولون والآخرون وهزت الهمم ، عجزت عن العشر عن ذمه وعن عشر وما ذاك ذم . ٣) ثم اعلم ان صاحب الفصوص قد زاد على ما سبق من الزندقة والضلالة ضغثا على ابالة فقال خرج فرعون من الدنيا طاهرا ومطهرا وذلك انكار لما ثبت انه مات على الكفر بالنصوص الناطقة المذكورة فى اثنين وعشرين سورة من القرآن وباجماع الامة فى كل عصر وزمان . ٤) ولا يخفى على ائمة الاسلام وعلماء الشرائع والاحكام ان من زعم ان فرعون اللعين مات على الايمان فقد كذب القرآن وجوز التناقض فى كلام الملك الديان وابطل قواعد الاسلام المعلومة من شريعة النبى عليه الصلاة والسلام وصار كفرعون وقومه من الكافرين ومن المكذبين الضالين فعليه وعلى فرعون لعنة الله والملائكة والناس اجمعين . ٥) فهذه جملة ما هدم به صاحب الفصوص بنيان الدين المرصوص وجحد لما ثبت ببداهة العقل وقوامع النصوص وزعم ان تلك الزندقة الملعونة الباطلة ببداهة العقل والشرع ذريعة الى التعرف ولذلك سول له الشيطان ان سماها علم التصوف وصدقه فى ذلك الجهلة الملحدون وقلده الزنادقة الجاحدون وسيعلم الذين ظلموا اى منقلب ينقلبون » (١) .

٩) بلقينی . (سراج الدين ابو حفص عمر بن رسلان بن صالح الكنانى . ٨٠٥ ده وفات) . بو كيمسه ابن عربى حقنده اولان فكرلرينى

---

(١) تفتازانی‌نڭ بو سوزلرى شايد اوز فكرينڭ محصولى اولوب باشقه‌لردن انتحال ايتمامش اولسه كرك .

صوروچیلارغه هم قسقه هم آچیق قیلوب: «هو کافر» دیه جواب وبردیکی مرویدر.

۱۰) ابن‌الخیاط. (رضی‌الدین الفقیه الیمنی ۸۲۸دن مقدم وفات).

بو کیمسه‌نڭ ترجمهٔ حالی کتبخانه‌مزده اولان اثرلردن تابلمادی. ابن عربی حقنده اوزینڭ معاصری فیروزآبادی ایله مباحثه‌سی وار. ایشته متعدد اثرلردن اقتباس ایله اوشبو مباحثه‌نڭ خلاصه‌سینی بو یرده کوچره‌مز. یمن سلطانلرندن الناصر احمد بن اسماعیل رسولی طرفندن: «فصوص و فتوحات کبی ابن عربی کتابلری حقنده فکرگز نیچوکدر؟ بو اثرلرنی اوقوتمق ودنیاغه نشر قیلمق جائزمی؟ بونده اولان سوزلر ایله اعتقاد ایتمك شریعت‌که خلاف دگلمی؟ خلاف اولدیغی تقدیرده مذکور مخالفت، شنیع صورت‌که بالغمی؟ یاخود مذکور کتابلر علوم نافعه جمله‌سندنمی؟ مرحمت ایدوب اوشبو سؤاللرمزگه جواب یازگز! بو طوغروده مجدالدین فیروزآبادی بزگه بر جواب یازدی، لکن آنڭ جوابی ایله‌گنه کوڭلمز قرار تابمادی، سزدن هم بر جواب ایشدرگه آرزومز وار!» دیه یازلمش استفسارغه قارشو ابن‌الخیاط اوشبو مضمونده جواب یازمشدر: «ابن عربی اثرلرینی تحصیل ایتمك، آنلرنی اوقومق واوقوتمق، دکلامق حلال دگلدر. مسلمان آدم ایچون بونڭ اثرلرندن اعراض لازم، زیرا بونلر شریعت‌گه مخالفدرلر، بونلرنی محو ایتمك سلطان ذمه‌سینه توشمکده‌در، فیروزآبادی ابن عربی واثرلرینی مدح ایتمش ایسه شاید بو عملی آنڭ اثرلرینی گوزل مطالعه ایتمادیکندن و مندرجه‌لری ایله لازم درجه‌ده آشنا اولمادیغندندر. بونڭ اثرلری سنت رسول‌اللهنی ترك ایدرگه وشریعتنی توهین قیلورغه خدمت ایدر، اسرار ربانیه علوم لدنیه‌گه اطلاعنی ایهام قیلور. فیروزآبادی، ابن عربی دعالرینڭ یدی قات کوکلرنی کچوب اوتدیکنی نه بردن بیلمشدر؟ رسوللر، نبیلر اوزلرینڭ دعالرینڭ قبوللقغه آشمقی حقنده هر وقت

Из фондов Российской национальной библиотеки

خوفده طوررلر ایدی. بئر معونه ده شهید ایدلمش صحابه‌لر حقنده رسول الله حضرتلری طوتاشدن بر آی دعا قیلدی و قریش قبیله‌سینه منسوب بعض آدملر خصوصنده دعا ایتدیکنده: ـ لیس لك من الامر شئ ـ آیتی نزول قیلدی. یوقسه ابن عربی مرتبه‌سی سیدالمرسلین اولان افندمز حضرتلری مرتبه‌سندن‌ده بیوکمیدر؟ ابن عربی غلاتلرك‌ده غلاتلرندندر. بونك اوندن بر قدرینی سویلمامش اولان حلاج صلب اولندی. ابن عربی ایسه الله تعالی حقنده ادبسز سوزلر سویلادی و نصارالر عقیده‌سی قبیلندن اولان عقیده‌سینی یاشرمکسزین اعلان قیلدی. اگرده تصوف اهلی ایچون مخصوص کتابلر لازم ایسه غزالی، سهروردی اثرلری کافی اولسه کرك. شیخ الاسلام ابن عبدالسلام بوڭا منکر ایدی، امام بلقینی ایسه بونك اثرلرینی یاندرمق ایله بیوردی و شوڭا کوره مصر سلطانی طرفندن یاندرلدی. بو سوزلرنی ابن عربی ضررینه تعصب ایدوب دگل بلکه عموم اهل اسلام اوزرینه نصیحت اولسون ایچون یازدم. کتبه ابن الخیاط عفا الله عنه».

۱۱) ابوزرعه. (احمد بن عبدالرحیم العراقی الشافعی. ۸۲۶ده وفات). بوکیمسه: «اگرده فتوحات ایله فصوص کتابلرنده اولان سوزلر ابن عربینك اوزندن صادر اولوب‌ده وفاتنه قدر توبه ایتمامش اولسه، کافر هم تموغده مخلد ایدیکنده شبهه یوق» دیبور اولمشدر (۱).

۱۲) شمس‌الدین الجزری. (ابوالخیر محمد بن محمد بن محمد بن علی. ۸۳۳ده (۲) وفات) بوکیمسه ۸۲۸ تاریخنده «یمن»گه کردیکنده ابن عربی و آنك مسلکینه عائد اولمق اوزره ابن المقرئ طرفندن صورلمش بر سؤالغه اوشبو مضمونده جواب یازمش، صوڭره‌دن مذکور

(۱) جلاء العینین. ص ۴۴.

(۲) بونك وفاتی «قاموس الاعلام»ده سهو اوله‌رق ۷۳۳ده و «کشف الظنون»ده (ج ۱ ص ۴۳۹) ۷۳۴ده دیه کوسترلمشدر. هر ایکیسینی تصحیح ایتمك لازم.

Из фондов Российской национальной библиотеки

جواب یمن عالملری حضورنده اوقولوب تصدیق ایدلمشدر:

«خلیفه‌لر و سلطانلر، عموما اقتدارلری وار کیمسه‌لر ایچون شریعت اسلامیه‌گه خلاف اثرلرنی محو ایتمك لازم اولوب، اویله کتابلر ایله اشتغال قیلمقدن خلقلرنی منع ایدرگه تیوشلی. الرب حق والعبد حق * یالیت شعری من المکلف — کبی سوزلر تأویل ایله ده تصحیح ایدلمیه‌چکی معلوم. فرعون طاهر و مطهر اولدیغی حالده دنیادن چیقدی، دیه سویلامك صریح قرآن‌غه خلافدر. الفتوحات ده بو کبی مخالف شریعت سوزلر پك کوب. کوب ریاضت قیلدیغی سببندن ابن عربی‌گه سودا غالب اولوب شوندن صوڭ نه ایسته‌دیکنی سویلامش اولسه کرك. بونڭ سوزلری بر برینه منافض اولوب بو کون سویلادیکی کیچه سویلادیکینه وکیچه سویلادیکی آندن اولگی کون سویلادیکینه خلاف اولور. بونڭ کبی آدملرڭ کتابلرینه نظر ایتمك جائز اولمیه‌چغی معلوم. بوڭا تقلید ایدنلر یاکه ساده وصاف ذهنلی آدملر اولوب، بونڭ سوزلرینڭ حقیقتلرینه دوشنمازلر یاکه زندیق واباحیلر اولوب باطنلرنده اسلام دیننی اعتقاد ایتمادیکلری حالده ظاهرلرنده مسلمان اولوب یوروچیلردر. ابن عربی اتباعلری ایله کوب سویلاشدم وهر وقت آنلرغه: — مسلککز ایله، تکلیفنی برگه جمع ایده آلسه‌کز الڭ ایلك بن سزڭ مسلککزنی قبول ایدرم — دیدم. اگرده ابن عربی حقیقت حالده اوشبو سوزلرنی سویلامش ایسه و شونلرنی اعتقاد ایتدیکی حالده دنیادن اوتمش اولسه آنی مسلمان دیبورگه امکان یوق. اگرده معصوم دگل آدملرڭ ظاهرلری کفرنی موجب اولان سوزلرینی تأویل قیلمق یولی آچلور اولسه اول وقت یر یوزنده بر کافرده قالماز. حالبوکه ابن عربی، اوزینڭ سوز لرینڭ مأول دگل بلکه ظاهرلرینه محمول ایدیکنی بیان قیلور» (۱).

(۱) بو مکتوب، علی القاری رساله‌سندن آلندی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

۱۳) ابن المقریٔ. (شرف الدین اسماعیل بن ابن بکر الشافعی. ۸۳۷ ده وفات). بو کیمسه ابن عربینك اوزینی گنه دگل بلکه آنك کفرنده شك ایتمکده اولانلرنی‌ده اکفار ایتمشدر. وحدت وجودنی رد ایدوب سویلامش قصیده‌سینك الوغ بر قسمی منظورمز اولدی.

۱٤) ابن‌حجرالعسقلانی. (شهاب الدین ابوالفضل احمدبن‌علی. ۸۵۲ ده وفات). بو وقار صاحبی، حدیث و سنت خادمی اولان ذاتك ابن عربی حقنده بر کیمسه ایله مباهله ایدوب: «اللهم ان کان ابن عربی علی هدی فالعنی بلعنتك» دیدیکی مرویدر.

۱۵) سخاوی. (محمد بن عبدالرحمن. ۹۰۲ ده وفات). بو کیمسه، ابن‌عربی‌نی اکفار قیلوب مستقل بر رساله یازمشدر.

۱٦) سینوبی. (نبی (عبدالباری) بن طورخان بن طورمش). سلطان سلیمان قانونی عصرینك عالملرندن اولان بو ذات ۹۳٦ ده تمام ایتمش‌اولان «حیات القلوب» نام اثرنده: «ان مذهب اهل المتصوفة مذهب باطل و ضلالتهم اشد من ضلالة اثنین و سبعین فرقة فتفریق مذهبهم واجب علینا لیجتنب المؤمنون عنهم وعن مذهبهم و مجالستهم فانهم ضالون مضلون و هو مذهب صاحب الفصوص فان مذهبه مصیبة عظیمة تمسکوا بالشریعة المطهرة لعلکم تفلحون من نار جحیم..» دیمشدر.

۱۷) ابوالسعود عمادی. (احمد بن محیی‌الدین مصطفی. ۹۸۲ ده وفات). تورکیانك بیوك عالملرندن واوزون مدت شیخ الاسلاملق خدمتنی ایفا ایدنلردن اولان اوشبو ذات فصوص کتابی حقنده: «بو کتابده شریعتکه خلاف سوزلر وار، بعض کیمسه‌لر بونلرنی تأویل قیلوب‌ده تکلفلندیلر، فقط یقینی صورتده بزلرگه معلومدرکه (؟) بویله شریعتکه خلاف اولان سوزلر یهودیلر طرفندن دس اولنمشدر. شونك ایچون بو اثرنی مطالعه ایتمازگه تیوشلی. خصوصا ابن عربی

اثرلرینی مطالعه ایتمکدن نهی قیلوب فرمان سلطانی صادر اولمشدر »
دیيور (۱) .

۱۸) علی القاری. (علی بن سلطان بن محمد(۲) الهروی. ۱۰۱۴ده وفات) ابن عربی ووجودیه‌گه قارشو مختلف اثرلر ترتیب ایتمش اولان بو ذات، «وحدة الوجود» اسملی رساله‌سنده: «واماالشیخ (ابن عربی) بعینه فانوقف فی حقه وافوض امره الی ربه فلا اقول انه زندیق کما قال به کثیرون وان کان کلامه المتعارض یدل علیه کما تقدم ولا اقول انه صدیق کما قال به آخرون بناء علی حسن الظن به وعدم تحقق مرامه فی کلامه» دیدیکندن صوڭ اوشبو جمله‌لرنی یازمشدر: ۱) فان مضرة مذهبه وشرارة مشربه اضرمن الدجال ونحوه واشرمن تصانیف النصاری لان کل احد من اهل الاسلام یظهرلهم بطلان کلام الدجال واقوال النصاری فی الحال و کلام ابن عربی فی قلب الغبی الجاهل بعلوم النبی صلی الله علیه وسلم مثل السم فی المسام . ۲)ثم اعلم ان من اعتقد حقیة عقیدة ابن عربی فکافر بالاجماع من غیرنزاع وانماالکلام فیما اذا اول کلامه بما یقتضی حسن مرامه وقد عرفت من تأویلات من تصدی بتحقیق هذاالمقام انه لیس هناك ما یصح اویصلح عنه دفع الملام . ۳) فان کنت مؤمنا حقا ومسلماصدقا فلا تشك فی‌کفر جماعة ابن عربی ولاتتوقف فی ضلالة هذا القوم الغبی والجمع الغوی. ٤) فالواجب علی الحکام فی دار الاسلام ان یحرقوا من کان علی هذه المعتقدات الفاسدة والتأویلات الکاسدة فانهم انجس وابخس ممن ادعی ان علیا هوالله وقد احرقه علی رضی‌الله‌عنه. ویجب احراق کتبهم المؤلفة

(۱) جلاء العینین، ص ٤٦ .

(۲) خلاصة الاثر صاحبی آتا ایله بابا اسملرینی آلماشدروب «محمد سلطان» روشنده‌یازمشدر. درستی ایسه بزم یازدیغمز کبیدر. فقط ایران عادتینه کوره‌بعض‌وقتلر «ابن» توشرلوب «سلطان محمد» اسمنده‌ده یازلور.

وينعين على كل احدان يبين فساد شقاقهم وكساد نفاقهم فان سكوت العلماء واختلاف الآراء صار سببا لهذه الفتنة وسائر انواع البلاء .

ایکنچی حزب . بونلر ایسه ابن عربینی اولیاء اللهكده بیوكلرندن صانارلر و مجتهدلگینی اعتقاد قیلورلر . بو حزبده اولان آدملرك مشهورلری بونلردر :

١) صفی الدین الازدی . (ابو منصور حسین بن جمال الدین علی الانصاری) . بو کیمسه اوزینك بر رساله‌سنده : «دمشق شهرنده ابن عربی محیی الدین‌نی کوردم . طریقت عالملرینك الك بیوكلرندن اولوب علوم کسبیه‌نی ده جامعدر . خلق آراسنده منزله‌سی بیوك وتألیفی کوبدر . اخلاق وعلم جهتندن کندیسنده توحید غالب اولمش ، اوشبو سببدن وجد صاحبی اولان اصحابی کوبدر» دیور (١) .

٢) زملکانی . (محمد کمال الدین ابو المعالی بن علی زملکانی . ٧٢٧ده وفات) . شام شیخلرندن اولان بو ذات : «عجب ایلرم ، بر قدر قاصر ذهنلی آدملر اوزلرینك ذهنلری ایرشمادیکی سببندن ابن عربیگه طعن قیلورلر . نه قدر الوغ مشکللری اولسه‌ده اولسون ، اوز حضورمه کلوب صورسونلر ، شیخك مراد وقصدلرینی بونلرغه بیان ایدرگه سوز ویررم» دیمشدر (٢) .

٣) داود قیصری . (بن محمود . ٧٥١ ده وفات) . بو کیمسه « مطلع خصوص الکلم فی معانی فصوص الحکم » اسملی اثرنده ابن عربی و «فصوص الحکم» حقنده : «کتاب فصوص الحکم الذی اعطاه النبی صلی الله علیه وسلم الشیخ الکامل المکمل قطب العارفین وامام الموحدین وقرة عیون المحققین وارث الانبیاء والمرسلین خاتم الولایة المحمدیة کاشف الاسرار الالهیة الذی لا یسمح بمثله الدهور والاعصار

(١) نفح الطیب . ج ١ ص ٤٠٨ .

(٢) نفح الطیب . ج ١ ص ٤٠٦ .

Из фондов Российской Национальной библиотеки

ولايأتى بقرينه الفلك الدوار محيى الملة والحق والدين رضى الله عنه وارضاه وجعل اعلى جنانه موطنه ومثواه ليخرجه الى الخلق و يبين لهم ما ستر من الحقائق ويكشف عليهم ما احجبه من الاسرار والدقائق لانه كاد ان يتجلى الحق بالنور الموجب للظهور و قرب ان ينكشف كل مرموز ومستور وحان طلوع شمس الحقيقة من مغربها و برز عرش الربوبية من مشرقها» دیبور (۱) .

۴) صفدی . (خليل صلاح الدين بن ايبك الصفدى . ٧٦٤ ده وفات) . بو كيمسه اوزينك كوب جلدلى تاريخنده : «فصوص الحکم ، جناب رسالتپناه افندمز طرفندن اولان اشارت موجبنچه تأليف ايدلمشدر» دیبور (۲) . (احتمال که اوشبو مضمونده یازلاچق عبارتلرك سجعلرى پك مناسب کلمشدر) .

۵) فيروز آبادى . (مجدالدين ابوطاهر محمد بن يعقوب . ۸۷- یاشنده ۸۱۶ده وفات) . مختلف رساله‌لر ومجموعه‌لرده اوقوديغمزغه كوره ابن عربى حقنده سويلامش بونك سوزلرينك زبده‌سى اوشبودر : «شيخ محيى الدين ابن عربى شريعت امامى وطريقت شيخى ايدى . بن نه قدر مدح ايدر اولسه‌م ده بنم مدحمك فوقنده ايدى . تأليفلرى ايسه علم دكزلريدر . الملك المعظم اوزرينه يازمش اجازت نامه‌سينى كوردم . بونده دورتيوزدن زياده اثرينك اسمينى ذكر ايتمشدر . كوكل كوزلرى صوقور اولان بعض ذاتلر بوكا طعن ايدرلر و بعض بر جاهللر حتى اكفار درجه‌سينه قدر واررلر ، فقط بونلرك بو اشلرى ابن عربى حضرتلرينك كمالاتينى بيلورلك فهملرى اولماديغندندر . ابن عربى حقنده بزم اعتقادمز بويله‌در» . ابن الخياط فتواسينى كورديكندن صوك يازمش مكتوبينك خلاصه‌سى اوشبودر : «اللهم ارنا الحق حقا وارزقنا اتباعه

(۱) عبدالخبير المسلمى رحمه‌الله قلمى ايله يازلمش نسخه ص ۲.
(۲) نفح الطيب . ج ا ص ٤٠٦ .

Из фондов Российской Национальной библиотеки

وارنا الباطل باطلا وارزقنا اجتنابه . قدذكرت معتقدى فى الشيخ محيى الدين ابن عربى بعد مواظبتى على مطالعة كتبه ومصنفاته التى يشرح صدور العارفين وينور عيون المحققين والنظر فيها والتأمل فى حقائقها ومعانيها واقتطاف اطائب ثمراتها ومجانيها وهو شيخ المحققين وامام العارفين هذا الذى نعرف منه ونحققه وندين الله به . و الفقيه رضى الدين فى دعواه انه لا يحل النظر فى كتبه ولا قرائتها ولا سماعها ليس هو متفرد بذلك بل جماعة من فقهاء الظاهر ينطقون بهذا و اكثرهم يعتقد خلافه . و اما احتجاجه بقول الشيخ عزالدين ابن عبد السلام فغير صحيح اذهو كذب و زور عليه وقد روى خادمه انه سمع الشيخ يقول : ـ القطب الفرد الغوث فى هذاالزمان الشيخ محيى الدين بن عربى . و الشيخ حافظ الدين الذهبى حافظ الشام كان يقول : ما اظن ان محيى الدين يتعمد الكذب اصلا و هو من اعظم المنكرين و اشدهم على طائفة الصوفية . ثم ان الشيخ محيى الدين كان مسكنه ومظهره بمدينة ـ دمشق ـ فاخرج هذه العلوم اليهم ولم ينكر عليه احد شيئا من ذلك وكان قاضى القضاة الشافعية فى عصره شمس الدين احمد الكوبجى بخدمه خدمة العبيد وقاضى القضاة المالكية زوج ابنته وترك القضاء بنظره . واما كراماته ومناقبه فلا يحصيها مجلدات وقول المنكرين فى حق مثله هباء لا يعبأبه وقد انكروا على من هو اجل منه كالشيخ ابى يزيد البسطامى واحزابه مثل الشيخ ابى عبدالله ابن حنيف ولم يضرهم انكارهم ولم ينقص به اقدارهم فان رجع الفقيه الى الله تعالى عن انكاره وتاب الى الله عن افترائه فهو احق به و الله يهدى من يشاء الى صراط مستقيم . كتبه الملتجى الى كرم الله تعالى محمد الصديقى » . بوندن صوڭ فيروز آبادى ابن عربى حقنده بر رساله ترتيب ايدوب ابن عربى حالينى تنويه ايتمشدر . « الردعلى المعترضين » اسمنده اولان اثرى اوشبو رسالهسى اولسه كرك . اوشبولرنى كورديكندن صوڭ ابن خياط دخى ده

قاتيغراق صورتده مقابله ايتمش و اوزينك اوّلگی فكرلرينی تقويه قیلوب فیروز آبادی‌غه مفصل صورتده جواب ویرمشدر. «زبيد» عالملرندن اولان قاضی شهاب الدين احمد الرداد، شيخ مزجاجی وباشقه‌لر ابن عربی مسلكنده اولدقلرندن فيروزآبادی طرفينی التزام قيلمشلر واوشبو وقتلرده ابن خياط وفات اولدیغندن ابن عربی طرفدارلری غالب اولمشلردر. فقط اوشبو وقت ابن المقرئ ظاهر اولوب ابن خياط طرفينی التزام قيلدی.

٥) فناری. (شمس الدين محمد بن حمزة. ٨٣٤ ده وفات). آتاسی حمزه بن محمد، صدرالدين القونوی حضورنده «مفاتيح الغيب» نام كتابينی اوقومش وصوڭره‌دن اوغلی شمس الدين محمدكه‌ده اوقوتمشدر. اوشبونڭ تأثيری ايله اولسه كرك شمس الدين فناری ابن عربی‌گه مخلص اولدی و «فصوص الحكم» كتابينی درس قيلوب اوزينك شاگردلرينه تعليم ايدر ايدی.

٦) جامی. (عبدالرحمن نورالدين بن محمد. ٨١ ياشنده ٨٩٨ ده وفات). بو كيمسه ابن عربی‌گه حقيقی مخلصلردن ايدی. «فصوص الحكم» حقنده: «اوشبو كتابده اولان علملر وسرلر دفعی صورتده رسول اكرم حضرتلرندن شيخ كامل و مكمل محيی الدين بن عربی حضرتلری اوزرينه فيض اولنمشدر» ديور (١).

٧) دوانی. (جلال الدين محمد اسعد بن سعدالدين الصديقی. ٩٠٨ده وفات). بو كيمسه فرعون ايمانی حقنده ابن عربی‌گه نصرت بوللو يازمش رساله‌سنده: «اما من يقول بكون الشيخ محيی الدين من الملحدين فجهله ينادی عليه بالالحاد حيث تكلم فيمن لا يصل الی كنه كلامه اساطين العلماء و سلاطين الفضلاء و عجزت افكارهم عن فهم اسراره والعجب انه ای المنكر تكلم بما لم يعلم حيث لم يعرف اصطلاحاتهم

(١) شرح فصوص الحكم. ج ١ ص ٣.

Из фондов Российской национальной библиотеки

ومن لم يعرف شيئا انكره والشيخ يعنى بذلك سعة رحمة الله تعالى وهذا القائل يقول بعدم سعة رحمة الله ويقنط عباده ويحثهم على اليأس من روح الله ولا ييأس من روح الله الا القوم الكافرون» دييور.
«الزوراء» حاشيه‌سنده: «ان انوار الحقائق انما انتشرت فى آفاق نفوس المستعدين من سواد بلاد المغرب خصوصا من حضرة الشيخ المحقق الاوحد الامام المدقق المؤيد عين اعيان الشهود انسان عين الوجود محيى الدين محمد الاندلسى الطائى رضى الله عنه وارضاه» ديمشدر.

٨) ابن كمال. (كمال پاشا زاده شمس الدين احمد بن سليمان. ٩٤٠ده وفات). بو كيمسه: «ابن عربى مسلكى اولان وحدت وجود ايله قول حقنده سلطان، خلقلرنى تكليف ايدرگه تيوشلى» ديمشدر(١) «زبدة الفحوص فى نقش الفصوص» اسملى اثر ياننده كندى قلمينڭ كليشه‌سى اوله‌رق اوشبو فتوى صورتى طبع اولنمشدر: «فتوى لابن كمال. بسم الله الرحمن الرحيم. الحمد لمن جعل عباده من العلماء والمحسنين ورثة الانبياء والمرسلين والصلاة والسلام على محمد سيد (كذا) المبعوث لاصلاح الضالين وعلى آله وصحبه المجدين لاجراء الشرع المتين والمبين. وبعد ايها الناس اعلموا ان الشيخ الاعظم والمقتدى الاكرم قطب العارفين وامام الموحدين محمد بن على العربى الطائى الحاتمى الاندلسى مجتهد كامل و مرشد فاضل له مناقب عجيبة وخوارق عادة وتلامذة مقبولة عند العلماء والفضلاء ومن انكر فقد اخطأ ومن اصر على انكاره فقد ضل يجب على السلطان تأديبه وعن هذه الاعتقادات تحويله اذ السلطان مأمور بالامر بالمعروف والنهى عن المنكر وله مصنفات كثيرة منها فصوص حكمية و فتوحات مكية بعض مسائلها مفهوم اللفظ والمعنى وموافق للامر الالهى والشرع النبوى وبعضها خفى عن ادراك اهل الظاهر دون اهل الكشف والباطن فمن

(١) جلاء العينين. ص ٤٨.

لم يطلع على المرام يجب عليه السكوت فى هذا المقام لقوله تعالى ولاتقف ما ليس لك به علم ان السمع والبصر والفؤاد كل اولئك كان عنه مسئولا والله الهادى الى سبيل الصواب» (١).

٩) تاش کوپری زاده. (احمد عصام الدين ابو الخير. ٩٦٨ده وفات). بو کیمسه اوزینڭ «موصوعات العلوم» اسملی کتابنده ابن عربی حقنده: «عالم ربانی وبحر صمدانی، مرشد السالکین ومنقذ الهالکین (؟) امام باهر البرهان شیخ جلیل الشان. دهرینڭ فریدی ایدی. فتوحات مکیه نام اثرنده معارف کشفیه‌نڭ غریبلرینی، لطائف ذوقیه‌نڭ عجیبلرینی درج ایتدی» دیبور.

١٠) ابن حجر المکی (احمد شهاب الدين بن محمد بن على بن حجر. ٩٧٣ده وفات). بو کیمسه ابن عربی حقنده دیبور: «مقامات ومکاشفات علملرنده کمالاتلری، ورع وزهدلری تواتر ایله منقول اولدیغی سببلی ابن عربی ایله ابن فارض حقنده ـ ولیلر بلکه مقربلرـ دیه اعتقاد ایتمکده‌مز. بو طوغروده بزم سلفلرمز عبدالله یافعی، تاج سکندری، تاج الدين سبکی، زکریا انصاری، برهان بن ابی شریف کبی بیوك ذاتلردر. بونلر ایسه مذکور ایکی ذاتڭ حقلقده اولمقلری وولی ایدیکلری ایله قائللردر. اعتمادلی ذاتلر اولدقلرندن اوشبو کیمسه‌لرڭ سوزلرینه انابتسزلك کوسترمك مناسب اولماز. استاذلرمزدن بلقینی ایله بقاعی (٢) وبونلرڭ شاگردلری مذکور ذاتلرغه انکار قیلورلر ایدی، شویله ایسه‌ده بن، بو استاذلرم سوزلرینه کوره تفتازانی سوزینی قبول ایتمکده‌یم. تفتازانی، ابن المقری‌گه رد مقامنده: ـ الحق انهم (ابن عربى وطائفته) اخيار ائمة وان اليافعى وابن عطاءالله وغيرهما صرحوا بولاية ابن عربى وان اللفظ المصطلح

---

(١) محترم عالمجان حضرتلری کتبخانه‌سنده بو رساله‌نڭ یازمه نسخه‌سینی ده کوردم.

(٢) ابراهيم برهان الدين بن عمر البقاعى. توفى ٨٨٥ سنة.

علیه حقیقة عند اهله فیما اصطلحوا علیه وان العارف اذا استغرق فی بحار التوحید ربما صدرت عنه عبارات توهم الحلول والاتحاد ولاحلول ولا اتحاد– دیمشدر. ابن عربی کبی بیوك آدمنی اکفار ایدوچیلر طوغروسی آداشمشلردر. اگرده ابن عربیگه طعن ایتمك طوغروسنده ابن المقری ئنك غرضی صحیح اولسه ایدی، یالـگز اوزینی گنه کافر ایتمك ایله قناعت ایدر وآنك کفرندہ شك ایدوچیلرگه تعرض قیلماز ایدی. بونك اوشبو معاملهسی صرف تعصبدن عبارتدر» دیبور (١).

بونك حفیدی رضی الدین بن عبدالرحمن بن احمد الهیتمی (١٠٤١ ده وفات) هم ابن عربیگه طرفدارلق ایدوچیلردن اولوب بو طوغروده «شذرة من ذهب من ترجمة سید طی العرب» اسمندہ بر رسالهترتیب قیلنمشدر.

١١) شعرانی. (ابو المواهب عبدالوهاب بن احمد شعرانی. ٩٧٣ ده وفات). بو کیمسه ابن عربی حقنده: «الشیخ العارف الکامل المحقق المدقق احد اکابر العارفین بالله. اجمع المحققون من اهل الله عزوجل علی جلالته فی سائر العلوم وما انکر من انکر الا بدقة کلامه لاغیر» دیبور (٢). فرعون ایمانینه دائر اولان مدافعهسی بودر: «ابن عربی، الفتوحات المکیهنك ٦٢ نچی بابندہ: – ان فرعون من اهل النار الذین لایخرجون منها ابدالآبدین – دیه و ٣٦٤ نچی بابدہده: «وقد حکی الله تعالی عن فرعون انه قال آمنت انه لا اله الا الذی آمنت به بنو اسرائیل وانا من المسلمین، فلم ینفعه هذاالایمان» دیه بیان ایدر. شونك ایچون فرعون ایمانی ایله قولنی شیخ ابن عربیگه نسبت ویروچی کیمسه والله افترا قیلمشدر. شریعت خلافنه ویاکه جمهور فکرینه موافق دگل سوزلر، ابن عربی اثرلرینه دشمنلر طرفندن دس (تزویر) ایدلمشدر. مکهٔ مکرمهده ابوطاهر المغربی ملکنده اولان – الفتوحات–

(١) «الفتاوی الحدیثیة». ص ٣٧ – ٤٠.
(٢) لواقح الانوار فی طبقات الاخیار. ج ١ ص ١٥٩.

نسخه‌سینی کوردم. بو نسخه-قونیه-ده اولان اصل ایله مقابله ایدلمشدر.
بونده ایسه هیچ بر خلاف شی یوق (١). شمول رحمت حقنده اولان
مدافعه‌سنك دییور: «فكذب والله وافتری من اشاع عن الشيخ محيی الدين
ابن العربی انه كان يقول ان اهل النار الذين هم اهلها يخرجون منها
بعد مدة تعذيبهم وكذلك كذب من دس فی كتاب الفصوص والفتوحات
المكية ان الشيخ قائل بان اهل النار يتلذذون بالنار وانهم لو اخرجوا
منها لاستغاثوا وطلبوا الرجوع اليها كما رأيت ذلك فی هذين الكتابين
وقد حذفت ذلك من الفتوحات حال اختصاری لها حتی ورد علی الشيخ
شمس الدين الشريف المدنی فاخبرنی بانهم دسوا علی الشيخ فی كتبه
كثيرا من العقائد الزائغة التی نقلت عن غير الشيخ كما مرت الاشارة
اليه فی الخطبة. فان الشيخ من كمل العارفين باجماع اهل الطريق
وكان جليس رسول الله صلی الله عليه وسلم علی الدوام (؟) فكيف
يتكلم بما يهدم شيئا من اركان شريعته ويساوی بين دينه وبين جميع
الاديان الباطلة ويجعل اهل الدارين سواء هذا لايعتقد فی الشيخ الا من
عزل عنه عقله. فاياك يا اخی ان تصدق من يضيف شيئا من العقائد
الزائغة الی الشيخ واحم سمعك وبصرك وقلبك وقد نصحتك والسلام.
وقد رأيت فی عقائد الشيخ الوسطی مانصه: ونعتقد ان اهل الجنة
واهل النار مخلدون فی داريهما لا يخرج احد منهم من داره ابد الآبدين
ودهر الداهرين ...... ومرادنا باهل النار الذين هم اهلها من
الكفار والمشركين والمنافقين والمعطلين لا عصاة الموحدين فانهم
يخرجون من النار بالنصوص .... لان النار كما لا تقبل بطبعها خلود
موحد فيها كذلك لا تقبل بطبعها خروج اهلها منها ابدا لانها خلقت من
من الغضب السرمدی.. وهذا اعتقاد الجماعة الی قيام الساعة» (١).

(١) اليواقيت والجواهر. ج ١ ص ٧ و ج ١ ص ١٣ وج ٢ ص ١١٢-١٧٥.
(٢) اليواقيت والجواهر. ج ٢ ص ١٨٢.

کله‌چکده ابن عربینك طرفدارلری ایله مخالفلری آراسنده «محاکمه» یازلنه‌چق اولدیغندن شعرانی عبارتلرینی عینا کوچررگه لزوم کوردك.

١٢) مناوی. (عبدالرؤوف زین الدین بن علی. ١٠٣١ده وفات) بو ذات، اولیالر طبقه‌لری حقنده یازمش اثرنده: «ابن عربی، علم وآثار سنتنی جامع ایدی، کوب کیمسه‌دن علم تحصیل قیلدی، صوکره زهدلك یولینه کروب سیاحت ایتدی وهر بر کرمش شهرنده کوزل اثرلر قالدردی» دیه‌شدر (١).

١٣) مقری. (احمد بن محمد تلمسانی. ١٠٤١ده وفات). بو کیمسه «ابن عربی، الله تعالانك ظاهر اولان حجتی وباهر اولان آیتیدر، آنك حقنده سویلانمش یمان سوزلرگه قولاق صالنماز، آنك درجه‌سی معلومدر، کوب سوز سویلرگه حاجت کورلماز» دیبور (٢).

١٤) عبدالله بوسنوی. (قونیه شهرنده ١٠٥٤ ده وفات). بو ذات، ابن عربی‌گه فوق العاده مخلصلردن ایدی. «فتوحات»غه بر مقدمه همده آلتنچی بابنه «رسالة فی النشأة الانسانیة» اسمنده بر شرح تألیف ایتدی وابن عربی مسلکینی ایضاح یوللو «رسالهٔ اعیان ثابته» اسمنده بر رساله ترتیب ایتمشدر. «تجلیات عرائس النصوص فی منصات حکم الفصوص» اسمنده اولان فصوص شرحی استانبولده مطبوعدر.

١٥) اسماعیل حقی. (ابن مصطفی استانبولی. ١١٣٧ده وفات). ابن عربی‌گه موافقت یوزندن «وحدت وجود» ایله قائل اولدیغی ایچون استانبولدن نفی ایدلمش ایسه‌ده صوکره عفو قیلنمشدر. «روح البیان» نام تفسیرنده هر مناسبت دوشدیکی ایله ابن عربینی مدافعه ایتدیکی وهر ذکر قیلندیغنده کلمات تعظیمیه علاوه ایتمك عادتندن اولدیغی روایت ایدلنور. ممکن اوله طوروبده مطالعه ایتمادیکم

(١) جلاء العینین. ص ٤٥.
(٢) نفح الطیب. ج ٢ ص ٣٣٦.

Из фондов Российской национальной библиотеки

کتابلرڭ بری «روح البیان» در. شونڭ ایچون فرعون ایمانی وشمول رحمت حقنده ابن عربینی نه یولده مدافعه قیلدیغندن خبرم یوق. محترم محمد شاکر ومحمد ذاکر افندیلرڭ صیفیه‌لرنده قوناقلری اوله‌رق طور دیغمده (١) کونلرڭ برنده اوقور ایچون نرسه بتدیکندن اشکافلرینی آقتاروب الوغ جثه‌لی بر کتاب آلدم. مکرده بو اثر صاحب ترجمه‌نڭ «فرح الروح» نام کتابینڭ برنچی جلدی ایمش. باشده التفاتسز صورتده اوقورغه باشلادم ایسه‌ده، تدریج ایله لذت وراحت حاصل اولدی، عاقبت طوناشدن مطالعه ایدوب چیقدم. بونڭ ایسه: «فرعون مخلد فی النار در، ابن عربی فصوص ــ کتابنده: وکان موسی قرة عین لفرعون ... دیمش ایسه‌ده بو کبی سوزلری مناظره ومباحثه‌گه محمول. زیرا فتوحات ــ ده: فرعوننی مخلد فی النار طائفه‌لردن عد قیلمش و ایکنچی بر اورنده‌ده: هذا معتقدی وغیر هذا قلته علی سبیل البحث والا سنکشاف دیمش» مضمونده بر جمله کوردم (٢).

١٦) عبدالغنی نابلسی (ابن اسماعیل ١١٤٣ ده وفات) بوکیمسه ابن عربی ووحدت وجود حقنده «الرد المتین علی منتقص العارف محیی الدین» هم‌ده «المقصود فی وحدة الوجود» اسملرنده کتابلر تألیف ایتمش و«فصوص»نی مدح ایدوب شعرلر سویلامشدر. ابن عربینی: «بحر المعارف الالهیة وترجمان العلوم الربانیة، الشیخ الاکبر والقطب الافخر» دیه مدح أیلر (٣)

١٧) علی تونتاری. (شیخ علی بن سیف الله (٤)) ٩٤ یاشنده ١٢٩١

(١) قبرخورال شهرندن ٦٠ چاقروم مسافه‌ده اولان پریسکه‌لرنده. بونده ایسه ١٩١١ میلادینڭ ایبولنده ١٥ کون قدر طوروب آندن «ترویسکی» گه کتدم.

(٢) ص ٣٧٣ - ٣٧٤.

(٣) جواهر النصوص. ج ١ ص ٢. ج ٢ ص ٢٤٥.

(٤) ترجمه‌سی مفصل صورتده «آثار»ده یازلدی.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

تاریخنده «تونتار» قریه‌سنده وفات اولدی). بو کیمسه ابن عربینی مدافعه ایدوب یازمش رساله‌سنده (۱): «عصریننگ عالملری ابن عربینك بیوك آدم همده اولیادن ایدیکی‌حقنده اتفاق ایتدیلر» دیبور.

۱۸) عبدالعلی محمد الانصاری. (بن نظام الدین اللکنوی). بو کیمسه ابن عربی خصوصنده: «الشیخ الاکبر خاتم الولایة المحمدیة الشیخ محیی الدین محمد بن العربی» دیه توصیف ایتمشدر (۲). «خلیفه الله فی الارضین» دیه مدح قیلدیغنی‌ده روایت ایدرلر (۳).

***

ابن عربی طرفدارلری بونلرغنه دگل بلکه غایت کوبدر. بز ایسه آنچق نمونه ایچون بعض بر مشهور ذاتلرنی‌غنه ذکر قیلدق.

***

اوچونچی حزب. بو حزب ایسه ابن عربینی اولیادن صانار لکن اثرلرینی اوقومقنی حرام اعتقاد ایدر. بونلرنگ معتبرلری - بزم تفتیشمزگه کوره - امام سیوطیدر.

سیوطی: «تنبیه الغبی بتبرئة ابن العربی» اسمی ایله ابن عربی حقنده یازمش رساله‌سنده: «بوننگ ولیلگی ایله اعتقاد قیلنور اما کتابلری اوقولماز، ابن عربی کندیسی‌ده: - نحن قوم یحرم النظر فی کتبنا - دیبور، اهل تصوف برقدر شیلر حقنده اصطلاحلر ایتمشلردر که بونلرنگ متعارف اولان معنالرینه باشقه معنالر اراده قیلنور. اگرده بر کیمسه، مذکور اصطلاحلرنی مشهور اولان معنالرغه حمل قیلسه آنلرنی اکفار قیلورغه مجبور بولور. بعض مؤلفاتنده امام غزالی، صوفیه‌نگ بو کبی اصطلاحی تعبیرلرینی قرآن شریفده اولان

(۱) اوشبو رساله، علی القاری طعنلرینی مدافعه ایتمك صورتنده‌یازلمشدر. حفیدی فاضل محترم محمد نجیب افندی اوزقلمی ایله یازوب کتبخانه‌مزگه هدیه قیلمش ایدی.

(۲) فواتح الرحموت شرح مسلم الثبوت. ج ۲ ص ۱۲۴.

(۳) نظم الدرر فی سلك شق القمر. ص ٤. چوق تکرارلاوسون یرالاهسی دیمامش.

Из фондов Российской национальной библиотеки

متشابه آیتلرگه تشبیه ایدر» دیمشدر(١).

بعض بر مؤلفلر، بو یرده سیوطیدن منقول سوزلر حقنده: «ابن عربی حقنده سیوطی سوزلری بر بربنه متناقضدر، بو برده آنك اولیاء اللهدن ایدیکنی بیان قیلدیغی حالده ـ التحبیر لعلم التفسیر ـ نام اثرنده: ـ ابن عربی المبتدع الذی ینسب الیه کتاب الفصوص الذی هو کفر کله ـ دیمش و ـ الدرایة شرح النقایة ـ نام اثرنده‌ده: ـ ونعتقد ان طریق ابی القاسم الجنید سید الصوفیة علما وعملا وصحبة طریق مقوم فانه خال من البدع دائر علی التفویض والتسلیم والتبری من النفس بخلاف طریق جماعة من المتصوفة کابن عربی الطائی واضرابه فانها زندقة منافیة للکتاب والسنة ـ دیمشدر» دیورلر.

مقصد

١٢

محاکمه

دوست ودشمنلر، طرفدار ومخالفلردن آلنمش معلوماتدن، کوب آدملر حقیقت تابمقدن عاجز اولورلر بلکه دخی‌ده زیاده تردد وحیرت ایچنده قالورلر. شونك ایچون بو روشده یازلمش ترجمهٔ حالده بر «محاکمه» قویلوب ممکن قدر اورتا بر یولنی کوسترگه طریشمق لازمدر.

ابن عربی کبی بیوك آدمك دوست ودشمنلرندن صادر اولان افکار حقنده «محاکمه» قیلورغه قدرتمزدن کلورمی یوقمی؟ اما وظیفه‌مزنی

(١) جلاء العینین. ص٤٥-٤٦.

ادا ایتمک قصدیله بز بو یرده مطلقا بر «محاکمه» یازاچقمز. بنده، حقلق‌غه اصابت ایتمک ایله دگل بلکه شونک ایچون طریشمق ایله مأموردر. محاکمه‌مز قاصر اولور ایسه، قصورسز محاکمه‌نی کوب بیلوچیلر یازارلر. «محاکمه» یازمق مناسبتی ایله بز شمدی کوکلمزنک ابن عربی‌گه اولان جمیع مناسبتنی وقتلی اوله‌رق کیسدک، آنک لهسی و علیهسی حقنده نفسمزنی تماما تجرید قیلدق

***

ابن عربی‌گه منسوب سوزلرنک الک ضررلی حساب ایدلوب، کوب تشویشلرگه سبب اولانی «وحدت وجود» مسئله‌سی اولسه کرک. لکن ۱۰نچی مقصدده ذکر قیلنمش توجیهلر درست اولور ایسه بونده شایان انکار بر شی یوقدر. بالفرض ابن عربی‌نک مقصدی کلیا باشقه بر معنا اولور ایسه ممکنات ایله واجب آراسنده تمایز وارلغنی، بونلردن اولگیسی مخلوق و معلول اولوب‌ده صوڭغیسی آنلرنک خالقی و علەسی ایدیکنی هم‌ده بتون شرعی حکملرنی اقرار و تصدیق ایتدیکندن ابن عربینک بوندن مرادی شریعت ایله تطبیقی قابل بر شی اولسه کرک. شونک ایچون مذکور سوزندن اتحاد و حلولنی آڭلامازغه تیوشلی. قرآن و سنتنی تعظیمده فانی اولان، پیغمبر و شریعتنی کندینه رهبر ایدن بر ذات، حشر و نشرنی هم‌ده حساب و جزانی انکار ایتمیه‌چکی معلوم.

ابن عربی و آنک مسلکنده اولان کیمسه‌لرنک، ظاهرنده شریعتگه خلاف کورلمش سوزلری اوزلرینه معلوم اولان معنالرنی تعبیر ایچون، اصطلاح قبیلندن استعمال ایدلنور. بوکبی اصطلاحلرنک حقیقتنه ایرشمک -مادام‌که- اصطلاح وضعسندن خبری یوق، بیوک آدم ایچون‌ده ممکن اولماز. اوشبو سببدن بویله ماده‌لر ایله طعن ایتماک مناسب دگل. مع ما فیه مخصوص بر اصطلاح توزومک طوغروسنده قوملر و فردلر اختیارلی

Из фондов Российской Национальной библиотеки

ایسه‌لرده مطلقا دگل بلکه صریح شریعتگه مخالفتنی موهم اولمازلق یاکه فتنه‌گه باعث کورلمازلك ایله مشروطدر. فتنه‌گه باعث اوله‌چقی جهتدن رسول اکرم حتی جزئی شیلردن‌ده امتنی منع ایدر اولمش. «ولا یقولن احدکم للعنب کرم» دیه‌مش سوزی‌ده بوکا مثال اولسه کرك (١).

***

ابن کمال، «وحدت وجود ایله قولنی سلطان، خلقلرغه تکلیف ایدرگه تیوشلی» دیه آیتمش ایسه لامرحبا به ولا اهلا. رسول‌الله تکلیف ایتمامش بر شی ایله دین اسمندن سلطان نیچون جبرلاسون؟ «کلمهٔ توحید، وحدت وجودگه دلالت قیل‌در» دیبولمش سوزده تکلفدن عبارتدر. اگرده بویله اعتقادلر کرکلی اش اولسه‌لر ایدی، بنده‌لرنی ارشاد ایچون یبارلمش اولان حضرت رسول تبلیغ ایتمش اولور ایدی (٢).

قدم عالمگه دلالت ایده‌چك سوزلری‌ده (اگرده وار ایسه) موجب کفر اولماسه کرك. زیرا عالمك مخلوق الله ایدیکی ایله اقرار ایدلدیکندن صوڭ بو طوغروده شرعا واجب اولان بورچ ادا قیلنمش اولور. بوندن زیاده‌سی ایسه دینی بحث اولمقدن آرتق، علمی وفلسفی بحثلر اولوب بونلرغه ایمان وکفر تعلق ایتماز. شویله ایسه‌ده ابن عربینڭ، عالمك زمانا حادث ایدیکنی مشعر سوزلری «الفتوحات»ده کوبدر. مع ما فیه خطا قیلمق انسان اشیدر. بعض مسئله‌لرده خطا ایتمك سببندن انسان شأنینه خلل کلماز. شوڭك ایچون بوکبی بهانه‌لر ایله ابن عربینی اکفار قیلمقدن احتیاط ایدرگه تیوشلی. اسلام نظرنده، اکفار غایت الوغ بر اشدر.

نچه عصرلردنبرو، نچه اثرلرنده یازلوب طورمقده اولان

---

(١) صحیح مسلم. ج ٢ ص ١٩٧.

(٢) جلاء العینین. ص ٤٨.

Из фондов Российской национальной библиотеки

سوزلرینی سکر حالنده سویلانمش اولمقلرینه حمل ایتمك وجهسزدر. بو روشده کوب سویلانمش وکندی زماننده باشلاب بو کونگه قدر درس قیلنوب طورلمش، دفترلر وکاغدلر طولمش سوزلرك سکر حالنده سویلانوب بتمکاری احتمال طوتماز. بو آدملردن تکلیف ساقط دگلدر. بناءً علیه: «ابن عربی ظاهرنده شریعتگه خلاف سوزلرینی سکر حالنده سویلامش اولور» دیه توجیه ایتمك آنچق صبیلر ایچون موافق توجیهلردندر. زیرا بونی بالغلر قبول ایتمازلر، حقلری ده وار (١).

* * *

«الفتوحات المکیه‌ده اولان غریب سوزلر، مخالفلر طرفندن دس ایدلدی، الفصوص کتابنده خلاف شریعت سوزلرده بعض یهودلر طرفندن دس ایدلمش شیلردر» کبی سوزلر مقبول سوزلر اولماسه کرك. غرض دنیاوی ایله بعض برتألیفلرگه احتمال‌که دس قیلوچیلر اولنور. بو عجب بر اش دگل. فقط بوندی حال، مؤلف مسوده‌سی ایله مقابله ایدلدیکندن صوڭ میدان‌غه چیقار و آچیق بیلنور. ابن عربی اثرلرینڭ نسخه‌لری اوزی سلامت وقتنده تارالدی، درس قیلوب اوزی اوقوتدی. بویله اولمش اثرلرده مدسوس ومزور جمله‌لر وارلغن دعوی ایتمکده معنا یوقدر.

اهل اسلام کتابلرینڭ یهودلر طرفندن مدسوس اولمقنی دعوی قیلمق، عموما اسلام اثرلرندن امان کوتارلمکینه سبب اولور. بوکون بری ابن عربی اثرلرنده مدسوس سوزلر وارلغن دعوی ایدر اولسه یارین ایکنچی بری غزالی کتابلرنده اولان بعض جمله‌لرڭ مدسوس ایدیکی ایله شبهه صالور. اگرده مسلمانلرڭ کتابلرنده مدسوس جمله‌لر تشهیر ایدلمکی جائز اولسه بو وقتده اوشبو: «ابن عربی کتابنده اولان بعض سوزلر مدسوسدر» مضموننده اولان جمله‌نڭ کندیسی،

(١) جلاء العینین.

Из фондов Российской национальной библиотеки

اسلام اثرلرندن امنیت کوتارلسون ایچون بعض یهودلر طرفندن دس ایدلمادیکی نه ایله اثبات ایدلنور؟

شایان تعجبدرکه ابن عربینك اوزی درس ایدوب اوقونمش کتابلرنده اولان بعض جمله‌لرنی تزویرگه نسبت ویرمش آدملر، یازو وقلم ایله اشی اولمامش معری کتابلرنده اولان سوزلرك هیچ برینك مدسوس اولمق احتمالنی تجویز ایتمامشلر حتی کتابلرنده نام ونشانی یوق شیلرنی آڭا نسبت ویروب طعن قیلمشلردر.

***

ابن عربی تألیفلری حقنده اولان طعنلر وبونلرغه اولان مدافعه‌لر حتی کندی عصرینه یاقین بر زماندن اعتبارا باشلاندیغی حالده، اوشبو «مدسوس» لك ایله مدافعه ایتمك یولی، عصری پك صوك اولان شعرانی طرفندن تشهیر وتکرار ایدلمشدر. شعرانینك اوشبو دعواسینه اهمیت ویرلماسه دخی گوزل اولور. زیرا شعرانی دیدیکنچه، خلاف سوزلر مدسوس اولسه ایدی، ابن عربی بونی کندیسی اوز عصرنده اعلان قیلمش اولور ایدی. حالبوکه شعرانی ابن عربیدن: «ولقد ونع لنا وللعارفین امور ومحن بواسطة اظهارنا المعارف والاسرار وشهدوا فینا بالزندقة وآذونا الاذی وصرنا کرسول کذبه قومه وما آمن معه الا قلیل واعدی عدولنا المقلدون لافکارهم» دیمش سوزینی نقل ایدر(١). زندقه‌گه نسبت ویررگه سبب اولان سوزلری، طبیعی قرآن وحدیثلرگه موافق اولان سوزلری اولماسه کرك.

«الفتوحات»ده فرعون ایمانی حقنده اولان سوزلرك مدسوسلگینه دلیل اوله‌رق شعرانی، ٦٢ نچی ٣٦٤ نچی بابلرده اولان عبارتلرنی کتورر وبونك ایله ابن عربی، فرعون حقنده جمهور مذهبنده اوله‌چغنی اشعار ایلر. ٦٢نچی بابده فرعوننی منگو تموغلق طائفه‌لردن

(١) الیواقیت والجواهر. ج ١ ص ١٣ و ج ٢ ص ١١٢.

صانامقی درست ، اما ٣٤٦نچی بابده شعرانی نقل ایتمش سوز تابلمادی، شونك ایچون فرعون نجاتی حقنده اولان سوزلرك ابن عربی‌گه افترا ایدیکینه بونی سند قیلمق مشکلدر. اگرده شعرانی نقل ایتمش عبارت درست ایسه اول وقت ، نجات حقنده اولان سوزلرك افترا ایدیکی دگل بلکه شول مسئله حقنده ابن عربینك تناقض و اضطرابده قالدیغی ثابت اولور. الفتوحاتده تناقضلر وارلغنی شعرانی کندیسی‌ده اعتراف ایتمشدر (١). بوندن ایسه مذکور کتابك املاءالهی ایله یازامادیغی‌ده معلوم اولور. زیرا املاء الهی ایله یازلمش شیلرك تناقض واضطرابدن یراق اولمقی لازم. کفری ایله اولان سوزلر ندن ، ایمان ایله اولمش سوزلرك مزورلگینی دعوی قیلمق جائز اولسه بونك عکسینی دعوی قیلمق‌ده جائز اولور. بونسی ایسه اولگیسینه نظرا برقدر ینگلدرده. زیرا کفرینه دلالت ایدن سوز یالگز برگنه وشعرانی دیدیکینه کوره ایکی گنه اورنده اولدیغی حالده ایمانی حقنده اولان سوز «الفتوحات»ده حسابسز اورنده مذکور وبعضیلری حتی تزویرنی قابل دگل روشلرده‌در.

اسماعیل حقینك : «فرعوننی بن تموغده مؤبد دیه اعتقاد ایدرم، شوندن باشقه سوزلرم آنچق بحث یوللوغنه سویلانمشدر» دیه «الفتوحات» دن نقل ایتمش سوزینی ، بو رساله‌نك اوشبو بیتلری باصلدیغی ساعت‌گه قدر بز «الفتوحات» ده اوچراته آلمادق . بو سوز اسماعیل حقینك اوز کیسه‌سندن‌گنه چیقمش اولماسه یاخشی ایدی .

***

ابن عربی ، شمول رحمت مسئله‌سینی کفارك تموغدن چیقمقلری ایله دگل بلکه شونده اولدقلری حالده نعمت وراحت کورمکلری ایله تصویر ایدر. شونك ایچون شعرانینك : «ابن عربی تموغ اهللرینك کونلرك برنده چیقاچقلری ایله قائل ایدی دیانلر، افترا ایته‌لر» دیه

(١) الیواقیت والجواهر. ج ، ص ٧٨ .

آند ایدوی وجهسزدر. درست، فتوحاتده کفارنڭ کونلرنڭ برنده جهنمدن چیقاچقلری یازلمش اورنلر وار، لکن بونلرنی ابن عربی اوز سوزی اولمق اوزره دگل بلکه باشقه‌لردن حکایت ایدوب یازمشدر. بونڭ ایسه بحثکه تعلقی یوق.

شمول رحمت حقنده ابن عربینڭ: «تموغ اهللری تموغ عذابلرندن لذت آلورغه باشلارلر، بالفرض بونلر تموغدن چیقارلاچق اولسه‌لر جزع وفزع ایدوب کیرو اولگی اورنلرینه قایتارلمقنی رجا ایدرلر» دیمش سوزینی‌ده شعرانی، مدسوس دیه دعوی ایدر و بوکا سند ایدرك شمس‌الدین شریف مدنی نام کیمسه سوزینی ایراد قیلور. بوندن صوڭ: «ابن عربی اهل طریقت اجماعسی ایله بیوك عارفلردن و دائمی صورتده رسول اکرم ایله جلیسلردن ایدی (؟) ایمدی بو درجه‌ده اولان آدم، شریعت رکنلرینی بوزاچق سوزنی نیچوك سویلار و اوزینڭ دیننی باطل دینلر ایله بر مرتبه‌گه نیچوك قویار؟ ایکی دار اهلینی نیچوك بر حکمده صانار؟ ابن عربی حقنده بویله سوز سویلاوچیلر عقللرندن یازمش اولورلر» دیه اوزینڭ فکرینی عرض ایدر.

شعرانی، بر مرتبه ابن عربینی کبار عارفیندن و رسول اکرم حضرتلرینڭ دائمی جلیسلرندن ایدوب قویدیغندن صوڭ بویله روشده توجیه و تبرئه‌لر، تزکیه و تنزیهلر قیلورغه، مجبوردر. فقط شعرانی بو عملنده حقلیمیدر؟ ایشته مسئله بونده! دعوانی اصل و دلیلنی فرع ایتمك جائز ایسه شبهه یوق شعرانی حقلی اولور، یوق ایسه یوق!

شعرانی اوشبو اورنده «مدسوس» دیه دعوی قیلدیغی سوز، قونیه‌ده اولان اصل نسخه‌گه مقابله ایدلمش نسخه‌دن طبع ایدلدیکی اعلان قیلنمش «الفتوحات»ده مع زیادة وار. حاجت کیمسه‌لر ۲نچی جلد ۶٤۸نچی بیتگه (۲۸۹نچی بابڭ آخرینده) مراجعت قیلورلر.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

شمول رحمت ، «فتوحات»ده شول درجه‌ده کوب وشول مرتبه‌ده مختلف طرزلرده بحث ایدلمشدرکه آنڭ مدسوس اولنه‌چغنی دعوی ایدرگه حتی یولده یوق . بر ینڭ کتابنه بو روشده دس ایدلمك عادتا امکان خارجنده‌در.

نهایت درجه‌ده فساد اخلاق شایع اولان بر زمانده یاشامش وکندی کتابلرینه افترالر، تزویرلر ایدلنوب طوردیغنی کوزی ایله کورمش شعرانی، ابن عربی اثرلری حقنده بویله فکر ایتمکنده معذوردر.

***

شارع طرفندن خبر اولمادیغنده، مخصوص بر آدم حقنده ولیلك ایله شهادت ویرمك اصلا وقطعا جائز دگل. «الله ولی الذین آمنوا» عبارت شریفه‌سینڭ «الله ولی زید»گه دلالتی یوقدر. بر کیمسه‌نڭ بو کونکی حالی‌ده خاتمه‌سینه دلیل اوله بیلماز. «اذا سبقت العبد من الله الشقاوة فاذکارها کلها اوزار و اذا سبقت العبد من الله السعادة ففغلاتها کلها اذکار». شونڭ ایچون: «ابن عربینڭ ولیلگی ایله اعتقاد قیلنور» دیبولمش سوز، باشلری عرشلرگه ایرشمش کیمسه‌لردن صادر اولسه‌ده التفات ایدلمازگه تیوشلی. «ابن عربی، رسول الله ایله دائم مجالسه ایدر ایدی» دیبولمش سوز بزم کبیلرڭ عقللری ادراك ایتمیه‌چك اسراردندر. بزم فهممزگه کوره بیش آلتی قرن صوڭ کلمش بر آدمڭ رسول الله ایله جلیس اولمقی صورت طوتماز. مگرده تصوف، حقایق اشیانی انکار قیلمقدن عبارت اولسه بر نزاعده یوق.

***

فصوص کتابی اگرده بو مرتبه‌ده اهمیتلی بر شی اولسه رسول اکرم نیچون کندیسی بونی امت اوزرینه تبلیغ ایتمامش و نیچون اوزندن آلتیوز ییللر صوڭ کله‌چك ابن عربینی کوتوب طورمشدر. ایشته بوکا عقللر ایرشماز. ابن عربی اثرلرینی قرآن و سنتلرده

Из фондов Российской Национальной библиотеки

اولان متشابهلرگه قیاس ایتمك جائز دگل، خالق سوزی ایله مخلوق سوزی بر میزان ایله اولچانمز بونلر آراسنده قیاس یورماز.

عقلی و نقلی دلیللرگه خلاف اولان کشفلرنك حکملری یوقدر. ابن عربی کندیسی‌ده بتون سوزینی کشف‌گه بنا قیلوب سویلادیکنی دعوی ایتماز. بلکه پك کوب فکرلری معقول ومقبول دلیللرگه مبنی اولوب آنچق نص و یاکه باشقه بر حجت اولنمادیغی اورنلرده‌غنه کشف‌که استناد ایدوب سویلادیکنی: «فان هذا و ان لم یثبت من طریق النقل لکنه صحیح من طریق الکشف» کبی سوزلر ایله اشعار ایلر. هر حالده ظاهری وشرعی دلیللر خلافنه ابن عربی کشف ایله استدلال قیلماز. اوشبونك ایچون بعض بر کشف‌که بنا ایدوب سویلامش سوزلرینی بهانه قیلوب عمومیت اوزرنده: «ابن عربی، کشف‌که بنا قیلوب سویلادیکندن آنك سوزینه اعتبار یوقدر» کبی جزافی دعوی قیلمق مناسب دگل. ابن عربینك التفاتسز قالورغه لائق سوزلری یالکز، کشف‌که بنا قیلمشلری اولوب، عقلی ونقلی دلیللرگه بنا قیلمشلری دگل. بونی هر وقت خاطرده طوتارغه تیوشلی.

***

شیخ الاسلام ابو السعود زماننده ابن عربی اثرلرینی استعمال ایتمکدن تورکیا سلطانی نهی ایتمش اولسه بونی شرعی حجت‌که بنا ایدوب دگل بلکه سیاسی مقصد ایچون منع ایتمش اولسه کرك. بویله شیلرده علت بتدیکی ایله حکم‌ده منتهی اولمق لازم کلور. واقعا بو حکم، تورکیاده پك آز بر مدت دوام ایتمشدر. ابو السعود وفاتندن صوك (بونك وفاتی ۹۸۲ده) تورکیا سلطانی مراد بن سلیم، «نوعی» دیه معروف اولان بر کیمسه‌دن «فصوص الحکم» که تورکچه اوله‌رق بر شرح یازدرمشدر (۱). عبدالله البوسنوی نام کیمسه‌ده ایکنچی بر

(۱) نوعی افندی ۱۰۰۷ تأریخنده وفات اولدی.

تورکیچه شرح یازمش ایدی. بونلردن صوڭ تورکیه عالملری «فصوص» غه متعدد شرحلر یازدیلر وتکرار اولەرق ترجمەلر قیلدیلر. اوشبو اثرلردن کوبلری تورکیاده حتی استبداد زمانلرنده حکومت اذنی ایله طبع اولندی. ایمدی سلطان منعسی نه یرده قالمشدر؟

اسلام شریعتنده، شارعدن باشقەلرڭ سوزلرینی «متشابه» كه حمل ایتمك جائز اولمادیغی کبی هر کیمڭ سوزی ظاهرینه محمول اولوب شوڭا کوره حکم بورتولور، بوندن اهل تصوف مستثنی اولماسه کرك. اگرده بویله اوله ایدی، کندینه اسناد ایدلمش قباحتلرڭ هر برینی انکار ایدوب طورمقده اولان «حلاج» نی اولدرمازلر ایدی. شونڭ ایچون ابن عربی سوزلری‌ده ظاهرینه محمول اولورغه تیوشلی.

***

«سینوبی» نام کیمسەنڭ شخصی حقنده معلوماتمز یوق. «حیات القلوب» نام اثرینی‌ده طوغریدن طوغری اوزمز کورمادك. نقل ایتمش عبارتمز ایسه ۱۲۹۴نچی ییل ۱۳نچی شهر ربیع الآخر تاریخلی اولان معارف نظارتی رخصتی ایله استانبولده باصلمش بر مجموعەدن آلندی

***

ابن حجر المکی، ابن عربی گه اولان اخلاصنده سلفلرینڭ بری تفتازانی ایدیکنی بیان ایدر. لکن بو شی تدقیقغه احتیاجلی. ابن حجر، اورام خبرلرینه انابت ایدوب ابن تیمیەنی اضلال قیلدیغی قبیلندن بونده تفتازانی‌غه نسبت ویرمش سوزی‌ده جزاف اولماسون! درست بونی باشقه برینه حواله ایدر، لکن بوندی مطلبلرده یالگز حواله کفایت قیلماز. کوز اوگمزده تفتازانی طرفندن وجودیەلرگه همده ابن عربی گه قارشو یازلمش بر رساله طورر.

فکرمزگه کوره ابن حجر روایتی طوغری دگلدر. اوشبو سبب ایچون: ابن المقرئ ۷۶۵ده دنیاغه کلوب «یمن» قطعەسنده طوردی

وشونده شهرت چیقاردی ایسه‌ده تفتازانی وفات ایتدیکنده آنچق ۲۷ یاشنده ایدی. «سمرقند» شهرنده ۷۰ یاشلك واوز عصرینه کوره شهرت صاحبی بر عالمك «یمن» قطعه‌سنده وهنوز طلب دورنده اولان بر یاش آدم‌گه جواب و یروب شغللنمکی مستبعد کورلور. بو سوز ایسه ۲۷ یاشنده اولان بر آدمك وجودیه وابن عربی مذهبلرینی رد ایدوب کتاب تألیف ایتدیکی تقدیرنده‌در. حالبوکه ابن عربی مسئله‌سی «یمن» ده ۷۹۶ سنه‌سی رمضانندن صوڭ غلولنمش، ابن المقری‌ده بو حقده اولان اثرلرینی ظن اولندیغینه کوره بوندن صوڭ یازمشدر.

***

علی القاری: «سوزلری فتنه‌گه سبب اولدی» دیه ابن عربی گه دینی طعن اوستنه برده اجتماعی طعن ایتمش. بو کیمسه، اوشبو فکرنده احتمال حقلیدر. لکن بویله حاللردن کندیسی ده سلامت اولمامشدر. رسول اکرم حضرتلرینڭ آتا وآنالرینڭ عقیده‌لرینه مداخله ایدرگه، آنلرڭ ایمان وکفرلرندن بحث ایدوب رساله‌لر نوزورگه نه لزوم وار ایدی؟ بونلر حقنده برروقت سؤال اولنه‌چقمی یاکه آنلرنی بیلمادیکنده ایمان درست اولمیه‌چقمی ایدی؟

***

ابن عربی نیچون رخصتلر ایله عمل ایتمك حقنده نصیحتلر ویرر ونیچون خلقلارغه ایرکن یوللر کوسترر؟ حالبوکه بونڭ معاصرلری وخلفلاری، کوز آچوب کوز یومو وکرپکلرنی سلکتوگه قدر اشلرگه دین فاتشدروب، انسانلرنی بر حیرت ایچنده قالدرمشلردر.

ابن عربینڭ بو اشی اهل دنیاغه مدارا ایتمك ویاکه عزیمتلرده اولان فضیلتلردن بی خبر اولمق سببندن دگل. بلکه اسلام واهل اسلام اوزرینه خیر خواهلغندن بویله قیلمشدر.

معلومدرکه دنیا یوزنده بعض بر فردلر وبعض بر عائله‌لر

مسعود یاشار اولسه‌لر، بوزلر ایله فردلر وعائله‌لرنڭ رنج وزحمتلری سایه‌سنده یاشارلر. دین، هم آخرت هم دنیا ایچون کرکلی بر شی اولدیغندن بونڭ نسبتی فلاکت اهللری ایله مسعودلر ایچون برابردر. مسعود آدملرنڭ فرض واجبلر، فضیلت وعزیمتلرنی قیلورغه حتی بونڭ اوستنده‌ده بعض بر شیلر ایله شغللنورگه فرصتلری اولور ایسه‌ده مشقت اهللری ایچون ممکن شی آنچق رخصتلر، واجب وفرضلردر. بونلر اگرده کوچلانوب عزیمتلرنی ادا قیلور اولسه لر، طاقتلری ایرشمادیکندن بر وقتلر حتی فرضلرینی‌ده قیلمازغه مجبور اولورلر. بوحال هم طبیعی هم ده تجربه ایله ثابت برشیدر. ایشته ابن عربی، طبیعی حاللرنی اوزگرتمك واجتماعی معیشتلرنی یوللرندن کوچرمك ممکن اولمادیغنی ملاحظه ایتدیکندن، فرض اشلرگه قصور کلماسون وممکن قدر بنگل اولسون ایچون رخصت یوللرینی کوستور. بویله حال عموم گه کوره سویلانمشدر. بوقسه قدرتی ایرشه‌چك وذمه‌گه لازم اولانلرینه ضرر ویرمیه‌چك آدملر ایچون ابن عربی‌ده فضیلتلرنی رعایت ایتمك حقنده توصیه ایدر.

***

ابن عربی، فرعون نجاتی حقنده اولان سوزلرینی اوزینڭ اجتهادینه بنا ایدوب سویلامش اولسه کرك. خطا ایتمش ایسه شاید الله تعالی عفو قیلور. «الفصوص»ده اولان: «فقبضه طاهرا مطهرا لیس فیه شیء من الخبث لانه قبضه عند ایمانه قبل ان یکتسب شیئا من الآثام والاسلام یجب ما قبله» وبوندن بر قدر صوڭ: «هذا هو الظاهر الذی ورد به القرآن ثم انا نقول بعد ذلك و الامر فیه الی الله لما استقر فی نفوس عامة الخلق من شقائه وما لهم نص فی ذلك یستندون الیه» دیمش سوزلرندن فرعون حقنده ابن عربینڭ: بری نص‌غه مستند دگل عامه نظری وایکنچیسی‌ده نص‌غه مستند اولان خاصه نظری اسه‌نده

Из фондов Российской национальной библиотеки

ایکی تورلی نظری اولدیغی، اولگیسینه کوره فرعون اشقیادان وکندی مختاری اولان صوڭ نظرغه کوره سعدادن اولەچغی آڭلاشلور. اوشبوڭا کوره ابن عربی «الفتوحات»نڭ ٦٢نچی بابنده مخلد فی النار اولان کافرلرگه فرعون ایله مثال کتورمش اولسه وشعرانی دعواسینه کوره ٣٦٤ نچی بابده فرعون ایمانندن فائده اولمادی، دیمش اولسه بو سوزلرنی اولگی وکندی قاشنده غیر مقبول اولان عامه نظرینه بنا ایدوب سویلامش اولەچغی اوز اوزندن ظاهردر. «فصوص»نڭ اوشبو یرلرین شرحده عبدالغنی النابلسی‌نڭ: «والحاصل ان المؤیدات من النصوص لایمان فرعون کثیرة و قول المصنف قدس الله سره هنا — و الامر فیه الی الله — لا یدل علی انه غیر قاطع فی حقه بشیء و انه متوقف فی شأنه باعتبار ما بعده من قوله — لما استقر فی نفوس عامة الخلق من شقائه — یعنی انا نقول بتفویض امر فرعون الی الله تعالی لاجل الذی استقر فی النفوس من شقائه لا باعتبار ما عندنا من ذلک فان مسئلة ایمان فرعون لا شبهة فیها عند احد من اهل الکشف و البصیرة ..... ولکن هم فی تقریر العلم لاهل الظاهر مع ما تفیده الادلة اللفظیة و النصوص الکلامیة» دیه ابن عربی آغزندن سویلامش سوزلری برم اوشبو فکرمزنی مؤیددر.

فرعون نجاتی حقنده ابن عربی متفرد دگل؛ بلکه کبار علمادن قاضی ابوبکر الباقلانی وغیرلر هم بونڭ ایله قائل ایدی دیبورلر. مع ما فیه سوء فهم و یا که قصر فهم سببندن افکار عامەنڭ تشویش-لنووینه باعث اولەچق بو کبی شیلرنی کوب سویلرگه حاجت یوق ایدی. وحدت وجود، عالم مثال، اعیان ثابته بحثلری‌ده فلسفی شیلر اولوب دین‌گه تعلقلری کورلمادیکندن دینی اثرلرده بونلر ایله کوب شغللنورگه ضرورت کورلماز. چونکه بونلرغه بر حکم ناجز تعلق ایتمامش وشارع طرفندن‌ده خصوصی بونلر حقنده تکلیف وارد اولمامش.

Из фондов Российской национальной библиотеки

ابن عربی کندیسی ده ابن عباس حضرتلرندن : «اگرده ـ الله الذی خلق سبع سموات و من الارض مثلهن یتنزل الامر بینهن ـ آیت کریمه‌سینک تفسیرینی ذکر ایتسه‌م ایدی، بنی رجم قیلور و کافر دیه حکم ایدر ایدکز!» مضموننده سوز کوچرر. دیمك بعض شیلرنی ستر ایتمك مقتضای حکمت ایمش. ومع ذلك ابن عربی جدال وسوء ظنلرغه سبب اولاچق کوب شیلردن کتابلرنده بحث ایتمشدر. فقط مناسبتسز واهمیتسز مسئله‌لرنی اورتاغه قویوب ده شونك حقنده جان آلوب جان ویرر درجه‌سنده دعوالاشمق، اسلام دنیاسینه ایسکی زمانلردن میراث اولوب قالمش بر عادتدر. شونك ایچون بو طوغروده بر ابن عربی‌گنه مسئول اولماز.

***

«الفتوحات»ده «مهدی»نی حسابسز اورنده ذکر ایتمش ایسه‌ده عقیده‌سینی بیان ایتمش اورنده بوکا اشارت کورلمادی ظاهر ابن عربینك مهدی حقنده اولان فکرلری دلیل شرعی‌گه دگل بلکه اوزینك ذوقینه مبنیدر. عقیده ایچون قاطع دلیل لازم اولدیغندن بو مسئله‌نی بویله توجیه قیلورغه ضرورت وار. زیرا مهدی خروجی حقنده دلالتی قطعی اولان آیت وارلغی بیلنماز.

حدیثلر ایله ـ مادام‌که تواتر طریقی ایله منقول دگل ـ دلالتلری قطعی اولدیغی تقدیرده‌ده اعتقادات ثابت اولماز(١). اسلام تاریخلرینی تفتیش ایدوچیلر: «مهدی خروجی ایله خبرلر، بنوامیه ضررینه بر

(١) مهدی عقیده‌سی اسلاملر اوزرینه ایکنچی قرن هجریده ایرانلولر طرفندن ادخال ایدلدیکنی روایت ایدنلر وار. گویا ایرانده‌گی ایسکی مذهبنك مؤسسی اولان زرداشت، حیات ابدیه سلطنتی تأسیس ایده‌چك بر کیمسه‌نك کندی نسلندن ظهور ایده‌چکنی خبر ویرمش وحضرت حسین ساسانیلرك صوك حکمدارلرینك قزی شهربانونی نکاح ایدوب اولادی اولدیغندن ایرانلولر زردشت خبرینی شوکا حمل ایتمشلر ایمش.

Из фондов Российской национальной библиотеки

حزب تشکیل ایتمك مرادینه مبنی شایع اولمش ایدی، بنوامیه نڭ جبرندن ظلمندن بیزار اولان مسلمانلر اوشبو مهدی خروجینی امید ایدوب بر طرفدن اورلو بنی تسلیه قیلورلر و ایکنچی طرفدن بر جمعیت سریه اویوشدررلر ایدی، اوشبونڭ ایچون مهدی حدیثلرینڭ طریقلری شیعه لرگه منتهیدر، مهدی خروج ایتمکنی ده ایکنچی و اوچونچی عصرلرده کوتارلر ایدی لکن بویله بر اش واقع اولمادی، مهدی دیه معروف بر آدم ظهور ایده چکی ایله اعتقاد قیلمق واجب دگلدر، ظهور ایدوی و ایتمازسزلگی هر ایکیسی ممکن، شونڭ ایچون بونی انکار ایدوچیلرگه طعن ایدرگه اورن یوق. مهدی ایله اعتقاد ایتمك سببندن مسلمانلرغه کلمش فلاکتڭ غایه سی ونهایه سی یوقدر، بو یولده آقمش اسلام قانی بیلغه لر اولوب آغارغه کفایت ایدرلك» دییورلر.

ابن عربی کبی اسلام اکابرینڭ بو کبی خبرلر وحدیثلرنی انتقاد ایدوب اعتقادات وعملیات بابلرینی، اخبار وتاریخ قسملرینی تنقیح وتصفیه ایده چك، دین اسلام اوزرینه یابشدرلمش اوهام و خرافاتلرنی تمییز قیله چق یرده بالعکس شونڭ کبی شیلرگه نصرت وبروب طورمقلری اسلام اوستنه هر وقت وهر یرده مصیبتلر نزولینه قوتلی باعث اولمشدر. نادانلر، شهرتسز وحرمتسز آدملر، اسلام دیننه نه قدر تعدی اینسه لرده ضررلری آز اولور. اسلام اوستنه کلمش الوغ ضررلر ایسه بیوك عالملرڭ پك جزئی اولان مسامحه لری سببندن میدانغه کلمکده در.(١)

---

(١) بو کوبه قدر ظهور ایتمش مهدیلرڭ اڭ صوڭلری میرزا غلام احمد قادیانی اولسه کرك. بر دعوت نامه سی شمدی کوز اوڭمزده در.

«وقت» غزته سی قطعه سنده بر کاغدڭ هر ایکی طرفینه تاش باصمه ایله طبع اولنمش بو دعوت نامه، بسم الله، حمد وصلوات صوڭنده: «الامام المهدی» دیه سوز باشی قویلوب: «کتبت هذا بماء الدموع ونار الفؤاد وودعته بدموع جاریة من

Из фондов Российской Национальной библиотеки

دنیا یوزندن مذهبلر کوتارلوب خالص اسلام شریعتی حکم سورر ایچون بر فردك «مهدی» اسمی ایله خروجنه توقف ایتماز، بلکه بونك ایچون خلق آراسنده حقیقی علم نشر ایدلمك، شریعت و دین اسلامنی هر تورلی بدعتلردن تصفیه قیلمق، فکر وعقل آرتمق ضرور. انشاءالله بو حاللر ایله اسلام دنیاسی کله‌چك عصرلرده مشرف اولور، دین واخلاق بابنده سلف عصری قایتوب مسلمانلر آراسنده قارنداشلك حکم سورر، اعتقادات ومذهب طوغروسنده آرالرندن مخالفت کوتارلوب فخر کائنات افندمز طریقی احیا قیلنور، قرآن و سنتدن باشقه مذهب اسمی قالماز. «لیظهره علی الدین کله» مصداقنچه، اسلام دینینك بتون دینلرگه نظرا اجتماعی، اخلاقی، عمرانی، اعتقادی و عملی جهتلردن فائق ایدیکی ایشته شول وقتده معلوم اولور، انشاء الله. مهدی حقنده ابن خلدون تاریخنده هم بحثلر وار، مراجعت اولنه‌در (١)

شریعت یا که عقل طرفندن برهان قائم اولمادیغنده، قرنلر ودهرلر ایله مقدم کلمش بر کیمسه‌نك دنیا یوزنده تریك اوله‌رق یورمکینی تجویز ایتمك نهایت درجه‌ده غریب اولدیغی حالده بر چوق اسلام عالملری بونی التزام و تحمل ایتمشلر. بونلر جمله‌سندن بری ابن عربی اولسه کرك. بو کیمسه خضر ایله اولان مسامره ومحاوره‌لرینی، صحبت ومکالمه‌لرینی حسابسز دیه‌چك درجه‌ده کوب حکایت قیلور (٢)

الحسرات وعیون غریقة فی سیل العبرات. یا علماء الاسلام وفقهاء ملة خیر الانام قد ظهر امام آخر الزمان فی زمن من الدین کالعریان وعلی صدر الاسلام کالسنان وعلماء الوقت کرجل رجلاه تتخاذلان . . . . . . »یه مقصودینه کرشمشدر.

(١) احادیث المهدی کلها ضعیفة لیس فیها مایعتمد علیه ولایغتر بمن جمعها فی مؤلفات. اسنی المطالب. ص ٢٧٢. آلوسی جنابلرینك «وانکار مجیء المهدی اشبه شیء بانکار المتواترات» دیمش سوزی (غرائب الاغتراب ص ١١٣) غلو ومبالغه هم‌ده هفوات الامجاد قبیلندن اولسه کرك.

(٢) بعض کیمسه‌لر فکرینه کوره خضرك حیاتی حقنده اولان عقیده، مهدی

Из фондов Российской Национальной библиотеки

قطب، غوث، اوتاد وابدال، نجبا ونقبا هم امام خصوصلرنده اولان سوزلرینی ابن عربی درست خبرلرگه وشرعی دلیللرگه بنا ایدوب سویلامش ایسه قبول ایدرگه تیوشلی. زیرا بونی عقل وحس محال کورماز. لکن «الفتوحات»دن آکلاشلدیغینه کوره مذکور فرضیه‌لرنی حجت شرعیه‌لرگه دگل بلکه ابن سبنانك: «وجل جناب الحق ان یکون شرعة لکل وارد اویطلع علیه الواحد بعد الواحد» دیمش سوزینه بنا ایامشدر. درست، بر سوزك فلاسفه ویاکه حکما طرفندن سویلانمش قولدیغندن آنك باطل اولمقی لازم کلماز. ابن عربی کندیسی «الفتوحات»ده: «ایاك ان تبادر الی انکار کل مسئلة قالها فیلسوف اومعتزلی اذالفیلسوف لیس کل علمه باطلا فعسی ان تکون تلك المسئلة فیما عنده من الحق» دیور. لکن ابن سینانك مذکور دعواسی دلیلگه مبنی دگل بلکه خطابی وشعری بر سوزدر (١) شونك ایچون بونی اساسا قبول ایتمامش کیمسه‌لر حقنده شریعت اسلامیه طرفندن حرج اولماسه کرك. قطب، غوث، خضر وشیعه‌لرك مهدیلری حقنده ولی الله الدهلوی: «فالسنی مادام علی شرطه من اعتقاد ماثبت بالکتاب والسنة والاجماع والسکوت عما لایثبت بها لایعتقد ذلك ومن اثبت ذلك من الصوفیة فانه لم یثبت عن کتاب ولاعن سنة اللهم الاالکشف ولیس من ادلةالشرع» دیمشدر (٢).

ابن تیمیه: «حدیث فیه ذکر الابدال والاقطاب والاغواث وعدد الاولیاء وامثال ذلك مما یعلم اهل العلم بالحدیث انه کذب» دیمشدر (٣).

منتظر عقیده‌سینك درستلگینی اثبات قیلورغه مقدمه اولسون ایچون شیعه‌لر طرفندن احداث ایدلمش؛ وتصوفه منسوب صوك آدملرمرحبا! دیه بونی قبول ایتمشلردر.

(١) تاریخ ابن خلدون. ج ١ ص ٢٣٠.

(٢) جلاءالعینین. ص ٦٤. مذکور عنوانلر آراسندن یالکز «ابدال» کلمه‌سی ابوداودك بر حدیثنده ذکر ایدلوب شوندن باشقه «کتب ستة» ده مذکور دگل، ابوداود حدیثنده اولان جمله‌ده راوی زیاده‌سندن اولمقی احتمال، دییورلر.

(٣) منهاج السنة. ج ٤ ص ١١٥.

Изфондов Российской национальной библиотеки

حكومتلر، مملكتلرنی اداره ایتمك طوغروسنده وزیرلر، والیلر هم ده هر تورلی الوغ و کچوك امیر و مأمورلر نصب ایدرگه و هر برینی مخصوص خدمتلر ایچون تعیین قیلورغه محتاج اولسه‌لرده اوشبو عالمنی ایجاد و اداره ایتمکده و: «ماخلقکم ولا بعثکم الا کنفس واحدة» دیه خبرلر ویرلمش لاشی مخلوقلرغه فیض ویرمك ونظر قیلمق ایچون، درجه‌لری بر برندن یوقارو اولان قطبلر، غوثلر و وتد وبدللر نصب ایدلورگه احتیاج اوله‌چغینك سبب و سرلری آنچق ابن عربی وعموما اهل تصوف غه‌غنه معلوم اولسه کرك. (١)

بو طوغروده ابن خلدون طرفندن ویرلمش معلوماتك خلاصه‌سی بوندن عبارتدر: «شیعه‌لر حضرت علینك امامتنی وباشقه صحابه‌لردن افضل ایدیکنی حتی اسماعیلیلر حلول واتحاد هم‌ده تناسخ قاعده‌لرینه بنا ایدرك معاذالله الوهیتنی دعوی ایتدیلر. کله‌چك زمانده مهدی عنوانی ایله بر فاطمی چیقوب خلافت امرینی ضبط ایده‌چك دیه تشهیر قیلدیلر. سلفلرینك وظیفه‌لری مجاهده وتصفیهٔ اخلاقدن عبارت اولان صوڭ متصوفه‌لردن کوبلر، شیعه‌لرگه موافقت یوزندن حلول هم ده وحدت وجود ایله قائل اولدیلر، قطب وابدال مسئله‌لرنی میدان غه چیقاردیلر. خرقه کیدرمکنی حضرت علی‌گه نسبت ویرمکلری‌ده شیعه‌لرگه مدارا ایچون ایدی. یوقسه طریقت، حضرت علی‌گه خاص بر شی دگل، اصحاب کرامك هر بری رشد وهدایتده ایدیلر. شیعه‌لر ایله متصوفه‌لرك کتابلری مهدی خبری ایله طولدی، واهی روایتلر حتی‌که منجملر خبرلری‌ده بو طوغروده اش‌که یارادی. متصوفه‌لر ایله شیعه‌لرك فکرلری، عقیده‌لری آیرولوب آلنمازلق درجه‌ده بر برینه قاتشوب کتدیلر».

(١) روایات احادیث الابدال وطرقها ضعیفة واحادیث الاقطاب والاغوث والنقباء والنجباء والاوتاد لم یصح منها شیء. اسنی المطالب. ص ٧٥ - ٢٧٢.

Из фондов Российской национальной библиотеки

⁂

ایلك زمانلرده فقیهلر و هر وقت آنلر طرفنده اولان حکومت آدملری صوفیون علیهنه حرکت ایدرلر حتی آنلری کوب وقت آز بهانه‌لر ایله اکفار قیلورلر ایدی. اوشبو وقتلرده صوفیون بر طرفدن شیعه‌لر ایله اتفاق توزورگه وایکنچی طرفدن‌ده جمعیتلرینی یاشرون صورتده دوام ایتدررگه مجبور اولدیلر. هر بر یاشرون جمعیتلرده اوزلرینك فعال اعضالری حقنده اصطلاحی عنوانلر و وظیفه‌لرینه مخصوص رمزلر استعمال ایتمك عادتدر. قطب، اوتاد، نجبا و امام سوزلری ایشته صوفیون جمعیتی طرفندن اوزلرینك الوغ اعضالرینه اصطلاحی عنوانلر اولوب یورتلمش وصوکره رمزلر آکلاشلمادیغندنمی یاخود اصطلاحلر اوزگردیکندنمی، ابن عربی بیان ایتمش معنالرده استعمال ایدلنورگه باشلاندیغنی ظن ایدنلر وار. بو ظن خطامی طوغریمی، بزگه البته معلوم دگل. لکن صوفیون جمعیتی، یاشرون بر جمعیت اولدیغینه علامتلر، اثرلرنده کوبدر.

ابن عربی حقنده «منتقد و مدافعلری» اسمی ایله یازدیغمز فصلنی اوقومش کیمسه‌لرگه معلوم اولسه کرکدرکه، شونده یازلمش شیلر حقیقی معناسی ایله ابن عربینی انتقاد ایتمك دگلدر. طوغروسی، بو کون‌گه قدر کوردیکمز کتابلرده نه ابن عربی واثرلری ونه باشقه‌لر حقنده قاعده‌لی انتقادلرغه‌اوچرامادق. زیرا طرفدارلر انتقاد ایدلنه‌چك آدملرك سیئاتلرندن کوز یومدقلری حالده صرف حسناتلرینی ذکر ایدرلر، مخالفلر ایسه بالعکس حسناتندن تجاهل ایدوب یالکز عیب وقصورلر ایله شغللنورلر. انتقاد ایسه برگنه طرفنی سویلامك دگل بلکه هر ایکی طرفنی میزاندن کچروب محاکمه قیلمقدن عبارتدر.

فرنکلرده روسسو، شپنهوئر، ۋولتر، نیتش کبی ذاتلرنی انتقاد ایدوب یازلمش اثرلر حسابسز ایدیکی روایت قیلنور. اما بزده حقیقی

معناسی ایله «انتقاد» صورتنده یازلمش اثرلر، کوز یاشلری برابرینه
صاتوب آلورغه‌ده یوقدر. «اسلاملرده انتقاد فنی هنوز باشلانمامشدر»
دییولمش سوز یوقسه درستمیدر؟

محاکمه اولمق امیدی ایله یازدیغمز شیلر شمدی بو قدر. «خذ ما
صفادع ما کدر».

***

ابن عربی بو ذکاوتی وبو درجه‌ده حافظه واطلاعسی وبو مرتبه‌ده
استعداد واقتداری ایله اگرده سلف عالملری قبیلندن عمرینی کتاب
وسنت عملرینه حصر ایتمش ویاکه اسلام فقهسینی، اساسلی بر ترتیبکه
قویمق حقنده اجتهاد أیلامش اولسه ایدی اسلام دنیاسینک عجائب
آدملرندن و مسلمانلرنک الک بیوک خادملرندن بلکه دنیانک برنچی
داهیلرندن اولور ایدی. اگرده (ابن تیمیه تعبیرنچه) اهل تصوف
خیالاتنه ویرمش اهمیتک اوندن برینی اولسون سنن کونیه و احوال
اجتماعیه‌گه، مسلمانلرنک سیاسی واقتصادی حاللرینه، مدنی وعمرانی
اشلرینه، لوازم معیشت ودولتلرینک تأمین استقبالینه، اداره‌لر اصلاحنه
ویرمش اولسه ایدی اسلام مملکتلری ارض موات حکمنده طورماز،
اوباشلر آراسنده اولجا اوله‌رق تقسیم قیلنماز، بلکه اوزلرینی
اوزلری اداره قیله بیلورلر، حرملرینی‌ده باشقه‌لردن حفظ ایده
آلمش اولورلر ایدی.

اندلس مملکتی وعموما اسلام ولایتلری بر بر ضائع وخراب
اولدیلر ایسه بو حادثه‌لر و بوداهیه‌لر اداره‌لرنک بوزوقلقلرندن،
اقتصادی واجتماعی اشلرده نظام و انتظام یوقلغندن، عموما اسلام
ملتینک باشلری موهومات ایله طولوب جدی وعالی فکرلرگه اورن
قالمادیغندن میدانه کلدی. ابن عربی کبی بیوک آدملر بویله حاللرنی
بیلوب وکوروب طوررلر، اشلرنک نتیجه‌لری خیرسز اوله‌چغن حس

Из фондов Российской Национальной библиотеки

قیلورلر ایدی. لکن محیط تأثیری ایله‌می و یا که تربیه ثمره‌سی
اوله‌رقمی نه حکمتدر، عموما ملتنک استقبالی حقنده تدبیرلر قیلنمادی،
چاره‌لر ایزلنمادی. اوشبونک سببندن اولسه کرک بر قاچ سنه‌لر کچار
کچمازده ابن عربی وطنی اجنبیلر تصرفینه کردی، اسلام بیشوگی
اطلاقینه‌سزا اولان بو الوغ مملکتده بر فرد اولسون مسلمان قالمادی.
باشقه مملکتلرنک حاللری‌ده بونلره کوره آز مسعود ایدی. الله ملکتنده
قطبلر، غوثلر توزومك اورنینه اسلام حکومتلرینه مخصوص اوله‌رق
پادشاهلرندن باشلاب کتوچیلرینه قدر اطاعت ایدرگه مجبور اوله‌چق
صورتده مملکت قانونلری، اداره نظاملری توزومش اولسه‌لر ایدی
یاکه آز آز اولسه‌ده خلقلرنی زراعت، تجارت وصناعت کبی قوام
معیشت اولان شیلرگه تحریض قیلسه‌لر ایدی، اوشبو کونمزده هیچ
اولمادیغنده شرپی یاصامق وچوکچ طوتا بیلمك قدر اولسه‌ده هنرلی
مسلمانلر کورلور ایدی فقط الله تعالانک حکمی وحکمتیدرکه ابن عربی
کبی مقتدر وآچیق فکرلی آدملرگه باشقه اشلر محبوب کورلمش،
بحر محیط قدر کیك وتیران اولان علملری وذهنلری کرامات وخضر،
مهدی وقطب، توش وکشف، فرعون ایمانی ووحدت وجود، اعیان
ثابته وعالم مثال کبی شیلرگه صرف ایدلمش وبو بحثلر اکسیر سعادت
روشنده استعمال قیلنمشدر. بونلر کیملر ایچون کرك اولمش وشونلر
سببندن اهل اسلامك نه کبی نقصانلری اکمال ایدلمشدر؟ بز بو
طوغروده هیچ نرسه آڭلامادق و باشقه‌لردن‌ده ایشتمادك. حضرت
عمر طرفندن نیگزی صالنمش اداره اصوللری ملکی وعسکری نظاملر
عقیم وحاصلسز قالمش، الوغ محدثلر ومجتهدلر طرفندن تأسیس
ایدلمش کتاب وسنت علملری، فقه واسلام حقوقی نتیجه‌سز دیه‌چك
درجه‌لرگه تنزل ایتدرلمشدر.

سلفلرمزنك صوابلرینی زلتلرندن تفریق ایدرلك اقتداردن

Из фондов Российской Национальной библиотеки

عاجز اولدیغمز وآثارك هر بر حركات ومعامله‌لرینی سنت حسنه بیلدیکمز سببلی بز ، وهم وخرافات عاشقلری اولان مسلمانلر خوارق حقنده حرصلرمزنی دخی‌ده آرتدردق ، سنن الهیه وترقیات طبیعیه عكسینه یوروب وهم صحرالرنده آداشوب قالدق . بزم باشلرمزده اولان خرافات ووهملرنی چیقارمق ایچون یوزلر ایله سنه‌لر اجتهاد قیلورغه احتیاج وار. بونك صوڭنده‌ده طوغری یول ایله یوریه‌چكمز شبهه‌لی. بز اوز نفسلرمزگه اوزمز جنایت ایتدك و ایتمكده‌مز، طبیعی بونك جزاسینی‌ده اوزمز تارتمق لازم. اوز اوزلرینه جفا ایدوچیلرگه زمان ، البته صفا کوسترماز . «ان الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسهم».

هر تورلی مهدیلر ظهور ایدوب ده اسلاملر آراسنده افتراق اولمقنده و صوڭ وقتلرده بابیلر خروج ایتمكنده (بعض بر اجتماعی عالملرك فكرلرینه كوره) ابن عربی رمزلرینك و شعرانی خیاللرینك كوب یاردمی اولمشدر. بهائیلر، مسلمانلرنی شعرانی كتابلری ایله تضلیل ایتدیكلرینی شام طرفنده سیاحت ایتمش بر ذاتدن تكرار ایشتدم .

اسلام ولایتلرینك اداره‌لرینی اصلاح ایتمك ، دعوی و نزاعلر جبر وظالملرك اوكلرینی آلاچق صورتده قانونلر ترتیب ایتمك ، عسكری اشلرنی ، قضا ومحكمه‌لرگه دائر خدمتلرنی تنظیم قیلوب عموما اسلام مملكتلرینك بقا ودواملرینه سبب اوله‌چق مدنی وعمرانی اشلرنی هر بر وظیفه‌دن مقدم بیلوب شونك طوغروسنده غیرت صرف ایتمك زهد وتصوف‌غه خلاف اولماز ایدی .

زهدلك حقنده كتاب تألیف ایدرگه صوراوچیلرغه جواب اوله‌رق امام محمد : « سودا حقنده كتاب تألیف ایتدم ، زاهد اولمقنی آرزو ایدوچیلر شونك موجبی ایله عمل ایتسونلر!» دیمشدر. حالبوكه امام محمد كتابلری بو كون میدانده اولوب ، سودا حقنده یازمش شیلری

Из фондов Российской национальной библиотеки

بو کونکی تجارت قانونلری تیلندن «حقوق» قاعده‌لرندن عبارتدر.

فخر کائنات افندمز حضرتلری اوزینک عائله‌سی ایچون حجره‌لر بنا قیلوب بعض بر وقتلرده برر سنه‌لک نفقه‌لر حاضرلامادیمی؟ زمان اقتضا ایتدیکندن مجوسی اولان ایرانلولر اصولنچه وشونلرغه تقلید ایله حتی کندیسی اورلر قازوب یورمادیمی؟ حرب نقطه‌سندن مناسب دکل ایدیکی، بر صحابه طرفندن بیان ایدلدیکندن صونک، اسلام عسکرینی، باشقه برگه کوچرمادیمی؟

محترم خلیفه‌لر، مسلمانلرک سیاسی واقتصادی حاللرینی اصلاح و تامین ایتمک قصدی ایله عمومی یوللرنی توزاتدرمادیلرمی؟ شهرلر و مسافرخانه‌لر بنا قیلدرمادیلرمی؟ «یأجوج و مأجوج سدی» دیه شهرت اولمش یرلرگه قدر عسکر ییبارمادیلرمی؟ بونلر آراسنده بعضیلری عمومی امانلقنی صاقلامق حقنده حتی بو کونگی منتظم پولیس اداره‌لری وژاندارمالر قدر غیرت صرف ایدرلر ایدی.

اصحاب کرام حقنده حضرت عائشه: «کان اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم عمال انفسهم» دیور (۱) وابو هریره‌ده اوزون بر حدیث آراسنده: «ان اخوتی من المهاجرین کان یشغلهم الصفق فی الاسواق و ان اخوتی من الانصار کان یشغلهم عمل اموالهم» دیمشدر (۲). دیمک حرمتلو صحابه‌لر اوز خدمتلرینی اوزلری کورر اولمشلر، تجارت و کسب ایله‌ده شغللنمشلر، حتی کسبلری سببندن رسول الله مجلسینه‌ده هر وقت حاضر اوله آلمازلر ایمش. بو شیلر زهدلک وصوفیلقغه مانع اولمامش.

قرآن کریم بر بنده حقنده: «وعلمناه صنعة لبوس» دیه امتنان قیلمش وایکنچی بر اورنده‌ده: «فاذا قضیت الصلاة فانتشروا فی الارض

(۱) صحیح بخاری. ج ۳ ص ۸.
(۲) صحیح بخاری. ج ۱ ص ۳۷.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

وابتغوا من فضل الله » دیه نماز تمام اولدیغندن صوڭ کچکمکسزین تارالوب الله تعالانڭ فضلندن فائده‌لنورگه بیورمشدر.

حالبوکه ابن عربینڭ ۵۶۰ بابدن عبارت اولان «الفتوحات»نده بویله شیلر ایچون برگنه باب اولسون تخصیص ایدلمامش و باشقه اثرلرنده‌ده بو کبی بحثلرگه اورن ویرلمامشدر.

سلفلر عصرنده یاروم دنیا اسلاملر طرفندن فتح ایدلدی، مملکتلر اسلام نوری ایله مشرف اولدی ایسه بو حاللر کراماتلر، خضر والیاسلر، قطب واوتادلردن زیاده خلفای راشدون، اصحاب کرام وسلف صالحون ماکلای تیرلری ایله اولدی. بو یرلوڭ هر بر پوچماغنده بر شهید گوده‌سی یاتور وهر بر آدومنده بر مجاهد قانی واردر. بو وقتلرده اسلاملر آراسنده (ابن عربی تعریف ایتدیکی روشده) خضر وغوثلرڭ، الیاس واماملرڭ حتی اسملری اولدیغی‌ده شبهه‌لی. صوڭره اسلام ولایتلری بری آردندن بری اوله‌رق گوده‌دن آیرلورغه، چروك اعضا صانالوب کیسلوب تاشلانورغه باشلاندی ایسه بیوك آدملرڭ عمومی اشلرگه، ملتنڭ بقاسی وانقراضی کبی اهمیتلی شیلرگه التفات ایتمادیکلرندن ولیلر وشیخلرڭ تصرفلرینه، الیاس وخضرلر، ابدال وغوثلرڭ اعانتلرینه اعتماد ایدوب سنن اجتماعیه و قوانین عمرانیه‌گه اهمیت ویرمادیکلرندن اولدی. سنت الهیه‌گه قارشو وارمق قدر عبث اش دنیاده یوقدر. «ولن تجد لسنة الله تحویلا».

تیمرلنگ‌نی اوزبکڭ سمرقندینه قدر قوغارلق کوچلری اولان «دمشق» اهالیسی اوزلرینڭ شیخلرندن: «خضرنی کوردم، بن‌ده الله‌ده تیمرلنگ طرفنده‌مز، دیه سویلادی» مضمونده بر خبر ایشتدیکلرنده: «اویله اولسه صوغشمقده معنا یوق، الله ایله خضر بر طرفده اولدیغندن صوڭ البته غالب اوله‌چقلر» دیه اظهار عجز ایتدیکلری مرویدر. بر شیخڭ وهمی وخیالی سببندن شهرده اولان بتون اهل اسلام قتل ایدلدی

و بتون علمی اثرلر محو وخراب قیلندی . « ذهبت الدولة بالبولة » اوشبو اولسه کرک .

حق سبحانه و تعالی ، وطن و دینلرنی صاقلامق حقنده قاعدهٔ کونیه‌لر تعلیم ایدوب طوردیغی حالده هر مملکتک مسلمانلری مشهور ولیلردن برینه التجا ایدوب کون کچررلر و : «فلان شیخ سایه‌سنده بزم مملکتمز، دشمنلردن امیندر» دیه بطال یاتورلر ایدی . بو کبی مملکتلر غربده‌ده واردر شرقده‌ده! اگرده آرزو و قیاسه‌ق ایدی بو شهرلر وبو ولیلرك اسملرینی ده بیان ایدر ایدك . اهلیتلری ، استعدادلری اولوب اولمادیغی فرق ایدلمکسزین عمومی صورتده تصوف ایله شغللنمکلری وبتون وقتلرینی تصوف حقنده یازلمش اثرلرگه صرف ایتمکلری سببندن اهل اسلام، سیاسی و اقتصادی جهتلردن گنه دگل بلکه دینی جهتدن‌ده مغلوب قالمشلردر . کتاب و سنت علملرینك مهجور اولمقینك باشلوچه سببی مسلمانلرك بالاتفاق طریقت ایله مشغول اولمقلریدر .

بو کون مسلمانلر علمسز، هنرسز وایکی ذلیل آدمك بری اوله‌رق یاشارلر ایسه بونك سببی حاضرگی حاللرگنه دگل بلکه بوندن یدی سکز عصرلر دنبرو متسلسل اوله‌رق کلمش و بر بربنه باغلانمش شیلردر . بونلرنی تفصیل ایتمك ایسه بو کتاب موضوعندن دگل .

***

بونده یازدیغم شکوالر، اوه و آهلر، علمندن اخلاق و اطوارندن استفاده ایتدیکم وتوزان‌قدر اولسون ضررینی کورمادیکم، فضل و کمالاتنه حیران قلوب اخلاق ومشوارینه مفتون اولدیغم عالیجناب ومحترم بر ذات حقنده‌در . حدمدن چیقدم وادبسزلك قیلدم ایسه بو حالم ابن عربینی باشقه‌لرغه شکایت ایتمك یوللو دگل بلکه ابن عربینك کندیسینه شکایتدر . عملم گوزل اولماسه قصدم البته گوزلدر . مشار الیه حضرتلرینه قارشو:

Из фондов Российской национальной библиотеки

اذا ما تمنی الناس روحا وراحة * تمنیت ان اشکوالیك و تسمع
دیه تمثل ایتمکده‌یم عمللر، نیتلرگه کوره اولور ایسه امیدمدرکه ابن
عربی بو گناهم ایچون بنی مؤاخذه قیلماز، قصدمه حرمت یوزندن
باغشلار. احتمال که ابن عربی کبی بیوك آدملرك بو طوغرولرده
مقبول عذرلری‌ده واردر. «رب ملوم لاذنب له» دیبورلر.

مقصد

١٣

روسیه اسلاملری آراسنده ابن عربی

بو کونده روسیه اسلاملرینك بابالری اولان تورکلرك علمی تاریخ
لری لازم درجه‌ده معلوم اولمادیغندن بو طوغروده اولان خدمتلری،
اثرلری حقنده خبرمز یوق. کاتب چلبی، «فصوص الحکم» اوزرینه
رکن الدین طرفندن فارسی لساننده اوله‌رق «سرای» ده بر شرح
یازلدیغنی بیان ایتمشدر. الله اعلم، بوکیمسه بخاری صحیحی اوزرینه
«غرائب النوادر» اسمنده شرح یازوچی و کاتب چلبی سوزینه کوره
٧٨٣ تاریخنده وفات اولمش ذات اولسه کرك. بناء علیه ابن عربی
اسمی و بعض اثرلری ایدل و اورال بویلرنده سکزنچی قرن هجریده
معلوم اولمش اوله‌در.

صوك وقتلرده ابن عربی مسلکی و بعض اثرلری ایله اشتغال
ایدن ذاتلرك بزگه معلوم اولانلری بونلردر:

١) شیخ علی تونتاری. (١١نچی مقصدده ذکر قیلندی) بو ذات
«الفتوحات المکیه»نی اخلاص ایله مطالعه ایتمش وکوب شیلر استفاده

قیلمشدر. علی القاری‌گه جواب اوله‌رق یازمش رساله‌سینی تماما «آثار»ده نقل ایتدك. شایان مطالعه بر شیدر.

عبد الخبیر زکی الدین بن عبد الوهاب المسلمی. پیتر پاول شهرنده امام و مدرس اولوب ۱۲۹٦ده وفات اولدی. مفصل صورتده ترجمهٔ حالی «آثار»ده مذکوردر. روسیه اسلاملرینك و ماوراء النهر عالملرینك اوز عصرنده ممتازلرندن و افاضلندن اولان اوشبو ذات، فاضل مرجانی اوزرینه یازمش عربی العبارة بر رساله‌سنده: «والشیخ الاکبر والصدیق الافخم مربی العرفاء ومحقق الحکماء الشیخ محیی الدین ابن العربی رضی الله عنه وحشره مع زمرة محبیه صرح فی مواضع من الفتوحات بمضمون هذا التحریر بل (هو) لمعة من لمعات انواره ولمحة من لمحات اسراره وشنع علی النظار علی قولهم بالعلم الفعلی...» دیه ابن عربینی مدح ایتمش و ایکنچی بر یرده ده: «لیس المقصود من تنقیش هذه الحروف الا التبرك بالفاظه الحنیفة ولا الغرض من ترقیم تلك الرقوم سوی التروح وتنویر الابصار بالنظر الی نقوشه النفیسة والتقرب الی روحانیته واستفادة الجهة النورانیة من روحه الکریم باظهار الاخلاص والافتقار الی جنابه ذی قلب سلیم» دیه یازمشدر.

۳) مرجانی. (شهاب الدین بن بهاء الدین المرجانی ۱۳۰٦ ده وفات. ترجمهٔ حالی «آثار»ده تفصیل ایدلمشدر). عصرینك معروف عالملرندن اولان بو کیمسه اوزینك اثرلرنده ابن عربی حضرتلرندن سوزلر نقل ایتمش وهر وقت احترام اوزرنده ذکر ایدر اولمشدر. «وفیات الاسلاف»ده ابن عربی ترجمه‌سینی یازدیغنده اوشبو روشده ثنا ایله‌مشدر: «وهو رحمه الله عین اعیان الشهود وانسان عین الوجود بحر الحقائق والشریعة فخر المعارف والطریقة ومن اعلام الائمة الربانیین ومرجام (؟) العرفاء الاجلة الصمدانیین الراسخین فی العلم والمعرفة البارعین فی الکتاب والسنة ذو القدم الراسخ فی العلوم العقلیة والنقلیة

عامة والكعب الشامخ فى المكاشفات والاحوال كافة ....» (۱).

۴) عالمجان البارودی. اسمزگه یازدیغی خصوصی بر مکتوبنده ابن عربی‌گه دائر اوشبو جمله‌لرنی یازمشیدی: «یاش وقتمده داملا صلاح حضرت کتبخانه‌سنده فصوص وسائر بعض رسائل وار ایدی، بونلرنی آز آز قارار ایدم. علی القاری (سامحه الله) نڭ جرئتلی سوزی اولسه‌ده بونلردن بن صاقلانا ایدم. در مختارڭ فیروز آبادی حضرتلرندن نقل ایتکان: - آنڭ کتابلرنده برکات وار، ملازمت قیلغان کشی‌گه فتوح بولا - وما اشبه ذلك سوز منظورم اولدیغندن بیرو هر اوچرادیغمده محبانه قارامقده‌یم. بو کیمسه‌نڭ فیلسوفلگی حقیقی فیلسوفلکدر. اعنی بو کشی چن مسلمان وچن عالمدر. بعض کلماتینڭ استهداف ایدلمکی، چن اسرار احکام وفلسفه‌دن؛ احوال روح مسئله‌لرندن ناقص ویاکه کم اعتبار آدملر طرفندندر، دیه اویلایمن. مگر غیر معصومدر، خطاسی اوله بیلور. بونده‌ی ذاتلرغه شیخ الاسلام ابن تیمیه واتباعینڭ اعتراضلرینی تیوشسز کورەم واکثرینڭ احوال روح علمنده حظلری آزلغندن دگلمی؟ دیه فکر ایدەم. بزم صلاح الدین حضرت، ابن عربی ونابلسی زیارتلرنده اوراق پریشانده یازلمشچه آیته ایدی ولکن اول حجت دگل، فقیر، ایکاوندن‌ده استفاده ایته آلمادم. اول اشلر باشقه!»

* * *

ابن عربی اثرلری ایله مشغول اولان ذاتلر روسیه اسلاملری آراسنده بونلردن باشقه هم کوب اولسه کرك. شیخ زین الله الرسولی، محمد نجیب افندی تونتاری، موسی افندی جارالله، هادی افندی آتلاسی بو جمله‌دندر. تورکیچه ترجمه‌لری واسطه‌سی ایله «الفصوص» مندرجه‌سی ایله اشنا اولانلرڭ بری بزم بیلدکمزگه کوره محمد شاکر افندیدر.

(۱) بن «وفیات الاسلاف»ڭ بو جلدلرین کورمادم. بونده یازدیغم عبارتلرنی «قازان» شهرندن محترم شهر افندی شرف نقل ایدوب یبارمشیدی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

مقصد

١٤

حكمتلی سوزلری

ابن عربینك «فتوحات» و «مسامره»سندن اوشبو حكمتلی سوز-
لرینی انتخاب قیلدق : ١) نفسكه موافق اولان انعاملر محنت ونفسكه
خلاف اولان محنتلر انعامدر. ٢) اشلرگنی الله تعالی حضرتینه تابشرر
اولسەڭ پاك كوب قایغولردن قورتولورسن. ٣) الله تعالی نه تقدیر
ایتسەده خیرلودر، فقط بندەلر اوزلرینك آرزولرینه موافق اولاننی
«خیر» دیه مخالف اولاننی «شر» دیه اسملاب یورتورلر. ٤) آدملر
حقنده نه كبی معاملەده اولسەڭ آدمیلر سنڭ حقكده شویله معاملەده
اولورلر. ٥) آلتون كموشدن زاهد اولغوچی زاهد دگل بلكه حق
سبحانه حضرتلرندن باشقەدن مستغنی اولان ذات زاهددر. ٦) رسول
اكرمگه متابعت ایدلماز اولسه الله تعالیگه وصول امیدلی دگلدر.
٧) كوگلك اللهدن باشقەده اولسه، الله بندەسی اولمازسین. ٨) ولیلك علامتی
تیك طورمق، اویاغ اولمق، آچلق وعزلت ایتمكدر. ٩) كوگلی اخلاصلی
اولان آدمك بصیرتی آچیق اولور. ١٠) سوزی طوغری اولان كیمسه
نڭ حالیده طوغری اولور. ١١) ابزگولك خزینەسی آچلقدر. ١٢) الله
تعالیگه واراچق یول كوب اولسەده طوغری اولانی تواضعلی و صنق
كوڭللی اولمقدر. ١٣) نماز وروزه كوب بلگنده حكمت كوب یوق، حكمت
ایسه الله تعالادن قورقودەدر. ١٤) «توبه» دیمك توبه دگل بلكه توبه
اوكونمك واول اشدن تمام بیزمكدن عبارتدر. ١٥) اڭ ثوابلی اش فرضلرنی
اوتامكدر. ١٦) بندەلر الله تعالانی توحید ایتمكدن شریف علم تابا آلمیه

из фондов Российской национальной библиотеки

چقلردر . ۱۷) الله تعالی ایله اوز آراسینی اصلاح ایتمش آدمنڭ انسانلرغه احتیاجی قالماز . ۱۸) اوز درجه‌سندن چیقمش آدم، الله تعالی حضرتندن مطرود اولور . ۱۹) نفسنی بیگمش آدمنڭ دشمنلری ینگل بیگلور. ۲۰) شریعت حکملری بوزولمق قیامت یاقینلغینه علامتدر . ۲۱) الله‌دن قورقمش کیمسه‌دن هر شی قورقور . ۲۲) دنیادن آزغه قناعت ایتمش کیمسه ایچون هر آغرلق ینگل اولور . ۲۳) تاغ باشلرنده معیشت ایتمامش آدم ایچون حلال رزق تابمق محالدر . ۲۴) آز ایله قناعت ایدوچی، کوبدن مستغنی اولور . ۲۵) دینی سلامت کیمسه‌نڭ یقینی‌ده سلامت اولور ۲۶) آدملردن موگسز کیمسه فقیرلك كورماز . ۲۷) دین، اڭ محکم قلعه ، سلامتلك اڭ الوغ نعمتدر . ۲۸) مصیبت وقتنده صبر ایده آلمق الله تعالانڭ الوغ مرحمتیدر . ۲۹) ساران کیمسه ، وارثلرینڭ قاراولچیسی حکمنده اولور . ۳۰) طمعلی کیمسه‌ده ورع اولماز. ۳۱) عرضارڭ یامانی حسددر . ۳۲) بارغه رضا اولمق ، اسراف قیلور ایچون اجتهاد ایتمکدن خیرلیدر . ۳۳) عمللرڭ یخشیسی آخرنده شکر اولانی و ماللرڭ فائده‌لیسی آخرنده اجر اولانیدر . ۳۴) بایلق بر کولگه‌در آڭا اشانوب اش کورمه ! نعمت‌که تایانمه، اول بر مسافردر! مالڭ ، آخرنده سڭا اجری اولاچاق نرسه‌در . ۳۵) کریم ، باشقه‌غه اذیت ویرماز . ۳۶) قوتلی ، اوزینڭ شهواتنه غالب اولان کیمسه‌در . ۳۷) هواسینه ایارمش کیمسه‌دن خیر کورلماز . ۳۸) حقلق‌غه غالب اولمق ارزوسنده اولان کیمسه خوار اولور ، دیننی اهانت ایدوچی حقیر قالور . ۳۹) حیا کتسه بلا کلور . ۴۰) فائده‌سز علم ایله فائده‌سز دوا ایکیسی بر حکمده‌در . ۴۱) علمڭ خیرلیسی عمل ایله برلکده اولانیدر . ۴۲) نادان غه اطاعت ایتماز اولسه‌ڭ اوکنمازسن . ۴۳) شهوت‌گه حاکم اولمق مروئتدر . ۴۴) بدنڭ سلامت اولسه‌ده وصیتسز یوقلامه ! زمان پك خیانتلیدر . ۴۵) بایلقنی دینینه خادم ایتمش کیمسه‌گه ، دنیا خادم اولور

Из фондов Российской национальной библиотеки

وآدملر اطاعت قیلورلر. ٤٦) دیننی دنیاسینه خادم ایدن کیمسه هر کیم‌گه باش ایارگه مجبور اولور. ٤٧) طوغری یولغه کرمش انسان برکون مقصودینه ایرشور. ٤٨) کریم آدم، انتقام آلورغه آشقماز. ٤٩) سهو ایچون مؤاخذه ایتمه. ٥٠) اوزگدن توبانلرگه شفقتلی اولسه‌نگ اوزگدن یوقاریلردن مرحمت کورورسین. ٥١) ظلم سببلی قولدن نعمت کیدر، آزغونلق سببلی ذلت کلور. ٥٢) بنده‌گه الڭ یاقین طوروچی آفت مظلوم دعاسیدر. ٥٣) سیرتی بوزوق آدم ایچون دنیاده امینلك اولماز. ٥٤) سیرتی گوزل کیمسه ندامت‌که اوچراماز. ٥٥) حقسز یرگه آتلمش تاش آتوچینڭ اوزینه قایتور، کشی ایچون قازلمش چوقرغه قازوچی اوزی توشار. ٥٦) ایزگولك ایچون سویلانمش نصیحت ایله الڭ ایلك سویلاوچی اوزی عمل قیلورغه تیوشلی. ٥٧) الڭ اوصال آدم، ظالم‌غه یاردم ویروچیدر. ٥٨) حق طرفنده اولان کیمسه‌نڭ طرفنده خلق اولور. ٥٩) کورشی ایله بوزوق طورمق مؤمن آدم هنری دگلدر. ٦٠) همتی عالی اولان کیمسه امتلر آراسنده بیوك کورلور. ٦١) آقچه‌سینی صرف ایدن آدم نفسینی صاقلار. ٦٢) خلقی تار کیمسه‌نڭ رزقی‌ده تار اولور. ٦٣) سفیه‌گه جواب ویروچی، سفیه و جوابسز قالوچی نبیه (عقللی)در. «اذا نطق السفیه فلا تجبه * فخیر من اجابته السکوت». «سکت عن السفیه فظن انی * عییت من الجواب و ما عییت». «و لکنی اکتسیت بثوب حلم * و جنبت السفاهة ما بقیت». ٦٤) گوزل خلق، آچیغ وقتنده بیلنور. ٦٥) فائده‌لی بایلق ضرورتنی بیاروچی بایلقدر. ٦٦) مدارالی اولمق الڭ بخشی خصلتدر. ٦٧) آدمڭ عقلی، سوزی ایله واصلی‌ده عمللری ایله اولچانور. ٦٨) خیرلی مال، حلال اورندن تابلوب، کرك ایچون صرف ایدلمش وخیرسز مال‌ده حرامدن بیغولوب گناه ایچون صرف ایدلمش مال اولور. ٦٩) خاصیتسز سوز، سویلاوچینڭ حرمتینی توشرور. ٧٠) الڭ الوغ

بایلق صاغلقدر. ٧١) یورتلرك بخشیسی منگو اولانیدر. ٧٢) قناعت، عزت، علم خزینه‌درلر. ٧٣) اوزینه اشانمش کیمسه‌نی الله تعالی موكسز قیلور. ٧٤) دنیا، هیچ کیم ایچون صاف صو دگلدر. ٧٥) فائده‌لی علم، عملگه سبب اولانی وفائده‌لی عمل ثوابکه سبب اولانیدر. ٧٦) ظالم جفاسندن سلامت طورمش کیمسه، صاف آدم اولماز. ٧٧) بخشی آدم شولدرکه اوز عیبنی کورو باشقه‌سینك عیبلرندن صوقور اولور. ٧٨) بای، قناعتلی آدمدر. ٧٩) ایزگولكك خیرلیسی تیوشلی اورنینه ایدلگانیدر. ٨٠) سوزك درستی عمل شاهد اولانیدر. ٨١) اوز یخشیلغکنی یاشر، باشقه‌لرك یخشیلقلرین فاش قیل!

مقصد

١٥

نصیحتلری

حدیث شریفلرده «الدین النصیحة» وارد اولمشدر. بیوك آدملردن صدور ایتمش نصیحتلر، باشقه‌لره نسبت ایله تأثیرلی ایدیکی تجربه ایله معلوم. کوب وقت اولور آدم اوغلی، یاشلگندن بیرو بیلوب لکن مهمل طوتوب یورمش برعلمی ایله شونی الوغ بر آدمدن ایشتدیکندن صوك عبرت آلوب عمل ایدرگه کرشور.

«الفتوحات المکیة» ده ابن عربی حضرتلری مختلف وصیتلرنی جامع اولمق اوزره غایت اوزون بر باب قویمشدر. ایشته بزلر شوندن اقتباس ایدوب بو یرده بر قدر شیلر ترجمه ایده‌چك اولدق. بو رساله‌نی کوروچیلردن بعضیلری «وحدت وجود» بحثنی و بعضیلرده

ابن عربی حقنده اولان مدح وذملرنی اوقور اولسه‌لر احتمال‌که بعض برلری اوشبو نصیحتلرنی اوقورلر. «والناس فیما یعشقون مذاهب».

***

۱) حق تعالی حضرتلری دین امورلرنده برلکده اولورغه وآیرلشمازغه بیورمشدر، الله تعالی مرحمتی جماعت اوستنده اولور، کتودن آیرلمش قویلرنی بوری آلور، برگه اولانلرغه دشمن حمله ایتماز.

۲) بر اورنده بنده‌چیلك ایله گناه اش قیلور اولسه‌ڭ شول اورنده بر بخشیلق ایتمازدن ایلك آیرلوب کتمه، اورن‌غه سنڭ ضررگه شاهدلق قیلورغه یول قالدرمه، جنب حالگده ساچ، میق وطرناق کبی نرسه‌لرگنی کیتارمه، هر وقت الله تعالی حضرتلرینه حسن ظن ایله، سوء ظن قیلمقدن ممکن قدر احتیاط ایت، الله‌تعالی‌نی یاشرون وآشکارده خاطرگده طوت، اوستده اولان فرضلرنی وقتنده ادا قیلورغه، فرصت اولدیغی وقت کوبمی آزمی نفل عبادتنی ایله‌ده شغللنورگه، نه قدر آز اولسه‌ده عبادت وعملنی تحقیر ایتمازگه تیوشلی.

۳) سوزلرنی اولچاب سویله‌گز، ممکن اولدیغنده خسته‌لرگه عیاده ایله‌گز، بنده‌لرگه ظلم ایتمکدن احتیاط قیلگز، کرك مال وکرك علم ومشورت صوراوچیلر اولسه مرادلرینه اجابت ایتمکدن‌صاقلانگز. علمی ایله عمل ایتمگان عالملرنی کورر اولسه‌گز، شونڭ فنا بر اش ایدیکن بیلوب اوزگز بار قدر علمگز ایله‌عمل قیلورغه طریشگز، نماز وعبادت وقتلرنده گوزل کیوملرگزنی کیوگز.

۴) ای دوست! تکبر اولمه، ممکن قدر اوز اویگده واوز اشڭ ایله اشتغال ایله، فرصت اولسه هر جمعه‌ده اغتسال قیل، دین مسئله لری حقنده مجادله ایتمه، رسول اکرم مجادله ومرانی قویمش کیمسه لره جنت ایله ضامن اولمشدر، بونی خاطرگدن چیقارمه. خلقڭ گوزل

اولسون واق اشلر ایله چوالمه، مسلمانلرغه دوستلق کوستر وسلامنی فاش ایله.

٥) مصیبت کلدیکنده «انا لله وانا الیه راجعون» اوقوب صبر قیل. مؤمن آدم کوب حسرتلی اولور، نماز وقرآن شریف اوقوب نفسکنی یواندر، دینك ایچون فائده‌سی اولورلق آدملر ایله صحبت قیلورغه رغبت ایت، محتاجلرغه صدقه‌کنی قزغانمه، مسلمانلرنی خواه بای، خواه یارلی اولسونلر، خواه امیر، خواه رعیتدن صانالسونلر هر برینی بر تیگز کور. الله تعالی رضا اولمیه‌چق شیلردن بدنکنی واعضاکنی منع ایله، سوز یورتمه وغیبت سویلامه، تاوش ایله آغزکنی آچوب ایسنه‌مه، آتا وآناکنی رنجتمه.

٦) گناهلرك زورلرندن بری مسلمان آدمنی کفرگه نسبت ایتمکدر، شونك ایچون بویله اشدن احتیاط قیل، ایزگولك ایله بیورر اولسه‌ك آنك ایله اك ایلك اوزك عمل ایت، سوزکدن آرتق فعلك ایله کوچرگچ اولورغه طرش. قوناق کلسه حرمت کوستر. کورمادیکك توشلرنی حکایت قیلوب بورمه، زنهار دین ایله سودا قیلمه، سودالرك اك برکانسزی دین ایله سودا ایتمکدر.

٧) وصی اولمه، ایلچیلك قیلمه، نذرکه وفا قیل، مؤمن آدمنی سوکمه، شریعت حرام ایلامش کیوملرنی کیمه، آند ایتمه، تیوشسز برده قبله اهللرینی کفرگه نسبت ویرمه، جماعت نمازینه وارمقدن اولان خاتونکنی الله تعالی یورتندن (مسجددن) منع ایتمه، فقط اویده اوقومق دخی یخشیراق ایدیکینه تنبیه ایله، یاوز دعالر قیلمقدن احتراز قیل، هیچ برحیواننی اوت ایله عذاب ایتمه.

٨) مسلمان قارنداشکنی تحقیر ایتمکدن اجتناب قیل، مخلوق حضورنده رکوع ایلامه، هر وقت خاتونلر وصبیلر مجلسنده اوطورمه، قورصاغکنی طولدرمه، اوچونچی آدم اولدیغی وقت یانکده اولان

کیمسه‌نڭ قولاغینه آغزگی قویوب یاشرون سوبلاشمه.

۹) مؤمنلك علامتی نماز اوقومق، روزه طوتمق، زکات ویرمکدر. نادانلقدن آرتق فقیرلك، عقلدن آرتق جومردلك، تکبرلکدن آرتق وحشت، فکر قدر عبادت یوقدر. سوزڭ آفتی بالان، علم آفاتی ونودمق، عبادت آفتی ریادر.

۱۰) «لا اله الا الله» اهللری ولایت عامه ایله مشرفلردر. بونلر، حق تعالی‌گه شریك اعتقاد ایتمادیکلری حالده یرطولیسی خطالقلرغه امبتلا اولسه‌لرده الله تعالی طرفندن مغفرت ایله استقبال قیلنه‌چقلری امیدلی. ولایت عامه اهللرینی بر سبب اولدیغنده ظاهر شریعتکه امتثالا هجر ایتمك درست اولسه‌ده اذیت ویرمك وازدراء قیلمق جائز دگلدر.

۱۱) نار ایله وعید ایدلمش گناهغه مرتکب اولسه‌گز بونی توحید ایله محو ایدرگه اجتهاد قیلگز، توحید، قیامت کوننده بنده‌لرڭ نجاتلرینه دلیل اوله‌چقدر.

خاتمه

بو رساله‌نی اوقوب چیقمش آدملرنڭ ذهنلرنده ابن عربی حقنده نه کبی بر فکر حاصل اوله‌چق وحافظه‌لرنده نه روشلی بر صورت ترسیم ایدلنه‌چکدر؟ بونی بیلورگه آرزومز کامل ایسه‌ده اقتدارمز یوق. هرحالده برلر ابن عربی‌نڭ تاریخ حیاتنه عائد اولان سوزلرمزنی کیسمازدن ایلك، بونڭ طوغروسنده یازلمش متعدد ترجمهٔ حاللر و مختلف اثرلرنی مطالعه ایتمك سببندن حاصل اولمش حسیاتمزنی اوشبو یرده، بر ایکی جمله ایله اولسه‌ده تلخیص ایده‌چکمز.

مسلك وبو مسلکده‌ده متخصص اولمق اعتباری ایله ابن عربینڭ عمری «ادیبلك» و «صوفیلق» اسمی ایله ایکی دورگه آیرلور. «متخصص اولمق اعتباری ایله» دیدك. زیرا ابن عربی ادیبلك دورنده‌ده اکثر ادیبلر خلافنه اوله‌رق، اعتدال واستقامتدن آیرلمامش وصوفیلق دورنده‌ده صوفیلرنڭ جمهورینه خلاف اوله‌رق ادبیات ایله اشتغال ایتمشدر.

تصوف اهللری طرفندن تألیف ایدلمش اثرلرده، یاشلك کونلری ایچون ندامتلر، جزع وفزعلر، اوه وآهلر کوب کورلدیکی حالده ابن عربینڭ، صوڭ عمرنده یازلمش اثرلرنده‌ده بویله شیلرگه تصادف ایدلماز، هر حالده بزگه تصادف ایتمادی. آخر عمرلرنده تألیف ایتمش اولدیغی «فتوحات» نده کوڭللرگه راحت ویره‌چك، شوق ومحبتلرنی حرکتگه کتوره‌چك شعرلر یوق دگلدر.

ادیبلك دورنده اولان ابن عربی، علوم شرعیه و ادبیه‌ده یدطولی صاحبی بر ذات اولوب عشقی المشرب، ظریف وعالی القدر بر شاعر، جدی وفعال، خوش صحبتلی ولطیفه‌لی، گوزل خلقلی،

Из фондов Российской Национальной библиотеки

محیطنده اولانلر قاشنده نافذ القول و غایت محبوب ، شعری ایله کسب ایتمکدن ، قلمی ولسانی ایله باشقه‌لرنی هجو وقلبلرگه جراحت ویرمکدن عفیف ایدی . صاف ذهنلی ، هر کیم ایچون خیر خواه ، مسلمانلر ایچون گنه دگل بلکه بتون انسانلر ایچون خادم ، معاشرتی خالص ، محب اهل علم ایدی .

صوفیلق دورنده اولان ابن عربی ایسه غایت تحمللی وصبرلی ، زاهد وپاك وجدانلی ، فضای لایتناهانی صغدراچق درجه‌ده کیك کوڭللی ، آلتون ایله توپراقنی فرق ایتماز درجه‌ده عالیجناب وبنده‌لردن مستغنی ، بونڭله برابر غایت سکونتلی و متفکر ، عموما معاصرلرینڭ محبتلرینی کسب ایتمش بر پیر محترم ایدی .

بو قدر کوب یازدیغی و هر کیمنی دوچار حیرت ایده‌چك درجه‌ده الوغ اثرلر میدانه کتوردیکی حالده کاغد یوزنده صراحت اوزرنده بر آدمنی قارالتمامش وقلمنی‌ده بر بنده‌نڭ عرضی ایله تلویث ایتمامش دیبولسه جائز . بونڭ لسان حالی : «کچدی عمرم اتقا وزهدیله * کیمسه‌یی انجتمادم اصلا بیله» دیبور اولسه خطا سویلامش اولماز .

ای بختیار قلم! جنسدشلرڭ آراسنده پك کوبلرگه میسر اولمامش کمالات سڭا نصیب اولمشدر . بو شی حق سبحانه وتعالانڭ مرحمتی ایدیکنده شبهه یوق . قلم ، الله تعالانڭ قسمی ایله مشرف اولمش ایسه ، بو نعمت البته عفیف افرادلری سایه‌سنده حاصل اولمشدر .

ابن عربینڭ دنیاغه نظری‌ده دین‌گه نظری‌ده کوب عالملردن باشقه بر طرزده‌در : خلقلر ، سوزلری ایله دنیادن نفرت ایتدیکلری وزمانه‌دن شکایت قیلمقنی ورد زبان ایلادیکلری حالده ابن عربی ، دنیادن فعلی ایله نفرت ایتمش . دنیادن شکایت ایدلوب یازلمش شیلر بونڭ آثارنده نادر کورلور . دیننی ، آدملرڭ اخروی سعادتلرینه

Из фондов Российской национальной библиотеки

سبب کوردیکی کبی حیات اجتماعیه و معیشتکه واسطه بر قانون الهیه‌دن عبارت بیلمش اولسه کرك. اوشبو سببدن دنیادن عزلت ایدرگه، یأس اوزرنده عمر کچررگه ترغیب ایده‌چك یرده الله تعالانك رخصتلری ایله عمل ایدرگه‌ده تحریض قیلور و علم روح نظاملرینه رعایت ایدر.

ابو العلاء المعری نه قدر مأیوس وبدبین بر آدم اولمش ایسه ابن عربی شول نسبتده راضی ونیك بین بر آدمدر. اوشبونك ایچون بنو بشر، آخرنده برکون سعادتکه ایرشه‌چکنی امیدر ایدر واوشبو امیدی سببندن «فالوجود کله رحمة» دییور (۱).

ابن عربی، عائله وخاتونلرغه احترام کوزی ایله قارادیغی کبی نکاحنی جسمانی لذتدن زیاده، قلبلرنی تصفیه قیلورغه، فکرلرنی توسیع ایدرگه، حسلرنی عالیلندررگه سبب اولان روحانی بر لذت اوله‌چغنی سویلر.

کندی حاللرینی حکایت ایتمك، توش و آنلرك تعبیرلری ایله شغللنمك کبی شیلرنی استثنا صوکنده تألیفلری گوزل، عبارتلری لطیف ومؤثر اولوب کوکللرنی راحتلندررر، حسرتلرنی اونوتدرر.

معاصرلری (خصوصا دمشق عالملری) ابن تیمیه باشینه الوغ قلاکتلر کتوردیکلری حالده غریب سوزلر سویلاوچی ابن عربی حقنده سکوت ایدوب طورمقلرینك سببی «الحکم لمن غلب» قاعده‌سینه مبنی ایدی. توره‌لر ابن عربی طرفنده اولدقلرندن آنك سوزلرندن کوز یوممش، قولاقلرینی طومالامش آدملر، توره‌لر ایله مناسبتی یوق ابن تیمیه حقنده «الساکت عن الحق شیطان اخرس» دیه، دین یولنده جهاد اعلان ایتدیلر وهر بری اوز ترجمهٔ حاللرنده قاره تاپ قالدردیلر، اوزلرینك سطحی آدملر ایدیکلرینی عقل اهللری نظرلرنده اثبات قیلدیلر.

(۱) الفتوحات. ج ۳ ص ۳۴۶.

Изофондов Российской национальной библиотеки

ابن عربی نه قدر الوغ عالم اولسه‌ده معصوم دگل ، خطا قیلمقی جائز. دوستلری و دشمنلر بنك سوزلرینی نقل ایتدی ایسه‌م ، بو عملم بر ینه طرفدارلق ایتدیکمدن دگل بلکه مجرد بر مؤرخلك وظیفه‌سینی ایفا قصدینه مبنیدر. بنم وجودم و هیچ کیم گه تأثیرم یوق ، شویله ایسه‌ده بتون دنیا خلقی ابن عربینك زندیقلغی ایله حکم ایتسه بر بالگزم مخالفت قیلورم وبالعکس بتون جهان آنك ولیلگی ایله اعتقاد ایدر اولسونلر، بر اوزم بر طرفده قالورم. بو شیلرنی الله تعالی گه خاص وظیفه‌دیه بیلدیکمدن اصلا مداخله قیلمام. بن ترجمهٔ حاللرنی، صاحبلری «صدیق» یاکه «زندیق» اولمق نقطه‌سندن دگل بلکه عالم وادیب اولدقلری همده دینی واجتماعی حاللرده اثرلر قوبوب کتدیکلری نقطه‌دن یازارم.

بیوك ذاتلرك خطا قیلمقلرینی جائز کوردیکم حالده کندیمك محض صواب بر یولده اولاچغمی خیالمه اولسون کتورمام. «وما ابرئ نفسی ان النفس لامارة بالسوء». شونك ایچون کندی وظیفه‌منی اداده ویاکه بعض بر تعبیرلرده قصورلق ایتمش اولسه‌م حسن قصدمه کوره عفو ایتمکن حق تعالادن امید قیلمقده‌یم. مناظره قانونی دائره‌سنك، بحث ایدوچیلر اولسه منتدار اولورم. «ان ارید الا الاصلاح ما استطعت وما توفیقی الا بالله علیه توکلت والیه انیب».

رضاء الدین بن فخرالدین.

«اورنبورغ».

Из фондов Российской национальной библиотеки

رساله‌ده مذکور اسملر:

آدم ع . م . ٢١ - ٥٧ - ٨٤
آرسطو ٧١
آلوسی ١١٧
ابن ابی اصیبعه ٢٤
ابن الاثیر ١٧
ابن بشکوال ٢٤
ابن تیمیه ٢٨ - ٣٣ - ٦٥ - ٧٠ -
٧٨ - ٧٩ - ٨١ - ٨٢ - ١١١ -
١١٨ - ١٢٩ - ١٣٩
ابن جوزی ٢٤
ابن حجر عسقلانی ٤١ - ٨٩
ابن حجر مکی ٣٥ - ٦٥ - ٦٦ -
٩٦ - ١١١
ابن حزم ٢٢ - ٤٤
ابن حنیف ٩٣
ابن خلدون ٤٢ - ٧٣ - ١١٧ - ١١٩
ابن خلکان ٧٧
ابن خیاط ٨٦ - ٩٢ - ٩٣ - ٩٤
ابن زرقون ٢٤
ابن زکی ٢١
ابن زهر ٢٤
ابن سبعین ٧٧
ابن سینا ١١٨
ابن عباس ١١٥
ابن عبدالسلام ٨١ - ٨٧ - ٩٣
ابن العربی ابو بکر ٨
ابن العربی ابوعبدالله ٨
ابن عساکر ١٣ - ٢٤ - ٧٦
ابن عطاءالله ٩٦
ابن الفارض ٣٥ - ٧٦ - ٩٦
ابن قتیبه ١٨
ابن القیم ٥٨
ابن کمال پاشا ٩٥ - ١٠٤
ابن مسعود ٥٥
ابن مقریٔ ٨٧ - ٨٩ - ٩٤ - ٩٦
١١١ - ١١٢
ابن الوردی ٨٣
ابن هود ٧٩
ابو بکر الباقلانی ٨١ - ١١٤
ابو بکر بن خلف ٢٤
ابو حنیفه ٤٣ - ٥١ - ٥٣ - ٦٢
ابو حیان اندلسی ٨٢
ابو داود ١١٨
ابو زرعه ٨٧

Из фондов Российской национальной библиотеки

ابو السعود عمادی ٨٩ ـ ١١٠
ابو طاهر المغربی ٩٧
ابو عبیدة ابن الجراح ١٤ ـ ١٥
ابو العلاء المعری ١٠٦ ـ ١٣٩
ابو مدین المغربی ٢٤
ابو هریرة ١٢٤
ابو یزید بسطامی ٩٣
احمد ابن حنبل ٥٣
احمد حاجی آخوند ٦٨ ـ ٦٩
احمد الدلجی ٧٩
احمد الرداد ٩٤
احمد الکوبجی ٩٣
احمد مقری ٩٩
احمد الناصر الرسولی ٨٦
اسماعیل حقی ٦٨ ـ ٩٩ ـ ١٠٧
اسماعیل عجلونی ٤١
امیر عرب بخاری ٣٧
امیر محمد باقر ٣٧
بخاری ١٢٧
بدوی ١٤
برزالی ٣٤
برهان بن ابی شرف ٩٦
بقاعی ٩٦
بلقینی ٨٥ ـ ٨٧ ـ ٩٦
تاج سکندری ٩٦
تاش کوپری زاده ٩٦
تفتازانی ٨٤ - ٨٥ - ٩٦ - ١١١ - ١١٢
تلمسانی ٧٨ ـ ٧٩
تیمورلنگ ١٢ ـ ١٢٥
جاحظ ٣٥
جامی ١٨ ـ ٣٧ ـ ٣٨ ـ ٩٤
جزری ٨٧
جلال الدین رومی ٧٨
جمال الدین آخوند ١٤
جمیل بك العظم ١٤
جنید بغدادی ٢٤ - ٣٣ - ٧٥ - ١٠٢
حاتم طائی ٧ ـ ١٧ ـ ١٨ ـ ٢٩
حسن بصری ٤٦
حسین ١١٥
حلاج ٧٥ - ٧٦ - ٧٣ - ٨٧ - ١١١
حمزه آخوند ٧٤
حمزه بن محمد ٩٤
دانی ٢٤
داود ظاهری ٤٤
داود قیصری ٩١
دسوقی ١٤
دوانی ٩٤
ذهبی ٨٣ ـ ٩٣
رضی الدین (ابن خیاط)
رضی الدین الهیتمی ٩٧

Из фондов Российской национальной библиотеки

رفاعی ابراهیم ١٤
رکن الدین ١٢٧
روسسو ١٢٠
زرداشت ١١٥
زکریا انصاری ٩٦
زملکانی ٩١
زهراء ١٢
زین العابدین شرف ٣٤
زین الله الرسولی ١٩ – ٣٢ – ٤٢ – ٦٨ – ٦٩ – ١٢٩
سبکی ٨٤
سبکی تاج الدین ٩٦
سخاوی ٨٩
سفانه ١٧ – ١٨
سلفی – حافظ ٢٤
سلیمان قانونی ٢٦ – ٨٩
سلیم – سلطان ١٢ – ١٣ – ١٤ – ٢٧
سینوبی ٨٩ – ١١١
سهروردی ٣٤ – ٨٧
سهل تستری ٣٦
سیوطی ١٠١ – ١٠٢
شافعی ٥١ – ٥٣ – ٧٦
شبلی ٢٤
شپنهوئر ١٢٠
ششتری ٧٧
شعبی ٥٤
شعرانی ٢٦ – ٢٨ – ٩٧ – ٩٩ – ١٠٦ – ١٠٧ – ١٠٨ – ١٢٣
شمس الدین المدنی ٩٨ – ١٠٨
شمس محمد فناری ٩٤
شهربانو ١١٥
شهر شرف ١٢٩
صدرالدین قونوی ١٨-٢٠-٧٨-٩٤
صفدی ٩٢
صفی الدین الازدی ٩١
صلاح الدین ١٢٩
طبری ٤٦ – ٧٥
عالمجان البارودی ٣٧ – ٣٨ – ٦٩ – ٧٦ – ٩٦ – ١٢٩
عائشة – صدیقه ١٢٤
عبدالاحد آلما آلانی ٣٤
عبدالحلیم داغستانی ٣٥
عبدالخبیر المسلمی ٩٢ – ١٢٨
عبدالرحمن الرسولی ٢٠
عبدالعزیز مخدوم ٣٧
عبدالعلی الانصاری ١٠١
عبدالغنی نابلسی ١٠٠ - ١١٤ - ١٢٩
عبدالقادر الجزائری (امیر) ٣٨ – ٣٩ – ٤٠
عبدالقادر کیلانی ١٤ – ٢٤

Из фондов Российской национальной библиотеки

عبدالله بن حاتم ۱۸
عبدالله بوسنوی ۹۹ ـ ۱۱۰
عبدالله خان اوز باکی ۳۷
عبدالملك بن مروان ٤۱
عتبة بنت عفیف ۱۷
عدی ۱۸
عزالدین کیکاوس ۳۰
عضدالدین الایجی ۸٤
علی تونتاری ۱۰۰ ـ ۱۲۷
علی القاری ۸۲ ـ ۸۸ ـ ۹۰ ـ ۱۰۱ ـ ۱۱۲ ـ ۱۲۸ ـ ۱۲۹
علی بن ابن طالب ۲۷ - ۷۷ - ۹۰ - ۱۱۹
عمر بن الخطاب ۱۲ ـ ۱۲۲
عیسی ع م. ٦۲
غزالی ۲۴ ـ ۸۷ ـ ۸۷ ـ ۱۰۵
فاطمه بنت مثنی ۲٤
فخر الدین الرازی ۳۳
فرعون ۲٦ - ٦٦ ـ ٦۷ ـ ٦۸ ـ ۸۵ ـ ۹٤ - ۹۷ ـ ۱۰۰ ـ ۱۰٦ ـ ۱۰۷ ـ ۱۱۳ ـ ۱۱٤ ـ ۱۲۲
فناری ۹٤
فیروزی آبادی ۳۵ ـ ۸٦ ـ ۹۲ ـ ۹۳ ـ ۹٤ ـ ۱۲۹
قاشانی ٤۲
کاتب چلبی ۱۲۷
مالك ۵۳
ماویه ۱۷ ـ ۱۸
الملك المعظم ۹۲
محمد ابو بکر بن ابی جمره ۲٤
محمد ابوعبدالله التمیمی الفارسی ۲٤
محمد بدر الدین الحلبی ٤۲
محمد بن الحسن الشیبانی ٤۳ - ۱۲۳
محمد بن سعد الکلشنی ۲۱
محمد بن شریح رعینی ۲٤
محمد پارسا ٦۲
محمد ذاکر الرموی ۱۰۰
محمد رشید رضا ۲۸ ـ ٤۲
محمد سعدالدین ۱۸
محمد شاکر الرموی ۱۰۰ ـ ۱۲۹
محمد عبده ۳٦ ـ ٤۲
محمد علی الوتری ٤۱
محمد علیم المقصودی ۳۳
محمد عمادالدین ۱۹
محمد نجیب تونتاری ۳۸ ـ ۱۰۱ ـ ۱۲۹
محیی الدین بن زکی ۱۳ ـ
مراد ـ سلطان ۱۱۰
مرجانی ۱۲۸
مزجاجی ۹٤
مستعصم ـ خلیفه ۱۸

Из фондов Российской национальной библиотеки

مسروق ٥٤
مسیلمة الکذاب ٨٥
مقتدر بالله ٧٥
مناوی ٩٩
منگو تیمر ٣٠
موسی ع م ١٠٠
موسی جارالله ٦٧ - ١٢٩
میرزا غلام احمد القادیانی ١١٦
الناصر لدین الله ١٢—
نبهانی ١٤ —
نصر المنبجی ٧٩ — ٨١
نقشبند ١٤
نورعلی الحسنی ١٩
نوعی ١١٠
نووی ٤١
نیتش ١٢٠
ولید بن عبدالملك ١٣
ولی الله الدهلوی ١١٨
وولتر ١٢٠
هادی آتلاسی ١٢٩
هولاکو ١٨
یافعی ٩٦
یونس ع. م. ٣٨
یونس القصار ٢٤

خطا	صواب	بیت	یول
محاظرات الابرار	محاضرات الابرار	٤٠	١٨
احمد الذلجی	احمد الدلجی	٧٩	١٠
قولدیغندن	اولدیغندن	١١٨	٨
عبد الخبیر	٢) عبدالخبیر	١٢٨	٣

Из фондов Российской национальной библиотеки

فهرست

٣ ـ مدخل
٨ ـ ابن عربینك اسم ونسبی . کنیه، لقب وشهرتی. اشبونه. اشبیلیه، طلیطله ، غرناطه ، قرطبه ، مدینة الزهراء ، مرسیه ، مریه . شام ، دمشق . ابن عربینك ولادت هم وفاتی . «اوفا» ولایتی « دیم » بوینده «چیشمه» و «سنتاش» زیارتکاهلری .
١٧ ـ عائلەسی . قیافتی ، رسمی ، رسم خطی .
٢٠ ـ حیات ومعیشتی . حقنده سویلانمش مرثیەلر . توشلری .
٢٤ ـ استاذ وشیخلری . شاگرد ومصاحبلری . کراماتلری .
٢٩ ـ شعرلری .
٣٢ ـ تألیفلری وبو کونده مطبوع اولان اثرلری .
٤٤ ـ عقیده ومذهبی .
٤٦ ـ عملیه .
٥٠ ـ اجتهاد وتقلید . اجماع وقیاس . شمول رحمت . ذات و صفات . هر شیده حیات . عالم و آنك دائمی ترقیسی . وحی . تصوف وخرقه کیدرمك . مهدی وخضر ، قطب وغوث . کرامات قویاشنك مغربدن طوغمەسی . تورات . فرعون .
٦٩ ـ عالم مثال . وحدت وجود .
٧٥ ـ وحدت وجود مسلکنده مشهور آدملر .
٨٠ ـ منتقد ومدافعلری .
١٠٢ ـ محاکمه .
١٢٧ ـ روسیه اسلاملری آراسنده ابن عربی
١٣٠ ـ حکمتلی سوزلری .
١٣٣ ـ نصیحتلری .
١٣٧ ـ خاتمه .

Инв. № 23.068
Из фондов Российской национальной библиотеки

حقی ٥٠ تین .

Из фондов Российской национальной библиотеки

Татар.
3-3670а